

Lagrådsremiss

Immunitet för stater och deras egendom

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 16 april 2009

Gunilla Carlsson

Carl Henrik Ehrenkrona
(Utrikesdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissens huvudsakliga förslag är att riksdagen godkänner att Sverige ratificerar FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom och att riksdagen antar regeringens förslag om lag om immunitet för stater och deras egendom, genom vilken konventionen föreslås bli tillämplig lag i Sverige genom inkorporering. Lagrådsremissen baseras på utredningen SOU 2008:2, Immunitet för stater och deras egendom. Vidare föreslås att ett tillägg görs till 4 kap 1 § sjölagen (1994:1009) med hänvisning till den föreslagna lagen om immunitet för stater och deras egendom.

Förenta nationernas (FN:s) konvention om immunitet för stater och deras egendom utgör i huvudsak en kodifiering av gällande sedvanerätt. Konventionen anger som allmän princip att en stat åtnjuter immunitet i förhållande till andra staters domstolar enligt vad som anges i konventionen. Konventionen påverkar inte immuniteten *ratione personae* för statschef och inte heller gällande regleringar om diplomatisk och konsulär immunitet. Konventionen påverkar inte redan befintliga internationella överenskommelser som har samband med de frågor som regleras i konventionen. I de förhållanden som inte regleras i konventionen fortsätter folkrättens sedvanerättsliga regler att gälla.

Innehållsförteckning

1	Beslut.....	4
2	Lagtext.....	5
2.1	Förslag till lag om immunitet för stater och deras egendom.....	5
2.2	Förslag till lag om ändring i sjölagen (1994:1009).....	32
3	Ärendet och dess beredning.....	33
4	Folkrättens immunitetsregler.....	33
4.1	Statsimmunitet i allmänhet.....	33
4.2	Rättskällor.....	34
4.3	Gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet.....	35
4.3.1	Vilka subjekt kan ha rätt till statsimmunitet?.....	36
4.3.2	Avstående från immunitet mot domsrätt.....	37
4.3.3	När har en stat rätt till immunitet mot domsrätt?.....	38
4.3.4	När har en stat inte rätt till immunitet mot domsrätt?.....	39
4.3.5	Immunitet mot verkställighet.....	43
4.4	Statsimmunitet i förhållande till de mänskliga rättigheterna.....	44
4.5	Andra typer av rättslig immunitet enligt folkrätten.....	47
4.6	Immunitet för statschefer, regeringschefer, utrikesministrar m.fl.....	48
4.7	Diplomatisk och konsulär immunitet enligt Wienkonventionerna.....	49
4.8	<i>Ad hoc</i> -diplomater.....	50
4.9	Utländsk militär personal.....	50
5	Statsimmunitet i svensk rätt.....	50
5.1	Allmänt.....	50
5.2	Immunitetssubjekt.....	52
5.3	Avstående från immunitet mot domsrätt.....	52
5.4	Gränserna för immunitetens omfattning.....	53
5.5	Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder.....	55
6	FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom.....	56
6.1	Inledning.....	56
6.2	Konventionens tillkomst.....	56
6.3	FN-konventionen i huvuddrag.....	57
6.3.1	Konventionstexten.....	57
6.3.2	Gränsdragningsfrågor.....	59
6.4	Närmare om FN-konventionens innehåll.....	59
6.4.1	Ingress.....	60
6.4.2	Tillämpningsområde och definitioner (artikel 1-4).....	60
6.4.3	Allmänna principer (artikel 5-9).....	65
6.4.4	Förfaranden där statsimmuniteten inte får åberopas (artikel 10-17).....	68

6.4.5	Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18-21).....	78
6.4.6	Övriga bestämmelser (artikel 22-24).....	82
6.4.7	Slutbestämmelser (artikel 25-33).....	84
6.5	Konventionen i förhållande till gällande sedvanerätt	86
6.5.1	Kodifiering av sedvanerätten.....	86
6.5.2	Områden som har lämnats utanför konventionen	86
6.6	Konventionen i förhållande till svensk praxis	89
6.6.1	Immunitetssubjekt	89
6.6.2	Avstående från immunitet mot domsrätt	90
6.6.3	Gränserna för immunitetens omfattning.....	90
6.6.4	Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder.....	93
7	Överväganden och förslag.....	95
7.1	Ratificering av FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom.....	95
7.1.1	Skäl för regeringens förslag avseende ett svenskt tillträde till konventionen.....	96
7.1.2	Skäl för regeringens förslag avseende förklaringar vid ratificering	96
7.2	Införlivande av konventionen i svensk rätt.....	100
7.3	Lagtekniska lösningar.....	104
7.3.1	Inkorporering av hela eller endast delar av konventionen	104
7.3.2	Kompletterande bestämmelser.....	104
7.3.3	Ändringar i eller tillägg till befintlig lagstiftning.....	105
7.4	Konsekvenser av förslaget.....	108
7.5	Ikraftträdande	108
8	Författningskommentar	108
8.1	Förslaget till lag om immunitet för stater och deras egendom	108
8.2	Förslaget till lag om ändring i sjölagen (1994:1009).....	109
Bilaga 1	Remissammanställning beträffande betänkandet "immunitet för stater och deras egendom" (SOU 2008:2).....	110

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om immunitet för stater och deras egendom
2. lag om ändring i sjölagen (1994:1009).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till lag om immunitet för stater och deras egendom

Härigenom föreskrivs följande.

Förenta nationernas konvention om immunitet för stater och deras egendom, antagen den 2 december 2004, ska i originaltexternas lydelse gälla som svensk lag.

Konventionens engelska text finns tillsammans med en svensk översättning intagen som bilaga till denna lag.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

Bilaga:

United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property

The States Parties to the present Convention,

Considering that the jurisdictional immunities of States and their property are generally accepted as a principle of customary international law,

Having in mind the principles of international law embodied in the Charter of the United Nations,

Believing that an international convention on the jurisdictional immunities of States and their property would enhance the rule of law and legal certainty, particularly in dealings of States with natural or juridical persons, and would

Förenta nationernas konvention om immunitet för stater och deras egendom

De stater som är parter i denna konvention,

som beaktar att immunitet för stater och deras egendom är allmänt erkänd som internationell sedvanerätt,

som beaktar de folkrättsliga principerna som uttrycks i Förenta nationernas stadga,

som anser att en internationell konvention om immunitet för stater och deras egendom skulle stärka rättsstatens principer och höja rättssäkerheten, särskilt i staternas relationer med fysiska och juridiska personer, och bidra till

contribute to the codification and development of international law and the harmonization of practice in this area,

Taking into account developments in State practice with regard to the jurisdictional immunities of States and their property,

Affirming that the rules of customary international law continue to govern matters not regulated by the provisions of the present Convention,

Have agreed as follows:

Part I Introduction

Article 1

Scope of the present Convention

The present Convention applies to the immunity of a State and its property from the jurisdiction of the courts of another State.

Article 2

Use of terms

1. For the purposes of the present Convention:

(a) “court” means any organ of a State, however named, entitled to exercise judicial functions;

(b) “State” means:

(i) the State and its various organs of government;

(ii) constituent units of a federal State or political subdivisions of the State, which are entitled to perform acts in the exercise of sovereign authority, and are acting in that capacity;

kodifiering och vidareutveckling av folkrätten och till harmonisering av praxis på detta område,

som beaktar utvecklingen i statspraxis avseende immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom,

som bekräftar att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i denna konvention,

har kommit överens om följande.

Del I Inledning

Artikel 1

Konventionens tillämpningsområde

Denna konvention rör immunitet för en stat och dess egendom mot en annan stats domstolars domsrätt.

Artikel 2

Definitioner

1. I denna konvention avses med

(a) *domstol*: varje statligt organ, oavsett benämning, som är behörigt att utöva rättsliga funktioner,

(b) *stat*:

(i) staten och dess olika offentliga organ,

(ii) en föbundsstats delstater eller en stats underenheter som har rätt att vidta åtgärder i myndighetsutövning och som handlar i denna egenskap,

(iii) agencies or instrumentalities of the State or other entities, to the extent that they are entitled to perform and are actually performing acts in the exercise of sovereign authority of the State;

(iv) representatives of the State acting in that capacity;

(c) "commercial transaction" means:

(i) any commercial contract or transaction for the sale of goods or supply of services;

(ii) any contract for a loan or other transaction of a financial nature, including any obligation of guarantee or of indemnity in respect of any such loan or transaction;

(iii) any other contract or transaction of a commercial, industrial, trading or professional nature, but not including a contract of employment of persons.

2. In determining whether a contract or transaction is a "commercial transaction" under paragraph 1 (c), reference should be made primarily to the nature of the contract or transaction, but its purpose should also be taken into account if the parties to the contract or transaction have so agreed, or if, in the practice of the State of the forum, that purpose is relevant to determining the non-commercial character of the contract or transaction.

3. The provisions of paragraphs 1 and 2 regarding the use of terms in the present Convention are without prejudice to the use of those terms or to the meanings which may be

(iii) statliga organ eller andra enheter, i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning, samt

(iv) statens företrädare när de handlar i denna egenskap,

(c) *affärstransaktion*:

(i) affärsavtal eller transaktion avseende försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster,

(ii) avtal om lån eller annan transaktion av finansiell natur, innefattande garanti- eller ersättningsförpliktelse avseende sådant lån eller sådan transaktion,

(iii) annat avtal eller transaktion av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur, dock inte anställningskontrakt.

2. Vid fastställande av om ett avtal eller en transaktion är en affärstransaktion i den bemärkelse som avses i punkt 1 (c), ska först och främst avtalets eller transaktionens natur beaktas, men dess syfte bör även beaktas, om avtals- eller transaktionsparterna har kommit överens om det eller om i forumstatens praxis detta syfte är av betydelse för att fastställa om avtalet eller transaktionen är av icke-kommersiell natur.

3. Bestämmelserna i punkterna 1 och 2 om användning av begrepp i denna konvention inverkar inte på deras användning eller på den betydelse de kan ha i andra

given to them in other international instruments or in the internal law of any State.

Article 3

Privileges and immunities not affected by the present Convention

1. The present Convention is without prejudice to the privileges and immunities enjoyed by a State under international law in relation to the exercise of the functions of: (a) its diplomatic missions, consular posts, special missions, missions to international organizations or delegations to organs of international organizations or to international conferences; and

(b) persons connected with them.

2. The present Convention is without prejudice to privileges and immunities accorded under international law to heads of State *ratione personae*.

3. The present Convention is without prejudice to the immunities enjoyed by a State under international law with respect to aircraft or space objects owned or operated by a State.

Article 4

Non-retroactivity of the present Convention

Without prejudice to the application of any rules set forth in the present Convention to which jurisdictional immunities of States

internationella instrument eller i en stats interna lagstiftning.

Artikel 3

Privilegier och immunitet som inte berörs av denna konvention

1. Denna konvention påverkar inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av:

(a) statens diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i internationella organisationer eller vid internationella konferenser, eller
(b) personer med anknytning till dem.

2. Denna konvention berör inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten tillkommer statschefer *ratione personae*.

3. Denna konvention berör inte immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg eller rymdföremål som ägs eller drivs av en stat.

Artikel 4

Konventionens icke-retroaktiva verkan

Utan att inverka på tillämpningen av regler i denna konvention som, oberoende av konventionen, gäller för staters och deras egendoms

and their property are subject under international law independently of the present Convention, the present Convention shall not apply to any question of jurisdictional immunities of States or their property arising in a proceeding instituted against a State before a court of another State prior to the entry into force of the present Convention for the States concerned.

Part II General principles

Article 5

State immunity

A State enjoys immunity, in respect of itself and its property, from the jurisdiction of the courts of another State subject to the provisions of the present Convention.

Article 6

Modalities for giving effect to State immunity

1. A State shall give effect to State immunity under article 5 by refraining from exercising jurisdiction in a proceeding before its courts against another State and to that end shall ensure that its courts determine on their own initiative that the immunity of that other State under article 5 is respected.

2. A proceeding before a court of a State shall be considered to have been instituted against another State if that other State:
(a) is named as a party to that

immunitet mot domsrätt enligt folkrätten, ska konventionen inte tillämpas på någon fråga om immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom som uppkommer i förbindelse med talan som väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat före konventionens ikraftträdande för de berörda staterna.

Del II Allmänna principer

Artikel 5

Statsimmunitet

En stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i denna konvention.

Artikel 6

Närmare bestämmelser för att ge verkan åt statsimmunitet

1. En stat ska ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat och ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet enligt artikel 5 respekteras.

2. Talan som väckts vid en domstol i en stat ska anses vara riktad mot en annan stat, om denna andra stat
(a) anges som part i målet, eller

proceeding; or

(b) is not named as a party to the proceeding but the proceeding in effect seeks to affect the property, rights, interests or activities of that other State.

Article 7

Express consent to exercise of jurisdiction

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction in a proceeding before a court of another State with regard to a matter or case if it has expressly consented to the exercise of jurisdiction by the court with regard to the matter or case:

(a) by international agreement;

(b) in a written contract; or

(c) by a declaration before the court or by a written communication in a specific proceeding.

2. Agreement by a State for the application of the law of another State shall not be interpreted as consent to the exercise of jurisdiction by the courts of that other State.

Article 8

Effect of participation in a proceeding before a court

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction in a proceeding before a court of another State if it has:

(a) itself instituted the proceeding; or

(b) intervened in the proceeding or taken any other step relating to the merits. However, if the State

(b) inte anges som part i målet, men talan faktiskt är riktad mot den andra statens egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet.

Artikel 7

Uttryckligt medgivande till utövande av domsrätt

1. En stat får inte åberopa immunitet i ett förfarande vid en annan stats domstol rörande ett ärende eller ett mål, om staten uttryckligen har medgivit att domstolen utövar domsrätt i ärendet eller målet

(a) genom en internationell överenskommelse,

(b) genom ett skriftligt avtal, eller

(c) genom en förklaring till domstolen eller genom ett skriftligt meddelande i ett visst mål.

2. En stats medgivande till att en annan stats lagstiftning ska tillämpas, ska inte tolkas som ett samtycke till att den andra statens domstolar utövar domsrätt.

Artikel 8

Verkan av deltagande i ett förfarande vid en domstol.

1. En stat får inte åberopa immunitet i ett mål inför en annan stats domstol

(a) om den själv har väckt talan, eller

(b) om den har intervenerat i målet eller vidtagit andra åtgärder som avser sakfrågan. Om staten kan

satisfies the court that it could not have acquired knowledge of facts on which a claim to immunity can be based until after it took such a step, it can claim immunity based on those facts, provided it does so at the earliest possible moment.

2. A State shall not be considered to have consented to the exercise of jurisdiction by a court of another State if it intervenes in a proceeding or takes any other step for the sole purpose of:

- (a) invoking immunity; or
- (b) asserting a right or interest in property at issue in the proceeding.

3. The appearance of a representative of a State before a court of another State as a witness shall not be interpreted as consent by the former State to the exercise of jurisdiction by the court.

4. Failure on the part of a State to enter an appearance in a proceeding before a court of another State shall not be interpreted as consent by the former State to the exercise of jurisdiction by the court.

Article 9 Counterclaims

1. A State instituting a proceeding before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of any counterclaim arising out of the same legal relationship or facts as the principal claim.

visa för domstolen att den inte hade kunnat få reda på de omständigheter som ett anspråk på immunitet kan grundas på, innan den vidtog en sådan åtgärd, får den emellertid begära immunitet med stöd av dessa omständigheter, om den gör detta så snart som möjligt

2. En stat ska inte anses ha medgivit att en annan stats domstol utövar domsrätt, om den intervenerar i ett mål eller vidtar andra åtgärder uteslutande för att

- (a) åberopa immunitet, eller
- (b) hävda rättighet eller ägarintresse i den egendom saken gäller.

3. Att en stats företrädare uppträder som vittne vid en domstol i en annan stat ska inte tolkas som att förnämnda stat medger att domstolen utövar domsrätt.

4. Att en stat inte uppträder i ett förfarande vid en annan stats domstol ska inte tolkas som att förnämnda stat medger att domstolen utövar domsrätt.

Artikel 9 Genkärsmål

1. En stat som väcker talan vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett genkärsmål grundat på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som huvudkärömet.

2. A State intervening to present a claim in a proceeding before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of any counterclaim arising out of the same legal relationship or facts as the claim presented by the State.

3. A State making a counterclaim in a proceeding instituted against it before a court of another State cannot invoke immunity from the jurisdiction of the court in respect of the principal claim.

Part III

Proceedings in which State immunity cannot be invoked

Article 10

Commercial transactions

1. If a State engages in a commercial transaction with a foreign natural or juridical person and, by virtue of the applicable rules of private international law, differences relating to the commercial transaction fall within the jurisdiction of a court of another State, the State cannot invoke immunity from that jurisdiction in a proceeding arising out of that commercial transaction.

2. Paragraph 1 does not apply:
(a) in the case of a commercial transaction between States; or
(b) if the parties to the commercial transaction have expressly agreed otherwise.

2. En stat som intervenerar för att framställa ett krav i ett förfarande vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett genkärsmål som grundas på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som det krav som staten har framställt.

3. En stat som väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol får inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende huvudkärsmålet.

Del III

Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas

Artikel 10

Affärstransaktioner

1. Om en stat deltar i en affärstransaktion med en utländsk fysisk eller juridisk person och om eventuella tvister enligt tillämpliga internationella privaträttsliga regler i anledning av affärstransaktionen faller under en annan stats domstols behörighet, får staten inte åberopa immunitet mot denna behörighet i ett mål som härrör från den affärstransaktionen.

2. Punkt 1 gäller inte vid
(a) affärstransaktioner mellan stater eller
(b) om parterna i affärstransaktionen uttryckligen har avtalat något annat.

3. Where a State enterprise or other entity established by a State which has an independent legal personality and is capable of:

- (a) suing or being sued; and
- (b) acquiring, owning or possessing and disposing of property, including property which that State has authorized it to operate or manage,

is involved in a proceeding which relates to a commercial transaction in which that entity is engaged, the immunity from jurisdiction enjoyed by that State shall not be affected.

Article 11 **Contracts of employment**

1. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to a contract of employment between the State and an individual for work performed or to be performed, in whole or in part, in the territory of that other State.

2. Paragraph 1 does not apply if:

- (a) the employee has been recruited to perform particular functions in the exercise of governmental authority;
- (b) the employee is:
 - (i) a diplomatic agent, as defined in the Vienna Convention on Diplomatic Relations of 1961;
 - (ii) a consular officer, as defined in

3. Om ett statligt företag eller en annan av en stat upprättad enhet som är ett självständigt rättssubjekt och har rättslig förmåga att

- (a) stämma eller stämmas,
- (b) förvärva, äga eller besitta och avyttra egendom, däribland egendom som staten har be- myndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta,

är part i ett mål som härrör från en affärstransaktion i vilken enheten i fråga deltar, ska detta inte påverka statens immunitet mot domsrätt.

Artikel 11 **Anställningskontrakt**

1. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i ett förfarande gällande anställningskontrakt mellan staten och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom den andra statens territorium.

2. Punkt 1 gäller inte

- (a) om arbetstagaren är anställd för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning, eller
- (b) om arbetstagaren är
 - (i) en diplomatisk företrädare enligt definitionen i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser,
 - (ii) en konsul enligt definitionen i

the Vienna Convention on Consular Relations of 1963;
(iii) a member of the diplomatic staff of a permanent mission to an international organization or of a special mission, or is recruited to represent a State at an international conference; or

(iv) any other person enjoying diplomatic immunity;

(c) the subject-matter of the proceeding is the recruitment, renewal of employment or reinstatement of an individual;

(d) the subject-matter of the proceeding is the dismissal or termination of employment of an individual and, as determined by the head of State, the head of Government or the Minister for Foreign Affairs of the employer State, such a proceeding would interfere with the security interests of that State;

(e) the employee is a national of the employer State at the time when the proceeding is instituted, unless this person has the permanent residence in the State of the forum; or

(f) the employer State and the employee have otherwise agreed in writing, subject to any considerations of public policy conferring on the courts of the State of the forum exclusive jurisdiction by reason of the subject-matter of the proceeding.

Article 12

Personal injuries and damage to

1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser, eller
(iii) ingår i den diplomatiska personalen i en ständig representation vid en internationell organisation eller i ett särskilt diplomatiskt uppdrag eller är anställd som företrädare för en stat vid en internationell konferens, eller

(iv) varje annan person som åtnjuter diplomatisk immunitet,
(c) om sakfrågan gäller anställning, förlängning av anställningsförhållanden för eller återanställning av en enskild person,

(d) om sakfrågan gäller en persons avskedande eller uppsägning och, enligt beslut av statschef, regeringschef eller utrikesminister i den anställande staten, ett sådant förfarande skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen,

(e) om arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten vid den tidpunkt när talan väcks, om inte personen i fråga är permanent bosatt i forumstaten, eller

(f) om arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen har avtalat något annat, med mindre forumstatens domstolar med hänsyn till *ordre public* i landet har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet.

Artikel 12

Person- och sakskada

property

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to pecuniary compensation for death or injury to the person, or damage to or loss of tangible property, caused by an act or omission which is alleged to be attributable to the State, if the act or omission occurred in whole or in part in the territory of that other State and if the author of the act or omission was present in that territory at the time of the act or omission.

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller ekonomisk ersättning till följd av dödsfall eller personskada eller sakskada eller förlust av materiell egendom, som förorsakats av en handling eller en underlåtenhet som påstås kunna hänföras till staten, om handlingen eller underlåtenheten helt eller delvis har skett inom den andra statens territorium och om upphovsmannen till handlingen eller underlåtenheten befann sig inom detta territorium när handlingen eller underlåtenheten ägde rum.

Article 13

Ownership, possession and use of property

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the determination of:

- (a) any right or interest of the State in, or its possession or use of, or any obligation of the State arising out of its interest in, or its possession or use of, immovable property situated in the State of the forum;
- (b) any right or interest of the State in movable or immovable property arising by way of succession, gift or *bona vacantia*; or

Artikel 13

Ägande, besittning och användning av egendom

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller fastställande av

- (a) statens rättigheter eller ägarintressen i, eller dess besittning eller användning av, eller förpliktelse som följer av dess ägarintresse i, eller besittning eller användning av fast egendom i forumstaten,
- (b) statens rättigheter eller ägarintressen i lös eller fast egendom som härrör från arv, gåva eller egendom som saknar ägare,

(c) any right or interest of the State in the administration of property, such as trust property, the estate of a bankrupt or the property of a company in the event of its winding up.

Article 14
Intellectual and industrial property

Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to:

- (a) the determination of any right of the State in a patent, industrial design, trade name or business name, trademark, copyright or any other form of intellectual or industrial property which enjoys a measure of legal protection, even if provisional, in the State of the forum; or
- (b) an alleged infringement by the State, in the territory of the State of the forum, of a right of the nature mentioned in subparagraph (a) which belongs to a third person and is protected in the State of the forum.

Article 15
Participation in companies or other collective bodies

1. A State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to its participation in a

eller

(c) statens rättigheter eller ägarintressen i fråga om förvaltning av egendom, såsom stiftelsers egendom, konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling.

Artikel 14
Immaterialrätt

Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller

- (a) fastställande av statens rättigheter till patent, industriella mönster, firmamärken eller firmanamn, varumärken, upphovsrätt eller någon annan form av immateriella rättigheter som åtnjuter ett visst, om än tillfälligt, rättsligt skydd i forumstaten, eller
- (b) en påstådd kränkning av staten inom forumstatens territorium av en rättighet av det slag som nämns i littera (a) ovan som tillhör en tredje person och som är skyddad i forumstaten.

Artikel 15
Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt

1. En stat får inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller statens deltagande i ett bolag

company or other collective body, whether incorporated or unincorporated, being a proceeding concerning the relationship between the State and the body or the other participants therein, provided that the body:

(a) has participants other than States or international organizations; and

(b) is incorporated or constituted under the law of the State of the forum or has its seat or principal place of business in that State.

2. A State can, however, invoke immunity from jurisdiction in such a proceeding if the States concerned have so agreed or if the parties to the dispute have so provided by an agreement in writing or if the instrument establishing or regulating the body in question contains provisions to that effect.

Article 16

Ships owned or operated by a State

1. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State which owns or operates a ship cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the operation of that ship if, at the time the cause of action arose, the ship was used for other than government non-commercial purposes.

2. Paragraph 1 does not apply to warships, or naval auxiliaries, nor

eller i ett annat associationsrättsligt subjekt, oavsett om subjektet är en juridisk person eller inte och saken gäller förhållandet mellan staten och subjektet eller dess övriga deltagare, om subjektet

(a) har deltagare som varken är stater eller internationella organisationer, och

(b) är registrerat eller stiftat enligt forumstatens lagstiftning eller har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet där.

2. En stat får dock åberopa immunitet i ett sådant mål om de berörda staterna har kommit överens om det eller om de tvistande parterna har kommit överens om det genom ett skriftligt avtal eller om det i den urkund som upprättar eller reglerar subjektet i fråga ingår bestämmelser med denna verkan.

Artikel 16

Fartyg som ägs eller drivs av en stat

1. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat som äger eller driver ett fartyg inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller driften av fartyget, om fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

2. Punkt 1 gäller inte krigsfartyg eller militära hjälpfartyg eller

does it apply to other vessels owned or operated by a State and used, for the time being, only on government non-commercial service.

3. Unless otherwise agreed between the States concerned, a State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to the carriage of cargo on board a ship owned or operated by that State if, at the time the cause of action arose, the ship was used for other than government non-commercial purposes.

4. Paragraph 3 does not apply to any cargo carried on board the ships referred to in paragraph 2, nor does it apply to any cargo owned by a State and used or intended for use exclusively for government non-commercial purposes.

5. States may plead all measures of defence, prescription and limitation of liability which are available to private ships and cargoes and their owners.

6. If in a proceeding there arises a question relating to the government and non-commercial character of a ship owned or operated by a State or cargo owned by a State, a certificate signed by a diplomatic representative or other competent authority of that State and communicated to the court shall serve as evidence of the character of that ship or cargo.

andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik.

3. Om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, får en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller transport av gods ombord på ett fartyg som ägs eller drivs av den staten, om fartyget vid den tidpunkt när den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

4. Punkt 3 gäller inte gods som transporteras ombord på fartyg som avses i punkt 2 eller gods som ägs av en stat och som används eller är avsedd att användas uteslutande för statliga icke-kommersiella syften.

5. Stater får åberopa alla de medel för att bestrida, hävda preskription och begränsat ersättningsansvar som står till buds avseende privata fartyg och gods och deras ägare.

6. Om det i ett mål uppstår fråga om ett fartygs status som statsfartyg av icke-kommersiellt slag och fartyget ägs eller drivs av en stat eller om gods som ägs av staten, ska ett intyg utfärdat av en diplomatisk företrädare eller av en annan behörig myndighet från staten i fråga och som framförs till domstolen tjäna som bevis på fartygets eller godsets status.

Article 17

Effect of an arbitration agreement

If a State enters into an agreement in writing with a foreign natural or juridical person to submit to arbitration differences relating to a commercial transaction, that State cannot invoke immunity from jurisdiction before a court of another State which is otherwise competent in a proceeding which relates to:

- (a) the validity, interpretation or application of the arbitration agreement;
- (b) the arbitration procedure; or
- (c) the confirmation or the setting aside of the award, unless the arbitration agreement otherwise provides.

Part IV State immunity from measures of constraint in connection with proceedings before a court

Article 18

State immunity from pre-judgment measures of constraint

No pre-judgment measures of constraint, such as attachment or arrest, against property of a State may be taken in connection with a proceeding before a court of another State unless and except to the extent that:

- (a) the State has expressly consented to the taking of such measures as indicated:

Artikel 17

Verkan av skiljedomsavtal

Om en stat ingår ett skriftligt avtal med en utländsk fysisk eller juridisk person om att hänskjuta till skiljedom tvister som hänför sig till en affärstransaktion, får den inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller

- (a) skiljedomsavtalets giltighet, tolkning eller tillämpning,
- (b) skiljedomsförfarandet, eller
- (c) bekräftelse eller åsidosättande av skiljedomsutslaget, om inte annat bestämts i skiljedomsavtalet.

Del IV Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden

Artikel 18

Statsimmunitet mot tvångsåtgärder före dom

Inga tvångsåtgärder före dom, såsom kvarstad, avseende en stats egendom får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat, om inte och endast i den utsträckning

- (a) staten uttryckligen har givit sitt samtycke till att sådana åtgärder vidtas

(i) by international agreement;
(ii) by an arbitration agreement or in a written contract; or
(iii) by a declaration before the court or by a written communication after a dispute between the parties has arisen; or
(b) the State has allocated or earmarked property for the satisfaction of the claim which is the object of that proceeding.

Article 19

State immunity from post-judgment measures of constraint

No post-judgment measures of constraint, such as attachment, arrest or execution, against property of a State may be taken in connection with a proceeding before a court of another State unless and except to the extent that:

(a) the State has expressly consented to the taking of such measures as indicated:

(i) by international agreement;
(ii) by an arbitration agreement or in a written contract; or
(iii) by a declaration before the court or by a written communication after a dispute between the parties has arisen; or
(b) the State has allocated or earmarked property for the satisfaction of the claim which is the object of that proceeding; or
(c) it has been established that the property is specifically in use or intended for use by the State for other than government non-commercial purposes and is in the territory of the State of the forum, provided that postjudgment

(i) genom ett internationellt avtal,
(ii) genom ett skiljedomsavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller
(iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller
(b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör.

Artikel 19

Statsimmunitet mot tvångsåtgärder efter dom

Inga tvångsåtgärder efter dom, såsom kvarstad eller utmätning, avseende en stats egendom får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat, om inte och endast i den utsträckning

(a) staten uttryckligen har givit sitt samtycke till att sådana åtgärder vidtas

(i) genom ett internationellt avtal,
(ii) genom ett skiljedomsavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller
(iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller
(b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör, eller

(c) det har fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften och att den befinner sig inom forumstatens territorium, varvid tvångsåtgärderna efter dom endast

measures of constraint may only be taken against property that has a connection with the entity against which the proceeding was directed.

Article 20

Effect of consent to jurisdiction to measures of constraint

Where consent to the measures of constraint is required under articles 18 and 19, consent to the exercise of jurisdiction under article 7 shall not imply consent to the taking of measures of constraint.

Article 21

Specific categories of property

1. The following categories, in particular, of property of a State shall not be considered as property specifically in use or intended for use by the State for other than government non-commercial purposes under article 19, subparagraph (c):

(a) property, including any bank account, which is used or intended for use in the performance of the functions of the diplomatic mission of the State or its consular posts, special missions, missions to international organizations or delegations to organs of international organizations or to international conferences;

(b) property of a military character or used or intended for use in the performance of military functions;

(c) property of the central bank or other monetary authority of the State;

får verkställas mot egendom som har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig.

Artikel 20

Verkan av samtycke till att utöva domsrätt avseende tvångsåtgärder

Där samtycke fordras för tvångsåtgärder enligt artiklarna 18 och 19, ska erkännande av behörighet att utöva domsrätt enligt artikel 7 inte innebära samtycke till vidtagande av tvångsåtgärder.

Artikel 21

Särskilda slag av egendom

1. Följande slag av statlig egendom ska inte anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19, littera (c):

(a) egendom, inklusive bankkonton, som används eller avses att användas i tjänsten vid statens diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i internationella organisationer eller internationella konferenser,

(b) egendom av militär art eller som används eller avses att användas vid utförande av militära uppgifter,

(c) egendom tillhörig centralbanken eller annan penningpolitisk

(d) property forming part of the cultural heritage of the State or part of its archives and not placed or intended to be placed on sale;
(e) property forming part of an exhibition of objects of scientific, cultural or historical interest and not placed or intended to be placed on sale.

2. Paragraph 1 is without prejudice to article 18 and article 19, subparagraphs (a) and (b).

Part V Miscellaneous provisions

Article 22

Service of process

1. Service of process by writ or other document instituting a proceeding against a State shall be effected:

(a) in accordance with any applicable international convention binding on the State of the forum and the State concerned; or

(b) in accordance with any special arrangement for service between the claimant and the State concerned, if not precluded by the law of the State of the forum; or

(c) in the absence of such a convention or special arrangement:

(i) by transmission through diplomatic channels to the Ministry of Foreign Affairs of the State concerned; or

(ii) by any other means accepted by the State concerned, if not

myndighet i staten,

(d) egendom som ingår i statens kulturarv eller i dess arkiv och som inte är eller avses att bli utbjuden till försäljning, och

(e) egendom som ingår i utställningar av föremål av vetenskapligt, kulturellt eller historiskt intresse och som inte är eller avses att bli utbjuden till försäljning.

2. Bestämmelserna i punkt 1 i denna artikel inverkar inte på artikel 18 eller artikel 19 littera (a) och (b).

Del V Övriga bestämmelser

Artikel 22

Delgivning

1. Delgivning av stämning eller av annan handling om väckande av talan mot en stat ska verkställas (a) i enlighet med en tillämplig internationell konvention där forumstaten och den berörda staten är parter, eller

(b) enligt en särskild överenskommelse om delgivning av stämning mellan käranden och den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta, eller

(c) om det inte finns någon sådan konvention eller särskild överenskommelse,

(i) via diplomatiska kanaler till utrikesministeriet i den berörda staten, eller

(ii) på annat sätt som godtas av den berörda staten, om inte

precluded by the law of the State of the forum.

2. Service of process referred to in paragraph 1 (c) (i) is deemed to have been effected by receipt of the documents by the Ministry of Foreign Affairs.

3. These documents shall be accompanied, if necessary, by a translation into the official language, or one of the official languages, of the State concerned.

4. Any State that enters an appearance on the merits in a proceeding instituted against it may not thereafter assert that service of process did not comply with the provisions of paragraphs 1 and 3.

Article 23 **Default judgment**

1. A default judgment shall not be rendered against a State unless the court has found that:

(a) the requirements laid down in article 22, paragraphs 1 and 3, have been complied with;

(b) a period of not less than four months has expired from the date on which the service of the writ or other document instituting a proceeding has been effected or deemed to have been effected in accordance with article 22, paragraphs 1 and 2; and

(c) the present Convention does not preclude it from exercising jurisdiction.

2. A copy of any default judgment

forumstatens lagstiftning hindrar detta.

2. Delgivning av stämning enligt punkt 1 (c) (i) anses ha verkställts när utrikesministeriet har mottagit handlingarna.

3. Handlingarna ska vid behov åtföljas av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten.

4. En stat som går i svaromål rörande sakfrågan i ett mål som har väckts mot den får inte därefter påstå att delgivning inte har skett enligt bestämmelserna i punkterna 1 och 3 i denna artikel.

Artikel 23 **Tredskodom**

1. En tredskodom ska inte beslutas mot en stat, om inte domstolen har funnit att

(a) bestämmelserna i artikel 22 punkterna 1 och 3 har uppfyllts,

(b) det har gått minst fyra månader från den dag då stämningen eller övriga handlingar om väckande av talan har delgivits eller anses ha blivit delgivna enligt artikel 22 punkterna 1 och 2, och

(c) denna konvention inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

2. Ett exemplar av en tredskodom

rendered against a State, accompanied if necessary by a translation into the official language or one of the official languages of the State concerned, shall be transmitted to it through one of the means specified in article 22, paragraph 1, and in accordance with the provisions of that paragraph.

3. The time-limit for applying to have a default judgment set aside shall not be less than four months and shall begin to run from the date on which the copy of the judgment is received or is deemed to have been received by the State concerned.

Article 24

Privileges and immunities during court proceedings

1. Any failure or refusal by a State to comply with an order of a court of another State enjoining it to perform or refrain from performing a specific act or to produce any document or disclose any other information for the purposes of a proceeding shall entail no consequences other than those which may result from such conduct in relation to the merits of the case. In particular, no fine or penalty shall be imposed on the State by reason of such failure or refusal.

2. A State shall not be required to provide any security, bond or deposit, however described, to guarantee the payment of judicial costs or expenses in any

mot en stat, vid behov åtföljd av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten, ska överlämnas till staten på ett av de sätt som anges i artikel 22 punkt 1 och i enlighet med bestämmelserna i den punkten.

3. Tidsfristen för att ge in en begäran om att få en tredsdom upphävd ska vara minst fyra månader och börja löpa den dag då ett exemplar av domen har mottagits eller anses ha mottagits av den berörda staten.

Artikel 24

Privilegier och immunitet under domstolsförhandlingar

1. Om en stat underlåter eller vägrar att rätta sig efter ett beslut av en annan stats domstol som ålägger den att vidta eller avstå från att vidta en viss åtgärd eller att lägga fram ett dokument eller lämna andra upplysningar i ett mål, ska det inte medföra andra följder än dem som ett sådant beteende kan ha avseende sakfrågan i målet. I synnerhet får inga böter eller viten åläggas staten på grund av sådan underlåtenhet eller vägran.

2. En stat får inte åläggas att ställa säkerhet, garanti eller pant, oavsett beteckning, för att garantera betalning av rättegångskostnader eller utgifter i ett mål där den är

proceeding to which it is a respondent party before a court of another State.

svarande inför en annan stats domstol.

Part VI Final clauses

Del VI Slutbestämmelser

Article 25

Artikel 25

Annex

Bilaga

The annex to the present Convention forms an integral part of the Convention.

Denna konventions bilaga utgör en integrerad del av konventionen.

Article 26

Artikel 26

Other international agreements

Andra internationella överenskommelser

Nothing in the present Convention shall affect the rights and obligations of States Parties under existing international agreements which relate to matters dealt with in the present Convention as between the parties to those agreements.

Ingen bestämmelse i denna konvention ska inverka på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i denna konvention.

Article 27

Artikel 27

Settlement of disputes

Tvistlösning

1. States Parties shall endeavour to settle disputes concerning the interpretation or application of the present Convention through negotiation.

1. Konventionsstaterna ska sträva efter att lösa tvister om tolkning och tillämpning av denna konvention genom förhandling.

2. Any dispute between two or more States Parties concerning the interpretation or application of the present Convention which cannot be settled through negotiation within six months shall, at the request of any of those States Parties, be submitted to arbitration. If, six months after the date of the request for arbitration, those States

2. En tvist mellan två eller flera konventionsstater om tolkning eller tillämpning av denna konvention som inte kan lösas genom förhandling inom sex månader ska på begäran av någon av dem hänskjutas till skiljedomsförfarande. Om konventionsstaterna inte har kommit överens om hur skiljedomsförfarandet ska

Parties are unable to agree on the organization of the arbitration, any of those States Parties may refer the dispute to the International Court of Justice by request in accordance with the Statute of the Court.

3. Each State Party may, at the time of signature, ratification, acceptance or approval of, or accession to, the present Convention, declare that it does not consider itself bound by paragraph 2. The other States Parties shall not be bound by paragraph 2 with respect to any State Party which has made such a declaration.

4. Any State Party that has made a declaration in accordance with paragraph 3 may at any time withdraw that declaration by notification to the Secretary-General of the United Nations.

Article 28 Signature

The present Convention shall be open for signature by all States until 17 January 2007, at United Nations Headquarters, New York.

Article 29 Ratification, acceptance, approval or accession

1. The present Convention shall be subject to ratification, acceptance or approval.

2. The present Convention shall remain open for accession by any

gå till inom sex månader räknat från dagen för begäran om det, får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens stadga.

3. En konventionsstat får när den undertecknar, ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till denna konvention förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 2 i denna artikel. Övriga konventionsstater ska inte vara bundna av punkt 2 i förhållande till konventionsstater som har lämnat en sådan förklaring.

4. En konventionsstat som har gjort en förklaring i enlighet med punkt 3 i denna artikel får när som helst återta den genom ett meddelande till Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 28 Undertecknande

Denna konvention ska stå öppen för undertecknande av alla stater till och med den 17 januari 2007 vid Förenta nationernas högkvarter i New York.

Artikel 29 Ratifikation, godtagande, godkännande och anslutning

1. Denna konvention ska ratificeras, godtas eller godkännas.

2. Denna konvention ska stå öppen för anslutning av alla stater.

State.

3. The instruments of ratification, acceptance, approval or accession shall be deposited with the Secretary-General of the United Nations.

Article 30 **Entry into force**

1. The present Convention shall enter into force on the thirtieth day following the date of deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession with the Secretary-General of the United Nations.

2. For each State ratifying, accepting, approving or acceding to the present Convention after the deposit of the thirtieth instrument of ratification, acceptance, approval or accession, the Convention shall enter into force on the thirtieth day after the deposit by such State of its instrument of ratification, acceptance, approval or accession.

Article 31 **Denunciation**

1. Any State Party may denounce the present Convention by written notification to the Secretary-General of the United Nations.

2. Denunciation shall take effect one year following the date on which notification is received by the Secretary-General of the

3. Ratifikations-, godtagande-, godkännande eller anslutningsinstrument ska deponeras hos Förenta nationernas generalsekreterare.

Artikel 30 **Ikraftträdande**

1. Denna konvention träder i kraft den trettionde dagen efter dagen för deponeringen av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet hos Förenta nationernas generalsekreterare.

2. För en stat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till denna konvention efter deponeringen av det trettionde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet träder konventionen i kraft den trettionde dagen efter en sådan stats deponering av sitt ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument.

Artikel 31 **Uppsägning**

1. En konventionsstat får säga upp denna konvention genom ett skriftligt meddelande till Förenta nationernas generalsekreterare.

2. Uppsägningen får verkan ett år efter den dag då Förenta nationernas generalsekreterare mottog den. Konventionen ska

United Nations. The present Convention shall, however, continue to apply to any question of jurisdictional immunities of States or their property arising in a proceeding instituted against a State before a court of another State prior to the date on which the denunciation takes effect for any of the States concerned.

3. The denunciation shall not in any way affect the duty of any State Party to fulfil any obligation embodied in the present Convention to which it would be subject under international law independently of the present Convention.

Article 32 **Depositary and notifications**

1. The Secretary-General of the United Nations is designated the depositary of the present Convention.

2. As depositary of the present Convention, the Secretary-General of the United Nations shall inform all States of the following:

(a) signatures of the present Convention and the deposit of instruments of ratification, acceptance, approval or accession or notifications of denunciation, in accordance with articles 29 and 31;

(b) the date on which the present Convention will enter into force, in accordance with article 30;

(c) any acts, notifications or communications relating to the present Convention.

emellertid fortsätta att tillämpas på varje fråga om immunitet mot domsrätt för stater eller deras egendom som uppkommer i ett förfarande som inletts mot en stat vid en annan stats domstol före den dag då uppsägningen får verkan för någon av de berörda staterna.

3. Uppsägningen ska inte på något sätt inverka på en konventionsstats skyldighet att uppfylla förpliktelser i denna konvention som den folkrättsligt är bunden av oberoende av konventionen.

Artikel 32 **Depositarie och meddelanden**

1. Förenta nationernas generalsekreterare utses till depositarie för denna konvention.

2. I sin egenskap av depositarie för denna konvention ska Förenta nationernas generalsekreterare underrätta alla stater om följande:

(a) undertecknanden av konventionen och deponering av ratifikations-, godtagande-, godkännande- och anslutningsinstrument samt meddelanden om uppsägning enligt artiklarna 29 och 31,

(b) den dag då denna konvention träder i kraft enligt artikel 30,

(c) urkunder, underrättelser och meddelanden som gäller konventionen.

Article 33

Authentic texts

The Arabic, Chinese, English, French, Russian and Spanish texts of the present Convention are equally authentic.

IN WITNESS WHEREOF, the undersigned, being duly authorized thereto by their respective Governments, have signed this Convention opened for signature at United Nations Headquarters in New York on 17 January 2005.

Artikel 33

Giltiga texter

Denna konventions arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter är lika giltiga.

TILL BEKRÄFTELSE HÄRAV har undertecknade, därtill vederbörligen befullmäktigade av sina regeringar, undertecknat denna konvention, som öppnades för undertecknande vid Förenta nationernas högkvarter i New York den 17 januari 2005.

Annex to the Convention

Understandings with respect to certain provisions of the Convention

The present annex is for the purpose of setting out understandings relating to the provisions concerned.

With respect to article 10

The term "immunity" in article 10 is to be understood in the context of the present Convention as a whole.

Article 10, paragraph 3, does not prejudice the question of "piercing the corporate veil", questions relating to a situation where a State entity has deliberately misrepresented its financial

Bilaga till konventionen

Förklaringar till vissa bestämmelser i konventionen

Syftet med denna bilaga är att fastställa hur de här angivna bestämmelserna ska förstås.

Till artikel 10

Termen "immunitet" i artikel 10 ska förstås i konventionens hela sammanhang.

Artikel 10 punkt 3 påverkar inte frågan om "ansvarsgenombrott", frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligen har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller

position or subsequently reduced its assets to avoid satisfying a claim, or other related issues.

With respect to article 11

The reference in article 11, paragraph 2 (*d*), to the “security interests” of the employer State is intended primarily to address matters of national security and the security of diplomatic missions and consular posts.

Under article 41 of the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and article 55 of the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, all persons referred to in those articles have the duty to respect the laws and regulations, including labour laws, of the host country. At the same time, under article 38 of the 1961 Vienna Convention on Diplomatic Relations and article 71 of the 1963 Vienna Convention on Consular Relations, the receiving State has a duty to exercise its jurisdiction in such a manner as not to interfere unduly with the performance of the functions of the mission or the consular post.

With respect to articles 13 and 14

The expression “determination” is used to refer not only to the ascertainment or verification of the existence of the rights protected, but also to the evaluation or assessment of the substance, including content, scope and extent, of such rights.

senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Till artikel 11

Hänvisningen i artikel 11 punkt 2 (*d*) till arbetsgivarstatens ”säkerhetsintressen” avser i första hand den nationella säkerheten och säkerheten för diplomatiska beskickningar och konsulat.

Alla personer som avses i artikel 41 i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser och i artikel 55 i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser är skyldiga att respektera värdlandets lagar och bestämmelser, inklusive dess arbetslagstiftning. Samtidigt är mottagarstaten enligt artikel 38 i 1961 års Wienkonvention om diplomatiska förbindelser och enligt artikel 71 i 1963 års Wienkonvention om konsulära förbindelser skyldig att utöva sin domsrätt på ett sådant sätt att fullgörandet av beskickningens eller konsulatets uppgifter inte onödigtvis hindras.

Till artiklarna 13 och 14

Med uttrycket ”fastställande” som det används i dessa artiklar avses inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och

utsträckning.

With respect to article 17

The expression “commercial transaction” includes investment matters.

Till artikel 17

Uttrycket ”affärstransaktion” omfattar investeringar.

With respect to article 19

The expression “entity” in subparagraph (c) means the State as an independent legal personality, a constituent unit of a federal State, a subdivision of a State, an agency or instrumentality of a State or other entity, which enjoys independent legal personality.

Till artikel 19

Uttrycket ”enhet” i littera (c) avser en stat som en oberoende juridisk person, en delstat i en förbundsstat, en stats underenhet, ett statligt organ eller annan enhet som har status som självständigt rättssubjekt.

The words “property that has a connection with the entity” in subparagraph (c) are to be understood as broader than ownership or possession.

Orden ”egendom som har samband med enheten” i littera (c) ska tolkas vidare än ägarskap eller besittning.

Article 19 does not prejudice the question of “piercing the corporate veil”, questions relating to a situation where a State entity has deliberately misrepresented its financial position or subsequently reduced its assets to avoid satisfying a claim, or other related issues.

Artikel 19 påverkar inte frågan om ”ansvarsgenombrott”, frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligen har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

2.2 Förslag till lag om ändring i sjölagen (1994:1009)

Häri genom föreskrivs att 4 kap. 1 § sjölagen (1994:1009) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

4 kap

1 §¹

Bestämmelserna i detta kapitel gäller kvarstad på fartyg för anspråk som i Sverige eller ett annat land är eller kan bli föremål för rättegång i tvistemål eller för talan om enskilt anspråk i brottmål. Bestämmelserna gäller dock inte kvarstad för fordringar som avser skatter eller avgifter till stat eller kommun.

Bestämmelserna gäller för fartyg som är införda i det svenska fartygsregistrets skeppsdel eller ett motsvarande utländskt fartygsregister. Bestämmelserna gäller dock inte för svenska skepp, om sökanden har hemvist eller sitt huvudsakliga driftställe i Sverige.

I lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m. m. finns bestämmelser om att kvarstad inte får läggas på vissa fartyg. Kvarstad får inte heller läggas på fartyg som ägs eller uteslutande används av svenska staten.

I lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m. m. *samt i lagen (2010:XXX) om immunitet för stater och deras egendom* finns bestämmelser om att kvarstad inte får läggas på vissa fartyg. Kvarstad får inte heller läggas på fartyg som ägs eller uteslutande används av svenska staten.

Denna lag träder i kraft den dag regeringen bestämmer.

¹ Senaste lydelse 2001:384.

3 Ärendet och dess beredning

I denna lagrådsremiss föreslås att Sverige ska ratificera Förenta nationernas (FN:s) konvention om immunitet för stater och deras egendom och att riksdagen ska anta regeringens förslag till lag om immunitet för stater och deras egendom.

FN:s generalförsamling antog den 4 december 2004 konventionen om immunitet för stater och deras egendom (United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and their Property). Konventionen som hittintills har ratificerats av enbart sex stater, träder i kraft 30 dagar efter det att trettio stater ratificerat konventionen. Den 9 november 2006 beslutade regeringen att ge en särskild utredare i uppdrag att lämna förslag till hur FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom kan införlivas i svensk rätt. Utredningen överlämnade i december 2007 betänkandet ”Immunitet för stater och deras egendom” (SOU 2008:2).

I betänkandet föreslås att Sverige ratificerar FN-konventionen och att denna införlivas i svensk rätt genom s.k. inkorporering.

Tjugotvå remissinstanser har ombetts eller beretts möjlighet att inkomma med yttrande över utredningens betänkande. De yttranden som inkommit har i allt väsentligt understött utredningens förslag. Yttrande i sak har bl.a. inkommit från Svea hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt och Stockholms handelskammare.

En förteckning över remissinstanserna återfinns i *bilaga 1*. En sammanställning av remissyttrandena finns tillgänglig i Utrikesdepartementet (dnr UD2008/1468/FMR).

4 Folkrättens immunitetsregler

4.1 Statsimmunitet i allmänhet

Statsimmunitet innebär att en stat inte är skyldig att underkasta sig en annan stats domstolars (eller andra organs) dömande eller verkställande jurisdiktion. Om talan väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat, medför rätten till immunitet att domstolen inte kan ta upp talan till prövning. Immuniteten har sin grund i principen att staterna är suveräna och jämställda och därmed inte kan utöva jurisdiktion över varandra (*par in parem non habet imperium*).

Statsimmunitet är en folkrättslig princip men tillämpas i enlighet med inhemska rätt även av nationella domstolar. Dess innehåll styrs av folkrätten, men det är ofta den enskilda nationella domstolen, inför vilken ett anspråk riktas mot en stat, som tolkar folkrättens regler och bestämmer statsimmunitetens närmare omfattning och dess tillämpning. Inom Europarådet diskuteras regelbundet nationell praxis avseende utvecklingen av statsimmuniteten. Även inom EU förekommer diskussioner om statsimmunitetens gränser. Den folkrättsliga principen om statsimmunitet medför en i högsta grad konkret och påtaglig

påverkan på staters rättigheter och skyldigheter sinsemellan, inte minst i relation till andra folkrättsliga rättsområden så som skyddet av de mänskliga rättigheterna, internationell straffrätt och handelsrätt. Rättsutvecklingen inom området statsimmunitet har således en mycket konkret påverkan dels på staters internationella relationer, dels på individnivå i det enskilda fallet. Principen om statsimmunitet är inte statisk, utan har under åren utvecklats från att innefatta en absolut rätt för stater till immunitet inför en annan stats domstolar, till att numera (i huvudsak) tillämpas restriktivt och enbart omfatta immunitet för statligt höghetshandlande (*acta jure imperii*). En stats kommersiella eller privaträttsliga handlande (*acta jure gestionis*) undantas enligt den restriktiva immunitetsteorin från rätten till immunitet inför en annan stats domstolar.

4.2 Rättskällor

Sedvanerätt eller allmän folkrätt föreligger när staternas gemensamma praxis – sedvana – åtföljs av deras rättsövertygelse att sedvanan också återspeglar gällande rätt. Sedvanerätt eller allmän folkrätt kan också kompletteras av mellanstatliga avtal, traktater, som är bindande för parterna. Genom traktater kan stater – med undantag från de grundläggande normer som omfattas av jus cogens – avtala sig bort från den allmänna folkrättens sedvaneregler och etablera en alternativ rättslig regim bilateralt eller regionalt, eftersom den allmänna folkrätten i regel är dispositiv rätt som parterna kan disponera över. Traktater är i princip enbart bindande för parterna i traktaten i fråga och inte för utomstående stater. Genom sina avtal kan dock staterna influera den folkrättsliga situationen för andra stater, i vart fall på sikt. De traktater som sluts kan visa sig bli del i en sedvanerättslig utveckling. Sedvanerätt kan också skapas genom ett system av likartade traktater eller genom traktatregleringar som vinner i det närmaste universell anslutning.

Om överenskommelser saknas kan internationella organs resolutioner och beslut, särskilt FN-resolutioner, utgöra värdefulla indikationer på samsyn i fråga om vilket innehåll folkrätten borde ha, eller till och med på rådande erkända folkrättsliga principer. Domstolsavgöranden kan användas som ett underordnat medel för att fastställa gällande rätt. I avsaknad av internationella domstolsavgöranden kan nationella domstolars avgöranden utgöra bevis dels för vilka internationella förpliktelser som erkänns av forumstaten, dels – på grund av den noggranna komparativa analys av internationellt och inhemskt material som många nationella domstolar utför – för gällande folkrätt.

Det har i fråga om statsimmunitet saknats någon allmän internationell överenskommelse. Däremot finns ett antal bilaterala överenskommelser som reglerar frågor om statsimmunitet mellan de berörda staterna. Det finns också internationella konventioner som till viss del reglerar statsimmunitet i fråga om fartyg och luftfartyg, bl.a. en internationell konvention från år 1926 (sluten i Bryssel) med vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter. År 1972 tillkom också en regional konvention i ämnet, den europeiska konventionen om statsimmunitet, med generella regler för statsimmunitet som gäller

mellan konventionsstaterna. Den konventionen har dock bara ratificerats av åtta europeiska stater. Innehållet i dessa konventioner eller överenskommelser kan ge indikationer på vad som är gällande sedvanerätt i fråga om statsimmunitet. Även det arbete som utförts inom FN:s folkrättskommission, International Law Commission (ILC), utgör ett viktigt underlag vid fastställande av de folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet.

Eftersom statsimmunitet normalt sett innebär avstående från utövande av jurisdiktion över en part i ett mål i en nationell domstol, saknas det i princip vägledande avgöranden från internationella domstolar. Det är i stället i nationell lagstiftning och i avgöranden från nationella domstolar som ämnet behandlas. Det är alltså genom en jämförelse mellan de regionala eller bilaterala överenskommelser som finns, ILC:s mångåriga arbete inför den nu aktuella FN-konventionen och nationell lagstiftning och nationella domstolars avgöranden som eventuella allmänna folkrättsliga regler i fråga om statsimmunitet kan fastställas.

4.3 Gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet

Principen om statsimmunitet har från slutet av 1800-talet och framåt utvecklats från en s.k. absolut immunitetsteori, där en stat i princip alltid åtnjöt immunitet inför andra staters domstolar, till en numera (i vårt fall i huvudsak) rådande s.k. restriktiv immunitetsteori, där en stat bara har begränsade möjligheter att åberopa immunitet inför andra staters domstolar. Anledningen till denna utveckling var att staterna alltmer började engagera sig i kommersiell verksamhet. De kom på så sätt att konkurrera med företag och privatpersoner men kunde åberopa immunitet om det uppstod en tvist. Det ansågs inte nödvändigt eller rimligt att tillerkänna stater immunitet för affärsmässig verksamhet. Man började därför göra skillnad mellan en stats offentliga höghetshandlingar (*acta jure imperii*) och statens privaträttsliga handlingar (*acta jure gestionis*). Immunitet kan enligt den restriktiva immunitetsteorin hävdas enbart i frågor som rör statliga höghetshandlingar. Det finns dock stora variationer i hur den restriktiva immunitetsteorin tillämpas i sina detaljer mellan olika stater, vilket har visat sig i den mycket utdragna process som lett fram till den nu aktuella FN-konventionen.

Det är därför svårt att annat än i mycket stora drag ange vad som är gällande folkrätt beträffande statsimmunitet. Vissa huvudsakliga principer kan urskiljas som allmänt erkända och tillämpade, medan andra tillämpas av många men inte alla stater eller tillämpas på olika sätt eller är omdiskuterade.

Ett sätt att se på frågan om statsimmunitet är att folkrätten kan sägas kräva det minimum – dvs. respekt för immuniteten inom en viss gräns – varom alla är ense; en stat som i sin praxis tillerkänner främmande stater en mer vidsträckt immunitet gör det inte för att den är folkrättsligt bunden att göra det utan på grund av andra överväganden. Enligt nu rådande folkrätt bör i enlighet med den restriktiva immunitetsteorin staterna stå fria att *inte* tillerkänna främmande stater immunitet då enligt forumstatens bedömande tvisten gäller en privaträttslig handling (*acta jure gestionis*). I den europeiska konventionen om statsimmunitet från år

1972 har dock uppställts som huvudprincip att stater åtnjuter immunitet i den mån undantag inte upptas i konventionen. Den nu ifrågasvarande FN-konventionen har också utformats på detta sätt.

4.3.1 Vilka subjekt kan ha rätt till statsimmunitet?

När en immunitetsinvändning görs inför en domstol, måste domstolen först ta ställning till om den part som åberopar immunitet är ett sådant subjekt som kan ha rätt till immunitet, dvs. en stat. Parten måste ha såväl de externa attribut som krävs för att räknas som en oberoende och suverän stat enligt internationell rätt som de interna attribut som krävs för att räknas som en del av den staten.

De kriterier som i statspraxis har använts vid avgörandet av om en part ska räknas som en suverän och oberoende stat, och därmed kunna komma i fråga för statsimmunitet, är att staten har ett definierat territorium, en permanent befolkning, en regering som upprätthåller effektiv kontroll över territoriet och över förhållandet till andra stater.

Beträffande de interna attribut som krävs för att en part ska kunna komma ifråga för statsimmunitet, har det i ILC-arbetet inför FN-konventionen länge diskuterats var och hur gränsen ska dras för vilka subjekt som kan åberopa statsimmunitet. Det har rått bred enighet om att staten och dess olika regeringsorgan utgör immunitetssubjekt. Däremot har delade meningar rått i frågan huruvida statsimmuniteten omfattar även en förbundsstats delstater eller andra politiska regionala och lokala underenheter, eller statliga enheter eller organ. Definitionen av en stat i den delen är en av de frågor som det rådde oenighet om fram till det att FN-konventionen fick sin slutliga formulering år 2004. Vid bedömningen av om en part ska anses utgöra en del av staten och därmed kunna komma i åtnjutande av statsimmunitet blir de avgörande kriterierna i vilken utsträckning staten kontrollerar verksamheten och karaktären hos enhetens verksamhet. Det saknas dock gemensam statspraxis i fråga om var gränserna ska dras i dessa avseenden och vilka närmare kriterier som ska vara avgörande vid bedömningen. Det råder delade meningar i frågan om en separat enhets eventuella immunitet beror på dess status, eller på dess rätt att utöva statlig makt, eller på karaktären av de handlingar enheten utför.

Två exempel på olika sätt att dra gränserna för vad som är en ”främmande stat” i fråga om statsimmunitet är den europeiska konventionen om statsimmunitet och den amerikanska lagstiftningen om statsimmunitet. I den europeiska konventionen om statsimmunitet stadgas att en juridisk enhet som är skild från staten och som kan uppträda som part i en rättegång inte räknas som en del av staten, även om den har anförtrots offentliga funktioner. En sådan enhet åtnjuter inte immunitet på grund av sin status. Däremot har en sådan enhet rätt till immunitet i fråga om handlingar som utförts av enheten i form av statligt höghetshandlande (*acta jure imperii*). I den amerikanska lagstiftningen om statsimmunitet omfattar begreppet ”främmande stat” även politiska underenheter. Det omfattar också enheter eller organ (agency or instrumentality) som är självständiga juridiska personer och som är statsorgan eller politiska underenheter av den främmande staten eller där

staten (eller dess politiska underenhet) är majoritetsägare och som inte är upprättade i USA eller i ett tredje land. Dessa enheter eller organ åtnjuter immunitet, men inte för kommersiellt eller privaträttsligt handlande och åtnjuter inte heller immunitet i riktigt samma omfattning som den främmande staten själv gör. Det finns också ytterligare varianter på hur definitionen av immunitetssubjekt i fråga om dessa mer perifera statliga enheter ska formuleras.

I fråga om vem som ska anses vara rätt part i ett mål, har ambassader (eller andra diplomatiska enheter) i statspraxis inte erkänts som separata subjekt. I stället har talan ansetts riktad mot den stat som ambassaden representerar. För det fall talan riktas mot en person som representerar en främmande stat och agerar för den främmande statens räkning, t.ex. en regeringsföreträdare, bör enligt statspraxis statsimmuniteten omfatta även personen i fråga, såvitt avser hans eller hennes handlande i egenskap av företrädare för staten.

Sammanfattningsvis kan alltså sedvanerätten anses erkänna stater och deras olika regeringsorgan (offentliga organ) såsom immunitetssubjekt. Det saknas däremot sedvanerättsliga regler för i vilken mån andra statliga organ och politiska enheter kan anses utgöra immunitetssubjekt. Det råder delade meningar i frågan om en separat enhets eventuella immunitet beror på dess status, eller på dess rätt att utöva statlig makt, eller på karaktären av de handlingar enheten utför. Även personer som företräder en stat åtnjuter statsimmunitet för handlande i egenskap av företrädare för staten.

4.3.2 Avstående från immunitet mot domsrätt

Syftet med statsimmunitet är att förhindra att en främmande stat underkastas förfaranden i en annan stats domstolar utan samtycke. En stat disponerar dock över sin rätt till immunitet och kan därför avstå från att åberopa den. Uttryckligt och underförstått avstående erkänns av alla jurisdiktioner som ett sätt att åsidosätta statsimmunitet.

Enligt gällande sedvanerätt krävs att en stats avstående från immunitet ges av staten själv och inte av det organ eller den individ som har utfört den statliga höghetshandlingen för statens räkning. Avståendet måste också vara klart och otvetydigt.

Ett avstående från immunitet i fråga om domsrätt kan inte tolkas som att det innefattar även ett avstående från immunitet avseende verkställighet; för verkställighet krävs ett särskilt avstående som är klart och otvetydigt från statens sida.

Staten kan uttryckligen avstå från sin immunitet mot domsrätt såväl före det att en tvist uppstår, i t.ex. en traktat eller överenskommelse eller ett kontrakt, som efter det att en tvist uppstått genom t.ex. en uttrycklig förklaring om medgivande till domsrätt inför den aktuella domstolen.

Underförstått avstående kan utläsas av en stats agerande efter det att en tvist uppstått. Det är inte tillräckligt att den främmande staten underlåter att agera. Statens utevaro från en rättegång där talan väckts mot den kan inte tolkas som ett avstående från immunitet. Däremot kan den främmande staten vidta åtgärder i en process som får tolkas som avstående från immunitet, t.ex. då staten intervenerar i ett redan

pågående mål, eller om staten vidtar åtgärder i sakfrågan i en process mot den. Om staten uppträder i rättegången enbart för att åberopa immunitet kan detta inte anses utgöra ett avstående från immunitet.

För det fall en främmande stat väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol får detta anses innebära att staten avstått från sin immunitet i fråga om huvudkärålet. Om en stat själv väckt talan vid en annan stats domstol, får den också anses ha avstått från immunitet i fråga om ett genkärsmål som väcks mot staten i rättegången. Statspraxis varierar i fråga om vilken omfattning ett avstående i fall av genkärsmål ska anses ha. I vissa rättssystem krävs att genkärålet och huvudkärålet grundar sig på samma transaktion eller samma omständigheter. Avståndet kan också anses begränsat till att omfatta samma typ av rättsföljd eller högst det belopp som yrkats av den främmande staten själv i huvudkärålet eller i genkärålet.

Särskilda frågor om ett avståendes omfattning uppstår vid överenskommelser om skiljeförfarande.

4.3.3 När har en stat rätt till immunitet mot domsrätt?

Som angetts ovan accepterar de allra flesta stater restriktiv immunitet som gällande folkrätt. Denna syn på immuniteten har också kommit till uttryck i olika bilaterala avtal, i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och även i den nu aktuella FN-konventionen. I senare års statspraxis i form av avgöranden från nationella domstolar saknas avgöranden som ger uttryck för absolut immunitet, även om vissa stater under det arbete i ILC under 1980-talet som ledde fram till den nu aktuella FN-konventionen, uttryckte stöd för den absoluta immunitets-teorin. Gällande sedvanerätt bör därför numera kunna sägas innebära att immunitet kan tillerkännas en stat enbart med vissa begränsningar.

Såväl den absoluta som den restriktiva immunitetsteorin erkänner immunitet för en stat mot en annan stats domstolars domsrätt i fråga om statligt höghetshandlande (*acta jure imperii*), vilket också får anses utgöra gällande sedvanerätt. Det saknas dock gemensam statspraxis för hur sådant statligt höghetshandlande ska definieras och var gränserna går mellan sådana handlingar och privaträttsligt handlande (*acta jure gestionis*).

Olika metoder kan tillämpas för gränsdragningen mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*. Enligt en metod som brukar benämnas den objektiva metoden ska distinktionen göras på grundval av handlingens (transaktionens) natur som privaträttslig eller offentlighetsrättslig. Enligt en annan metod, den s.k. subjektiva metoden, sker gränsdragningen genom ett fastställande av handlingens syfte som *jure imperii* eller *jure gestionis*. Beroende på vilken metod som väljs kan gränsdragningen beträffande en och samma transaktion eller handling ge olika resultat.

Ett sätt att underlätta för domstolarnas gränsdragning mellan handlingar *jure imperii* och *jure gestionis* skulle kunna vara att ange under vilka omständigheter som en stat har rätt till immunitet genom att lista de typer av handlingar eller verksamheter som omfattas av immunitet och därmed lämna övriga handlingar eller verksamheter

utanför immunitetens område. Ett annat sätt vore att ange vilka typer av aktiviteter eller transaktioner som är av sådan natur att de inte kan omfattas av statsimmunitet. Det tillvägagångssätt som använts i existerande lagstiftning, bl.a. i Australien, Kanada, Singapore, Storbritannien, Sydafrika och USA, samt i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och i den nu aktuella FN-konventionen är dock att uppställa immunitet för en stat som huvudregel och särskilt ange i vilka fall immunitet *inte* ska tillerkännas en stat.

4.3.4 När har en stat inte rätt till immunitet mot domsrätt?

I den nationella lagstiftning som finns angående statsimmunitet, bl.a. i USA, Kanada, Storbritannien och Australien, i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och i den nu aktuella FN-konventionen finns vissa gemensamma undantag där en stat inte tillerkänns immunitet inför en annan stats domstolar. Dessa gemensamma undantag har hämtats från den domstolspraxis som vuxit fram under slutet av 1800-talet och under 1900-talet i framför allt Europa och USA, men även i länder som Egypten, Chile och Argentina. Vissa av undantagen har även varit etablerade under den tidigare tillämpningen av den absoluta immunitetsteorin. Undantag från immunitet har också kommit till uttryck i de många bilaterala avtal i fråga om statsimmunitet som har träffats mellan olika länder, varav flera sagt sig ge stöd åt den absoluta immunitetsteorin, men som alltså i sina bilaterala avtal tillämpat undantag från immuniteten.

Kommersiell eller privaträttslig verksamhet

Undantag från immunitet i fråga om en stats kommersiella eller privaträttsliga verksamhet erkänns av i princip alla stater som ansluter sig till den restriktiva immunitetsteorin. Undantaget har också kommit till uttryck i de bilaterala avtal som framförallt dåvarande Sovjetunionen träffade med olika länder i fråga om statsimmunitet vid den utrikeshandel som ägde rum genom dess handelsrepresentationer. Syftet bakom den restriktiva immunitetsteorin, där detta undantag är centralt, är tydligt; en stat som engagerar sig i affärsverksamhet i konkurrens med privatpersoner eller privata företag bör vara ansvarig inför domstolarna i den stat där verksamheten bedrivs. Det är dock svårare att finna en enhetlig rättslig formulering av detta syfte.

Som angetts ovan kan olika tillvägagångssätt användas för att underlätta gränsdragningen mellan vad som är *acta jure imperii* och vad som är *acta jure gestionis*. Det finns ingen enhetlig statspraxis i fråga om vilket kriterium som ska användas vid gränsdragningen; handlingens eller transaktionens natur eller syftet bakom handlingen eller transaktionen, eller någon på annat sätt formulerad distinktion. Detta har också visat sig genom att meningsskiljaktigheterna mellan olika stater i fråga om definitionen av vad som är en affärstransaktion ("commercial transaction") kvarstod in i det sista vid utarbetandet av den nu aktuella FN-konventionen.

Anställningskontrakt

Under den tidigare rådande absoluta immunitetsteorin ansågs anspråk mot en stat i egenskap av arbetsgivare omfattas av immunitet. Detta berodde framför allt på den sedvanerättsliga principen att en stats interna organisation bestäms av statens nationella rätt och att staten har exklusiv rätt att bestämma vilka personer som ska företräda staten. I statspraxis har, även efter övergången till den restriktiva immunitetsteorin, såväl nationell lagstiftning som domstolspraxis visat på en försiktighet i att undanta anställningskontrakt från statsimmuniteten.

Skillnad har gjorts mellan frågor om anställning, utnämning eller avskedande av statsanställda och följderna av ett kontraktsbrott. Frågor om anställningens inledning, fortbestånd och förnyande har man ansett omfattas av immunitet, medan frågor om skadestånd på grund av felaktig uppsägning har tagits upp till prövning. Det är först på senare tid som undantag för anställningskontrakt har gjorts i statspraxis, först i olika länders lagstiftning och i den europeiska konventionen om statsimmunitet och därefter även i nationella domstolars avgöranden.

Det saknas dock enhetlig statspraxis i fråga om hur ett undantag från immunitet för anställningskontrakt ska behandlas. Vissa stater låter anställningskontrakt falla in under ett generellt undantag för kommersiella eller privaträttsliga transaktioner (t.ex. USA i dess lagstiftning). Andra har identifierat särskilda kategorier av anställda och utformat särskilda regler för jurisdiktion avseende dem och undantagit dem från de generella reglerna om immunitet. Ytterligare ett sätt att behandla anställningskontrakt är att formulera ett särskilt undantag för anställningskontrakt utöver det generella undantaget för kommersiella eller privaträttsliga transaktioner (så har skett i t.ex. den europeiska konventionen om statsimmunitet och även i den nu aktuella FN-konventionen).

Faktorer som tillmätts betydelse vid avgränsningen av undantaget är arbetstagarens nationalitet eller varaktiga bosättning, var arbetet utförs och arbetets anknytning till statens suveräna funktioner.

Eftersom statspraxis är så varierande beträffande anställningskontrakt har även detta undantag varit föremål för diskussioner in i det sista vid utarbetandet av den nu aktuella FN-konventionen.

Person- eller saksador

I statspraxis har undantag från statsimmuniteten gjorts vid rättsliga förfaranden på grund av skador som uppstått till följd av vårdslöst framförande av motorfordon av företrädare för en främmande stat inom forumstatens territorium. Efterhand har detta undantag utvidgats till att omfatta personskador eller saksador som uppstått på grund av en annan stats skadevällande handlingar inom forumstatens territorium. Undantaget har sin grund i forumstatens anspråk på jurisdiktion över händelser som inträffar inom statens territorium. Såväl underlåtenhet som aktivt handlande som lett till skada brukar omfattas av undantaget.

Före det att lagstiftning som bekräftade undantaget avseende person- och saksador tillkom på 1970-talet fanns det endast i begränsad

omfattning avgöranden från nationella domstolar som behandlade frågan. I den praxis som finns från den tiden (bl.a. i Belgien, Tyskland och Österrike) har domstolarna funnit att immunitet förelegat för staten i fråga i fall av *acta jure imperii* men inte när handlandet utgjort *acta jure gestionis*. I den lagstiftning som därefter antagits (bl.a. i Storbritannien och USA) och i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 finns ingen sådan distinktion mellan handlingar *jure imperii* och *jure gestionis*.

I vissa rättssystem omfattar således undantaget såväl offentligrättsliga som privaträttsliga handlingar, medan det i andra omfattar enbart skadevällande handlingar som inte kan anses vara *acta jure imperii*. Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna (Europadomstolen) uttalade år 2001 i målet *McElhinney v. Irland* (*McElhinney v. Ireland*, Application 31253/96, dom 21 November 2001) att trenden mot att undanta personskador från statsimmuniteten i första hand föreföll gälla personskador som faller inom det försäkringsbara området, såsom följer av vanliga trafikolyckor, snarare än frågor som har samband med kärnområdet i fråga om en stats suveränitet, såsom handlingar av en soldat på främmande territorium, vilka är av sådan natur att de kan innefatta känsliga frågor som påverkar staternas diplomatiska relationer eller nationella säkerhet. Domstolen ansåg inte att det kunde anses stå i strid med internationell rätt att Irland upprätthöll immunitet i fråga om skadevällande handlingar som kunde klassificeras som *acta jure imperii*.

Fast egendom

Ett område som sedan länge undantagits från statsimmunitet mot domsrätt, även under den absoluta immunitetsteorin, är rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter till eller intressen i eller besittning eller användning av fast egendom som finns i forumstaten. Även den främmande statens förpliktelser som kan uppstå på grund av dess intressen i eller besittning eller användning av sådan egendom omfattas av undantaget. Anledningen till detta undantag från immunitet är att frågor som rör fast egendom normalt sett styrs av lagen där egendomen finns, *forum rei sitae*. Immunitet kan dock fortsätta att gälla enligt reglerna om diplomatisk immunitet för det fall den fasta egendomen utgör den främmande statens beskickningslokal och det aktuella förfarandet berör lokalens okränkbarhet.

Arv, gåva eller förvaltning av egendom

Även rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter eller intressen i lös eller fast egendom på grund av arv eller gåva, eller dess rättigheter eller intressen i fråga om förvaltning av egendom såsom konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling, har i statspraxis undantagits från immunitet, även under den absoluta immunitetsteorin. Grunden för detta undantag är densamma som för undantaget för fast egendom, dvs. den starka anknytningen till den stat där egendomen finns.

Immateriella rättigheter

Varken under den absoluta eller den restriktiva immunitetsteorin är en stat immun mot en annan stats domstolars domsrätt avseende fastställande av statens rättigheter till, eller mål som rör statens påstådda intrång i, patent, varumärken eller upphovsrätt eller andra immateriella rättigheter som är registrerade eller skyddade i domstolsstaten. Undantaget är relativt nytt men har stöd i flera staters nationella lagstiftning från 1970- och 1980-talet och i den europeiska konventionen om statsimmunitet och även i ett känt österrikiskt rättsfall från år 1950, *Dralle v. Republic of Czechoslovakia* (Österreichische Juristen Zeitung, Vol 5 (1950)). Undantaget skulle också kunna anses följa av det generella undantaget från statsimmunitet i fråga om kommersiell verksamhet.

Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt

Om en främmande stat är medlem i ett associationsrättsligt subjekt (t.ex. ett bolag) som är upprättat i eller har sin huvudsakliga verksamhet i en annan stat, är den inte immun mot processer i den staten som rör förhållandet mellan staten (som deltagare i subjektet) och det associationsrättsliga subjektet eller dess övriga medlemmar eller deltagare. Även detta undantag erkänns såväl under den absoluta som under den restriktiva immunitetsteorin och grundar sig på en stark jurisdiktionell anknytning till forumstaten. Undantaget kan, liksom undantaget för immateriella rättigheter, anses falla under det generella undantaget för kommersiell verksamhet.

Kommersiell användning av fartyg

Principen om statsimmunitet formulerades första gången år 1812 av en amerikansk domstol i målet *The Schooner "Exchange" v. McFaddon and others* (11 US 116 (1812)), som gällde ett anspråk riktat mot en främmande stats krigsfartyg som befann sig i en amerikansk hamn. Domstolen ansåg att en stats krigsfartyg var en del av den statens väpnade styrkor och uttalade att det var en allmän rättsprincip att en stats krigsfartyg som togs emot i en vänligt sinnad stats hamn måste anses vara undantaget från hamnstatens jurisdiktion på grund av hamnstatens samtycke. Principen upprepades därefter i statspraxis i Frankrike, Storbritannien och Tyskland. Efterhand utvecklades principen i statspraxis till att omfatta även andra fartyg än krigsfartyg som ägdes eller drevs av en stat för statliga ändamål. När det så småningom, särskilt efter första världskriget, blev vanligt att stater började hålla sig med en handelsflotta i syfte att förbättra statens ekonomi och utrikeshandel började det alltmer ifrågasättas om det var rimligt att låta statsimmuniteten omfatta även sådan verksamhet. Denna utveckling ledde till att frågan reglerades i en internationell konvention, 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter.

Statspraxis har utvecklats så att en domstol numera inte behöver bevilja en främmande stat immunitet i fråga om statsfartyg som används enbart för kommersiella ändamål, vilket också har stöd i internationella och bilaterala överenskommelser och nationell lagstiftning i flera stater.

Skiljedomsavtal

I statspraxis erkänns undantag från statsimmunitet beträffande kommersiella transaktioner där en stat har samtyckt till skiljeförfarande för tvister rörande transaktionen. Det är dock oklart i vilken omfattning undantaget kan anses ha sedvanerättsligt stöd. Det saknas i statspraxis stöd för annat än att överenskommelsen om skiljeförfarande enbart leder till en begränsning av statens immunitet i frågor som rör själva skiljeförfarandet. Det finns inte stöd i statspraxis för att samtycke till skiljeförfarande också innebär samtycke till verkställighet av skiljedomen.

Kontroversiella undantag från immunitet

I statspraxis förekommer också andra undantag från statsimmuniteten, vilka dock är mer kontroversiella och inte tillämpas generellt utan bara av vissa stater.

Ett sådant undantag rör en stats ansvar för skatterättsliga förpliktelser i ett annat land. I ILC:s arbete inför FN-konventionen föreslogs en artikel med ett sådant undantag, som dock senare drogs tillbaka. Undantaget har kommit till uttryck i lagstiftning enbart i Storbritannien.

Ett annat undantag som gjorts gällande på senare tid rör handlingar som strider mot internationell rätt och i synnerhet kränkningar av vissa grundläggande mänskliga rättigheter. Något sådant undantag har dock ännu inte erkänts i statspraxis. I USA:s lagstiftning om statsimmunitet finns ett undantag avseende egendom som finns i forumstaten och som har exproprierats, eller utbytt mot exproprierad egendom, i strid med internationell rätt. Inget annat rättssystem erkänner ett sådant undantag. Tvärtom finns det gott om statspraxis som behandlar expropriering som en statlig höghetshandling för vilken immunitet råder inför andra staters domstolar. I USA tillåts också i vissa fall undantag från statsimmuniteten i fråga om skadestånd på grund av tortyrhandlingar trots att de ägt rum utanför USA:s territorium.

4.3.5 Immunitet mot verkställighet

Immunitet mot verkställighet ses som separat från immunitet mot domsrätt. Exempelvis krävs det enligt sedvanerätten att en främmande stat gör ett särskilt avstående från sin immunitet mot verkställighet även om den har avstått sin immunitet mot en annan stats domstolars domsrätt. Immuniteten mot verkställighet innebär bl.a. immunitet för den främmande statens egendom mot säkerhetsåtgärder eller tvångsåtgärder före eller under en rättegång och mot verkställighetsåtgärder efter rättegång och dom.

På det här området har det inte skett motsvarande utveckling i statspraxis som i fråga om immunitet mot domsrätt. Det saknas gemensam statspraxis i fråga om begränsningar av immuniteten mot verkställighet.

Även i fråga om verkställighet är det dock möjligt för den främmande staten att avstå från sin immunitet. Avståendet måste i princip göras uttryckligen och på ett klart och tydligt sätt. Det kan underförstås enbart under särskilda omständigheter, såsom när en stat har avdelat medel särskilt för en tvist eller verkställt betalningar för de förpliktelser eller skulder som kan uppstå i relation till en särskild transaktion eller serie av transaktioner. Ett avstående kan göras på olika sätt, såsom i internationella överenskommelser eller konventioner, i bilaterala överenskommelser eller i särskilda avtal eller kontrakt avseende en viss transaktion eller verksamhet.

För det fall en stat har avstått från sin immunitet mot verkställighet kan, om inte något annat har angetts, verkställighet enbart ske i egendom som inte är avsedd för statliga ändamål utan som används eller är avsedd att användas för kommersiella syften och som finns inom forumstatens territorium.

I länderna i västvärlden har principen om immunitet mot verkställighet utvecklats mot en restriktiv teori enligt vilken immunitet mot verkställighet råder såvitt avser stategendom som används för statliga ändamål, medan verkställighet är tillåten (även utan att staten avstått från immunitet) i egendom som används eller är avsedd att användas för kommersiella ändamål. Därutöver kan olika sambandskrav uppställas avseende egendomen, t.ex. att den har ett nära samband med det anspråk som målet rör. Vidare tillåts enligt denna teori säkerhetsåtgärder och verkställighet i fråga om egendom som tillhör ett statsorgan som är en egen juridisk person på samma sätt som gäller för egendom som tillhör ett vanligt företag eller en privatperson.

4.4 Statsimmunitet i förhållande till de mänskliga rättigheterna

Enligt artikel 6.1 i den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna (Europakonventionen) är var och en vid prövningen av hans eller hennes civila rättigheter berättigad till en rättvis rättegång och därmed även till prövning i domstol. Principen om statsimmunitet skulle kunna anses stå i ett motsatsförhållande till rätten enligt Europakonventionen att få en talan avseende civila rättigheter prövad i domstol.

Europadomstolen har i några mål prövat frågan om förhållandet mellan artikel 6.1 och principen om statsimmunitet.

Den 21 november 2001 prövade Europadomstolen tre mål där privatpersoners talan vid nationell domstol avisats på grund av att svaranden åtnjöt statsimmunitet, *McElhinney v. Ireland*, *Al-Adsani v. the United Kingdom* samt *Fogarty v. the United Kingdom* (*McElhinney v. Ireland*, Application 31253/96, dom 21 november 2001, *Al-Adsani v. the United Kingdom*, Application 35763/97, dom 21 November 2001, samt

Fogarty v. the United Kingdom, Application 37112/97, dom 21 November 2001).

I det tidigare nämnda målet *McElhinney v. Ireland* hade en irländsk medborgare, McElhinney, väckt talan mot en brittisk soldat och mot den brittiska regeringen, under påstående att soldaten hade överfallit honom på irländskt territorium i anslutning till en vägspärr vid gränsen mellan Irland och Nordirland. Vid händelsen hade McElhinney fruktat för sitt liv och orsakats psykiskt lidande. Den irländska domstolen avvisade hans talan efter det att den brittiska regeringen åberopat statsimmunitet. Domstolen anförde att omständigheterna i målet inte var hänförliga till någon kommersiell verksamhet. Enligt domstolen var det inte klarlagt att statsimmunitet inte längre enligt gällande sedvanerätt skulle tillämpas i fråga om personskador som orsakats genom en statsanställds skadevållande handling, vilken innefattade suverän myndighetsutövning. McElhinney vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att de irländska domstolarna hade nekat honom rätten till domstolsprövning av hans skadeståndsanspråk och därmed brutit mot artikel 6.1 i Europakonventionen.

I målet *Al-Adsani v. the United Kingdom* hade en brittisk-kuwaitisk medborgare, Al-Adsani, väckt en skadeståndstalan inför en brittisk domstol mot en kuwaitisk shejk och mot staten Kuwait på grund av tortyrhandlingar som han utsatts för av shejken i bl.a. ett kuwaitiskt fängelse. Domstolen meddelade en tredsakod mot shejken, medan talan mot staten Kuwait avvisades på grund av statsimmunitet, i enlighet med nationell lagstiftning, eftersom de aktuella handlingarna ägt rum i Kuwait. Al-Adsani vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att hans rätt till domstolsprövning enligt artikel 6.1 hade kränkts. Enligt Al-Adsani hade begränsningen av hans rätt till domstolsprövning, i form av beviljande av statsimmunitet, inte ett legitimt syfte och stod inte i proportion till syftet, eftersom förbudet mot tortyr är en *jus cogens* norm.

Målet *Fogarty v. the United Kingdom* hade sitt ursprung i en kvinnas (Fogarty) påstående om att hon inte erhållit två olika anställningar hon sökt vid USA:s ambassad i London, av skäl som var könsdiskriminerande. Fogarty väckte på grund härav en skadeståndstalan vid en brittisk domstol mot USA:s regering, som dock åberopade statsimmunitet. Fogarty vände sig till Europadomstolen och gjorde gällande att hennes rätt till domstolsprövning hade kränkts genom beviljandet av statsimmunitet.

Europadomstolen behandlade i dessa tre mål dels den generella frågan om förhållandet mellan principen om statsimmunitet och artikel 6.1 i Europakonventionen, dels frågan om en eventuell kränkning i varje särskilt fall.

Domstolen uttalade i den generella frågan inledningsvis att rätten till domstolsprövning inte är absolut utan kan vara föremål för olika begränsningar. Sådana begränsningar får dock inte vara alltför omfattande och måste ha ett legitimt syfte. Begränsningen måste också stå i proportion till detta legitima syfte.

Domstolen konstaterade att statsimmunitet är en sedvanerättslig princip som har utvecklats från principen *par in parem non habet imperium*, enligt vilken en stat inte kan underkastas en annan stats jurisdiktion. Att tillerkänna en stat immunitet i ett civilrättsligt förfarande har enligt

Europadomstolen ett legitimt syfte, nämligen att agera i enlighet med folkrätten och främja goda relationer mellan staterna, genom att respektera en annan stats suveränitet.

Vad gällde frågan huruvida begränsningen av rätten till domstolsprövning stod i proportion till det eftersträlvade syftet, konstaterade domstolen inledningsvis att Europakonventionen måste tolkas mot bakgrund av 1969 års Wienkonvention om traktaträtten. Enligt artikel 31.3(c) i Wienkonventionen om traktaträtten måste hänsyn tas till relevanta folkrättsliga regler som gäller i förhållandet mellan parterna. Europakonventionen, inklusive artikel 6.1, kan enligt domstolen inte tolkas i ett vakuum. Domstolen måste ta hänsyn till att Europakonventionen är avsedd att skydda de mänskliga rättigheterna och måste också ta hänsyn till andra relevanta folkrättsliga regler. Europakonventionen bör så långt möjligt tolkas i harmoni med andra folkrättsliga regler, inklusive dem som rör statsimmunitet.

Av detta följer enligt domstolen att de åtgärder som vidtas av en konventionsstat och som återspeglar allmänt erkända principer i internationell sedvanerätt i fråga om statsimmunitet, i princip inte kan anses utgöra en oproportionerlig begränsning av rätten till domstolsprövning i artikel 6.1.

Därefter övergick Europadomstolen till att bedöma om de nationella domstolarna i de olika målen hade beviljat statsimmunitet i enlighet med allmänt erkända principer i internationell sedvanerätt i fråga om statsimmunitet.

Europadomstolen konstaterade i McElhinney-målet att trenden i internationell sedvanerätt och lagstiftning syntes gå mot en begränsning av statsimmuniteten i fråga om personskador orsakade av en handling eller underlåtenhet inom forumstatens territorium. Praxis var dock enligt domstolen inte enhetlig. Trenden avsåg också i första hand "försäkringsbara" skador, såsom vid trafikolyckor, snarare än handlingar som låg inom "kärnområdet" för statsimmunitet, såsom en soldats handlingar på en främmande stats territorium, vilka till sin natur var sådana att de kunde innefatta känsliga frågor som påverkade staternas diplomatiska relationer och nationella säkerhet. Europadomstolen instämde därför med den irländska domstolen i att det inte var möjligt att sluta sig till att irländsk rätt i detta avseende stod i strid med gällande sedvanerätt. Avvisningen av McElhinneys talan innebar därför inte någon kränkning av artikel 6.1.

I Al-Adsani-målet prövade domstolen, efter det inledande allmänna resonemanget ovan, om det förhållandet att skadeståndsanspråket grundades på tortyrhandlingar ändå medförde att beviljandet av statsimmunitet kunde anses utgöra en kränkning av artikel 6.1. Domstolen konstaterade att rätten enligt artikel 3 i Europakonventionen, att inte bli utsatt för tortyr eller omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning, är grundläggande i ett demokratiskt samhälle, och att den har utvecklets till en fundamental och tvingande regel – *jus cogens*. Domstolen konstaterade att det i Al-Adsani-målet inte var fråga om en enskild persons straffrättsliga ansvar för påstådda tortyrhandlingar, utan om en stats immunitet i ett civilmål avseende skadestånd för tortyrhandlingar inom den statens territorium. Europadomstolen ansåg att förbudet mot tortyr visserligen har fått en särställning i folkrätten i

egenskap av *jus cogens*. Trots det kunde det inte anses fastställt att det vid tidpunkten för domen ännu hade utvecklats en acceptans i folkkrätten för ett påstående om att stater inte har rätt till immunitet mot civilrättsliga anspråk på skadestånd för påstådda tortyrhandlingar som utförts utanför forumstatens territorium. Den brittiska lagstiftningen, som tillerkände stater immunitet i fråga om sådana anspråk kunde därför inte anses strida mot de begränsningar som generellt sett accepteras av världssamfundet som en del av doktrinen om statsimmunitet. Begränsningen av Al-Adsanis rätt till domstolprövning kunde därmed inte anses obefogad och Europakonventionens artikel 6.1 hade därför inte kränkts. Det kan dock noteras att domstolen inte var enig, utan antog domen med en knapp majoritet. Ett flertal skiljaktiga meningar fogades till domen, i vilka uttryck gavs för uppfattningen att det var fel av domstolen att i sammanhanget göra en åtskillnad mellan civila och straffrättsliga förfaranden. Vidare underströks att tortyrförbudet, till skillnad från de sedvanerättsliga regleringarna om statsimmunitet, utgjorde *jus cogens*, vilket gjorde det felaktigt att dra slutsatsen att en stat åtnjuter statsimmunitet i mål som rör *jus cogens* normer. I Fogarty-målet slutligen fann domstolen att trenden i sedvanerätt och lagstiftning gick mot en begränsning av statsimmuniteten i fråga om arbetstvister. I fråga om processer rörande anställningen vid en utländsk beskickning eller ambassad, konstaterade domstolen dock att statspraxis inte var enhetlig i frågan huruvida statsimmunitet fortfarande förelåg, och om i så fall immuniteten gällde all personal eller endast vissa anställda. Domstolen fann att det inte kunde anses vara enbart den brittiska lagstiftningen som stadgade att immunitet förelåg i ett fall som det aktuella, eller att en sådan praxis inte var förenlig med gällande sedvanerätt. Domstolen ansåg inte att det fanns någon sedvanerättslig trend mot en begränsning av principen om statsimmunitet i frågor om rekrytering av ambassadpersonal. Beviljandet av immunitet vid de brittiska domstolarna kunde därmed inte anses innebära någon kränkning av artikel 6.1.

4.5 Andra typer av rättslig immunitet enligt folkkrätten

Principen om statsimmunitet har utvecklats från den immunitet som nationella domstolar beviljat bl.a. utländska statschefer, ambassadörer och besökande krigsfartyg. Dessa och en rad andra typer av immunitet har fortsatt att upprätthållas som separata principer parallellt med statsimmuniteten, och återopas ibland tillsammans med den senare.

Ett alternativt synsätt vore att det redan från början funnits en princip om statsimmunitet, men att denna länge beskrevs såsom statschefens immunitet eftersom härskaren och staten i äldre tid var synonyma begrepp. Efterhand har principen om immunitet för staten, som alltmer skild från statschefens person, vidareutvecklats till dagens statsimmunitet. Parallellt med detta har principerna om statschefers m.fl. statliga företrädares individuella immunitet bevarats och i viss mån också vidareutvecklats. Med ett sådant synsätt, och då nästan alla immunitetssubjekt har statlig anknytning, kan de flesta typer av rättslig immunitet ses som utflöden av statsimmuniteten eller som delar av statsimmunitet i vid bemärkelse. I det följande används dock det etablerade synsättet om

statschefer m.fl. immunitet som egna immunitetstyper vid sidan av statsimmuniteten.

Indelningen av rättslig immunitet i olika typer kan ske på skilda sätt. En beskrivningsmodell utgår från vilken typ av rättsligt förfarande som immuniteten omfattar. På så vis kan exempelvis immunitet mot straffrättsliga förfaranden skiljas från civilrättslig immunitet. I detta avseende kan statsimmuniteten avgränsas tämligen klart. Det finns visserligen en grupp folkrättsjurister som menar att det inte råder några begränsningar i statsimmuniteten vad gäller handlingar *de jure imperii*. En stat och dess tjänstemän skulle därmed åtnjuta immunitet mot alla typer av rättsliga förfaranden avseende handlingar *de jure imperii*. En variant av denna åsikt är att statstjänstemän som utför statshandlingar inte kan åberopa immunitet i straffrättsligt hänseende när ansvarsfrågan prövas, men att de inte kan straffas för sina gärningar och att exekutionsåtgärder inte kan vidtas mot dem. En annan och större grupp folkrättsjurister menar att rätten till immunitet upphör både för staten och för den individ som har det yttersta ansvaret för brottet vid grova brott i allmänhet och grova brott mot mänskliga rättigheter.

Den vanligaste indelningen utgår emellertid från det subjekt som åtnjuter immunitet. Enligt denna modell kan statsimmuniteten, där immunitetssubjektet är en stat, skiljas från exempelvis diplomatisk immunitet, där subjektet vanligtvis är en fysisk person. Med utgångspunkt från immunitetssubjektet torde det ofta falla sig naturligt vilken typ av immunitet som aktualiseras i det enskilda fallet. Ibland kan det emellertid vara svårt att dra en skarp gräns mellan statsimmunitet och andra typer av immunitet. Som konstaterats ovan kan exempelvis personer som företräder en stat omfattas av statsimmunitet för handlande i egenskap av företrädare för staten. Att så är fallet är naturligt då allt statligt handlande ytterst torde utföras av personer. Om därvid bara staten och inte dess företrädare åtnjöt immunitet vore skyddet tämligen verkningsslöst. Som redan framgått finns det för vissa kategorier av statliga företrädare också särskilda immunitetsregler, t.ex. för statschefer.

Det finns knappast stöd för att hävda att olika typer av immunitet generellt sett skulle utesluta varandra. En annan sak är att de olika principerna kan ge skilda utfall i det enskilda fallet, och att det därvid måste bedömas vilken princip som bör ges företräde.

I syfte att avgränsa statsimmuniteten ges i det följande en summarisk översikt över de vanligaste övriga immunitetstyperna.

4.6 Immunitet för statschefer, regeringschefer, utrikesministrar m.fl.

En grundsats om utländska statschefer immunitet etablerades inom folkrätten innan principen om statsimmunitet hunnit preciseras närmare. Grunden för utländska statschefer immunitet är densamma som för statsimmuniteten, dvs. principen om staters inbördes jämställdhet. Som högste företrädare för staten kan statsöverhuvudet därför inte ställas till svars inför en främmande stats nationella domstolar. Under sin ämbets tid åtnjuter statschefen i kraft av sin ställning (*ratione personae*) fullständig immunitet för såväl officiella som privata handlingar. Immuniteten för

officiella handlingar (*ratione materiae*) består även efter det att statschefen har avgått.

Eftersom statschefen i många länder främst har en representativ funktion anses numera även den person som har ansvar för statens faktiska ledning, t.ex. en premiärminister, ha motsvarande immunitet som statschefen. Det finns begränsad praxis från internationella domstolar om immunitet för utrikesministrar och statsöverhuvuden. Rättsområdet immunitet för statschefer, regeringschefer och utrikesministrar är ett område som befinner sig under utveckling. Detta rättsområde är mycket omtvistat och har varit föremål för ett antal internationella processer, inte minst i Internationella domstolen i Haag. (se t.ex. International Court of Justice, *Arrest Warrant of 11 April 2000, Democratic Republic of the Congo v. Belgium*, 14 februari 2002 och *Certain Questions of Mutual Assistance in Criminal Matters, Djibouti v. France*, 4 juni 2008) Under stadgan för den Internationella brottmålsdomstolen (ICC) har de fördragsslutande staterna sinsemellan gjort undantag för alla former av immunitet, däri inbegripet statschefs immunitet, vad avser rättegång inför domstolen och de rättsliga förfaranden som föregår en rättegång inför denna, ett förhållande som bidrar till den internationella rättsutvecklingen.

4.7 Diplomatisk och konsulär immunitet enligt Wienkonventionerna

På de diplomatiska och konsulära förbindelsernas område finns sedan århundraden sedvanerättsliga immunitetsregler, vilka sedermera preciserats och kodifierats i Wienkonventionerna om diplomatiska och konsulära förbindelser från 1961 respektive 1963 (SÖ 1967:1 och 1974:10). Wienkonventionerna, som har ratificerats av ett stort antal stater, innehåller bestämmelser om immunitet och okränkbarhet såväl avseende beskicknings- och konsulatsmedlemmar som beträffande egendom som beskickningslokaler, arkiv och kurirförsändelser. Konventionernas bestämmelser om immunitet och privilegier har inkorporerats i svensk rätt genom 2 och 3 §§ i lagen (1976:661) om immunitet och privilegier i vissa fall.

Som anges i ingressen till Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser är syftet med den diplomatiska immuniteten inte att gynna den enskilde utan att trygga ett effektivt fullgörande av de uppgifter som åvilar beskickningar såsom företrädare för sina stater. Motsvarande bestämmelse finns i ingressen till Wienkonventionen om konsulära förbindelser. Det finns med andra ord en viss skillnad mellan statsimmunitet, som grundar sig på principen om staters jämställdhet, och den diplomatiska och konsulära immuniteten som är baserad på en funktionalitetsprincip.

Det bör i sammanhanget noteras att Wienkonventionernas immunitetsbestämmelser i första hand avser beskicknings- och konsulatsmedlemmar, dvs. fysiska personer. Om talan väcks mot en utländsk beskickning eller ett konsulat torde istället statsimmuniteten aktualiseras.

4.8 *Ad hoc*-diplomater

När stater samarbetar internationellt sker detta i regel genom fast diplomatisk representation eller genom internationella organ. Många gånger sker dock det internationella samarbetet på annat sätt. Tillfälliga representanter, s.k. *ad hoc*-diplomater, kan användas för att fullfölja vissa särskilda uppdrag i främmande länder. Det kan exempelvis röra sig om diplomatiska tjänstemän som används vid tillfälliga förhandlingsuppdrag. Till kategorin *ad hoc*-diplomater kan också räknas staters delegater vid kongresser, konferenser och mellanstatliga organisationer. I vissa fall, t.ex. för de större internationella organisationerna, har immunitetsfrågorna reglerats i avtal. I många situationer saknas dock överenskommelser om *ad hoc*-diplomaters immunitet varför man hänvisas till den allmänna folkrättens regler. I allmänhet tillerkänns *ad hoc*-diplomater straffrättslig immunitet i vart fall av *courtoisie*, dvs. artighet, men i vilken mån denna praxis lett till ovillkorligt folkrättsligt skydd är oklart.

Vid bedömningen av vilket skydd som ska tillmätas tillfälliga diplomater finns viss vägledning att hämta i FN-konventionen av den 16 december 1969 angående tillfälliga diplomatiska kontakter ("Convention on Special Missions"). Konventionen definierar "special missions" som temporära beskickningar som representerar en stat och som sänds från en stat till en annan med dess samtycke för att förhandla med den mottagande staten om bestämt angivna frågor eller för att hos den mottagande staten fullgöra en bestämt angiven uppgift. Detta betyder att konventionen inte behandlar t.ex. delegationer och delegater till kongresser, konferenser och mellanstatliga organisationer. Konventionen, som trädde i kraft den 21 juni 1985, har endast 38 parter och det är osäkert i vilken mån den reflekterar gällande sedvanerätt. Sverige har inte tillträtt konventionen.

4.9 Utländsk militär personal

En stats militära styrkor, som med tillåtelse befinner sig i en annan stat, anses av de flesta stater enligt allmän folkrätt åtnjuta viss immunitet. Hur långt denna immunitet sträcker sig är dock omtvistat. I många fall har därför frågor om immunitet för militär personal reglerats genom avtal.

5 Statsimmunitet i svensk rätt

5.1 Allmänt

I svensk rätt saknas som framgått ovan allmän lagstiftning om statsimmunitet. Viss lagstiftning finns beträffande statsfartyg respektive luftfartyg, grundad på internationella konventioner från år 1926 respektive 1933.

Svensk domstolspraxis i fråga om statsimmunitet är relativt begränsad och har inte behandlat alla de aspekter på statsimmunitet som förekommit i statspraxis. I svensk praxis har dock statsimmunitet sedan länge ansetts gälla såsom en sedvanerättslig princip, erkänd i svensk rätt. Domstolarnas behandling av frågan om statsimmunitet sker numera i enlighet med Högsta domstolens uttalanden i NJA 1999 s. 821. Stater anses således åtnjuta immunitet i tvister som rör statsakter i egentlig mening (*acta jure imperii*), men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär (*acta jure gestionis*) som en stat har företagit. I frågan efter vilka kriterier man ska bedöma om en stats handlande tillhör den ena eller den andra av de angivna kategorierna, har Högsta domstolen uttalat att domstolarna ofta i praktiken torde vara hänvisade att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som, med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att återropa immunitet.

I svensk domstolspraxis förespråkas således numera den restriktiva immunitetsteorin, där immunitet beviljas enbart för statliga höghetshandlingar men inte för staters privaträttsliga handlingar. I de mål där immunitet gjorts gällande har dock, som framgått ovan, i de allra flesta fall immunitet beviljats.

I doktrinen har gjorts gällande att domstolarna visserligen betonar skillnaden mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis* – och därmed ger intryck av att ge restriktiv immunitet företräde – men att de ändå i praktiken medger absolut och oinskränkt immunitet så snart en främmande stat är part i målet.

Även från regeringens sida har sedan länge angetts att Sverige ansluter sig till den restriktiva immunitetsteorin. I arbetet med framtagande av FN-konventionen har Sverige t.ex. hävdats att gränsdragningen mellan statliga höghetshandlingar och andra handlingar ska göras med utgångspunkt i handlingens natur och inte med utgångspunkt i dess syfte. Något motsvarande ställningstagande i fråga om hur gränsdragningen ska ske har dock inte gjorts i svensk domstolspraxis.

Som tidigare angetts, har utvecklingen i sedvanerätten gått mot en alltmer restriktiv syn på statsimmunitetens omfattning. Svensk praxis överensstämmer således med den rådande grundläggande synen på statsimmunitet i sedvanerätten.

Det saknas enhetlig statspraxis i frågan om hur gränsdragningen ska ske mellan *acta jure imperii* och *acta jure gestionis*, och olika metoder används för att underlätta gränsdragningen. I många länder klassificeras en handling som *jure imperii* eller *jure gestionis* vanligtvis utifrån dess natur. Det förekommer dock att europeiska domstolar, liksom de svenska, gör en samlad bedömning av omständigheterna i det särskilda fallet vid klassificeringen av handlingen i fråga och att de då t.ex. bedömer syftet med handlingen eller undersöker om en privatperson skulle kunna genomföra handlingen eller ser till de yttre omständigheterna runt handlingen i fråga.

I fråga om svensk praxis i olika närmare avseenden kan sammanfattningsvis följande utläsas.

5.2 Immunitetssubjekt

Många rättsfall har rört utländska ambassader, vilka ansetts vara sådana subjekt som kan åberopa statsimmunitet.

I övrigt har målen rört bl.a. utländska turistorganisationer eller handelskontor. Vid avgörandet av om sådana organ ska anses som immunitetssubjekt i fråga om statsimmunitet, har de svenska domstolarna fäst avseende vid om verksamheten varit reglerad i lag i den främmande staten, om den finansierats av allmänna medel i den främmande staten eller om vinstintresse förelegat, om den främmande staten haft inflytande eller kontroll över verksamheten och utsett personer på ledande befattningar, samt om verksamheten innefattat sådana uppgifter som annars skulle ha utförts av den främmande statens ambassad eller regeringsorgan.

I folkrätten saknas gemensam statspraxis i fråga om vilka enheter som kan falla in under begreppet ”stat”. I allmänhet beaktas dock, liksom i Sverige, i vilken utsträckning den främmande staten kontrollerar verksamheten och karaktären hos enhetens verksamhet, även om de mer exakta gränserna för begreppet ”stat” varierar.

5.3 Avstående från immunitet mot domsrätt

I fråga om avstående från immunitet ansågs i NJA 1999 s. 821 en klausul i ett avtal om att tvist med anledning av avtalet skulle avgöras enligt svensk rätt inte innebära ett otvetydigt avstående från immunitet mot domsrätt för svenska domstolar avseende tvister om avtalets tillämpning. I dansk praxis däremot har ett sådant avtal ansetts innebära ett avstående från immunitet mot domsrätt.

I NJA 1972 C 434 ansågs en skiljeklausul i ett avtal som den främmande staten hade ingått inte kunna tolkas som att staten i fråga uttryckligen hade avstått från sin immunitet mot svensk domsrätt i ett förfarande som avsåg utseende av skiljeman.

I RH 76:81 däremot ansåg hovrätten att en främmande stat genom att godta en i ett avtal intagen skiljeklausul fick anses ha avstått från sin rätt till immunitet i fråga om ett efterföljande exekvaturförfarande, varför hovrätten förordnade att skiljedomen skulle få verkställas som svensk lagakraftäggande dom. Frågan prövades aldrig av Högsta domstolen, eftersom det bolag som ansökt om exekvatur återkallade sin talan sedan hovrättens avgörande överklagats av den främmande staten.

I fråga om vilken verkan ett avtal om skiljeförfarande har för frågan om statsimmunitet, saknas det i statspraxis stöd för annat än att en överenskommelse om skiljeförfarande enbart leder till en begränsning av statens immunitet i frågor som rör själva skiljeförfarandet.

Regeringsrätten ansåg i RÅ 1986 ref 66 att en stat fick anses ha avstått från sin immunitet, genom att staten i fråga hade klagat på ett beslut om arbetsgivaravgifter till kammarrätten och där deltagit i processen som part utan att göra gällande immunitet. Immunitetsinvändning framställdes först i Regeringsrätten. Detta avgörande synes överensstämma med rådande folkrättslig sedvanerätt.

5.4 Gränserna för immunitetens omfattning

Avtal i allmänhet

I NJA 1999 s. 821 uttalade Högsta domstolen att immunitet endast kan åberopas i tvister som rör statsakter i egentlig mening, men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär. Domstolen konstaterade också att det var omstritt om den företagna aktiviteten som sådan, dvs. dess form och natur, ska tilläggas avgörande betydelse eller om det avgörande ska anses vara om staten företagit den ifrågavarande åtgärden i ett suveränt syfte eller för ett suveränt ändamål och att någon allmänt antagen statspraxis på området inte syntes föreligga.

Högsta domstolen ansåg att domstolarna i praktiken ofta torde vara hänvisade till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet. Högsta domstolen ansåg dock i målet att det avtal som träffats mellan en svensk kommun och isländska staten om utbildning av flygmekaniker rörde en fråga som typiskt sett var av offentligrättslig karaktär och som varit föremål för en i avtalet åberopad mellanstatlig överenskommelse, vilken innefattade en reglering av de nordiska ländernas rättigheter och skyldigheter mot varandra. Trots att parterna hade avtalat om ersättningsskyldighet för det isländska ministeriet och även avtalat att eventuella tvister med anledning av avtalet skulle avgöras enligt svensk rätt, ansåg Högsta domstolen alltså inte att avtalet var av ”kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär”.

I de allra flesta mål som avgjorts i tingsrätt eller hovrätt efter detta mål har immunitet beviljats den främmande staten. Samtliga mål har avsett ambassader (i ett fall en ambassads handelskontor). Svea hovrätt har i två mål beviljat ambassader immunitet. I det ena målet (Svea hovrätt, mål nr. Ö 7394-03, beslut 2004-04-06,) ansågs ett uppdrag åt en fysisk person i Sverige att söka nya lokaler för en stats ambassadverksamhet och bostäder åt ambassadpersonalen vara ett sådant handlande som reglerades i Wienkonventionen om diplomatiska förbindelser. Uppdraget ansågs till sin natur vara sådant att bara en stat kunde ge det, varför det medförde immunitet.

I det andra målet (Svea hovrätt, mål nr. Ö 9054-06, beslut 2007-06-01) ansågs en tvist som härrörde från ett hyresförhållande avseende en beskickningslokal röra en statsakt i egentlig mening, varför immunitet beviljades. Stockholms tingsrätt ansåg i ett mål (mål nr. T 2161-04, avd. 7, beslut 2005-05-03) att en advokatbyrås utförande av tjänster för en ambassad hänförde sig till tjänster av offentligrättslig natur kopplade till ambassaden och ambassadörens residens, varför statens agerande var en sådan statsakt som gav rätt till immunitet.

Anställningsavtal

I AD 1958 nr 7 beviljades den främmande staten immunitet utan någon närmare prövning av om det i målet var fråga om statligt höghetshandlande eller inte.

I de tre mål som prövats av Arbetsdomstolen under 2000-talet har domstolen citerat Högsta domstolens uttalande om gränsdragningen mellan statsakter i egentlig mening och åtgärder av kommersiell eller eljest privaträttslig karaktär. I målen har Arbetsdomstolen också redogjort för bestämmelserna avseende anställningskontrakt i den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom från år 2004. Målen har därefter prövats med utgångspunkt i anknytningen till Sverige respektive den främmande staten med avseende på arbetstagarens medborgarskap respektive bosättningsort och hans eller hennes ställning i organisationen, var arbetsuppgifterna har utförts, samt arbetsuppgifternas art och deras anknytning till statens suveräna myndighetsutövning. I ett fall med starka anknytningsfakta till Sverige (svensk medborgare som inom ramen för en projektanställning utfört arbete enbart i Sverige vid fast kontor i Stockholm) ansågs immunitet inte föreligga.

Även Stockholms tingsrätt har i ett arbetsrättsligt mål (mål nr. T 3209-03, avd 3, beslut 2007-03-08) tagit hänsyn till samma kriterier. Också i det målet ansågs det endast finnas svag anknytning till den främmande staten (den anställde hade aldrig varit medborgare i den främmande staten och inte heller utfört arbete med anknytning till ambassadens diplomatiska uppgifter) men stark anknytning till Sverige, där den anställde bott under lång tid och utfört arbetsuppgifterna, varför immunitet inte beviljades.

De folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet avseende tvister om anställningsavtal är inte enhetliga. De faktorer som i allmänhet tillmäts betydelse vid avgränsningen av undantaget är, liksom i svensk praxis, arbetstagarens nationalitet eller varaktiga bosättning, var arbetet utförs och arbetets anknytning till statens suveräna funktioner.

Fast egendom

I NJA 1957 s. 195 ansågs Folkrepubliken Kina åtnjuta immunitet i ett mål om ogiltighet av fång till en fastighet i Sverige, eftersom fastigheten användes för landets ambassad.

Rättsliga förfaranden som rör en främmande stats rättigheter till, eller intressen i, eller besittning eller användning av fast egendom som finns i forumstaten undantas i folkrätten från statsimmunitet. Detta inverkar dock inte på den diplomatiska immunitet som skyddar en beskickningslokals okränkbarhet.

Kommersiell användning av fartyg

1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. anger som huvudregel att statsimmunitet mot domsrätt inte föreligger i fråga om fordringar som grundar sig på ett fartygs begagnande eller godsets befordran. Immunitet gäller dock om fartyget ägs eller används av en främmande stat uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift.

Den svenska lagstiftningen, som grundar sig på 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll, får anses motsvara vad som gäller folkrättsligt. Även andra europeiska länder, t.ex. Norge, Danmark och Tyskland, har tillträtt 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll.

5.5 Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder

I målen om kvarstadsbåtarna år 1942 (NJA 1942 s. 65 och NJA 1942 s. 342) uttalade Högsta domstolen att immunitetsprincipen med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder. Domstolen ansåg dock inte att exekutivt ingripande i en främmande makts faktiska besittning av en lös sak var under alla omständigheter uteslutet ens om en rent offentligrättslig grund för innehavet kunde åberopas. Om exempelvis besittningstagandet skett med våld eller annat egenmäktigt rubbade av tidigare besittning inom svenskt territorium borde utan tvivel den förfördelade erhålla rättshjälp av svensk exekutiv myndighet till sin rubbade besittnings återställande.

Enligt 1938 års lag med vissa bestämmelser om statsfartyg m.m. och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg råder immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsägda eller statsdrivna fartyg (goods) och luftfartyg som används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Dessa båda lagar är grundade på internationella konventioner som Sverige tillträtt.

I statspraxis har man varit försiktig med att neka en främmande stat immunitet mot verkställighetsåtgärder. Det saknas gemensam statspraxis i fråga om begränsningar av immuniteten mot verkställighet. Eventuell verkställighet kan, om inte annat har angetts av den främmande staten, enbart ske i egendom som inte är avsedd för statliga ändamål.

6 FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

6.1 Inledning

FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom antogs av FN:s 59:e generalförsamling utan omröstning den 2 december 2004 genom resolution 59/38. Konventionen var öppen för undertecknande vid FN:s huvudkontor i New York från och med den 17 januari 2005 till och med den 17 januari 2007. Den undertecknades av Sverige den 14 september 2005. Konventionen har undertecknats av tjugofå stater och har hittills ratificerats av sex stater (Iran, Libanon, Norge, Portugal, Rumänien, Österrike). Förberedelsearbetet för ratificering har inletts i flera stater.

6.2 Konventionens tillkomst

Frågan om en kodifiering av bestämmelser angående immunitet för stater och deras egendom har diskuterats sedan början av 1900-talet, först inom Nationernas Förbund och därefter inom FN och ILC.

År 1978 fick en arbetsgrupp inom ILC i uppgift att överväga frågan om staters immunitet mot jurisdiktion. Arbetsgruppen gick igenom några allmänna aspekter på ämnet och undersökte möjliga sätt att arbeta vidare med frågan. I arbetsgruppens rapport konstaterades att det låg i alla staters intresse att de folkrättsliga reglerna i fråga om statsimmunitet gjordes mer lättillgängliga, även om staternas åsikter i fråga om immunitet dittills inte varit enhetliga. Eftersom sedvanerätten om statsimmunitet till stor del syntes ha vuxit fram ur staternas rättspraxis, ansågs det att statspraxis, både från domstolar och regeringar, skulle behöva studeras för att fastställa eventuella folkrättsliga regler och också för att få indikationer på i vilken riktning den internationella rätten utvecklades. Därefter skulle man behöva hämta in de olika regeringarnas åsikter i fråga om hur och i vilken omfattning staterna var beredda att ge varandra immunitet och vilken immunitet de ansåg sig själva vara berättigade till.

Från år 1979 till 1986 inhämtades synpunkter och information från FN:s medlemsstater och en särskild rapportör för ämnet jurisdiktionell immunitet för stater och deras egendom, utsedd av ILC, utarbetade åtta olika rapporter med utkast till artiklar i ämnet. Efter behandling i ILC med vissa förändringar i utkastet antogs en uppsättning artiklar preliminärt av ILC år 1986. De preliminärt antagna artiklarna överlämnades till FN:s medlemsstater för kommentarer och synpunkter.

År 1987 utsåg ILC en ny särskild rapportör. Ytterligare tre rapporter utarbetades, med förslag till förändringar i de preliminärt antagna artiklarna, på grundval av medlemsstaternas kommentarer och synpunkter. ILC kunde därefter år 1991 anta *Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property, with commentaries*.

Arbetet med att förbereda en konvention i ämnet fortsatte därefter inom FN:s generalförsamling i dess sjätte utskott. Oenigheten var fortfarande stor mellan FN:s medlemsstater rörande innehållet i immunitetsreglerna och vilket slags instrument reglerna skulle läggas fast i. Vissa stater förespråkade alltså en omfattande immunitet, medan andra stater, däribland de flesta av västländerna, önskade att det skulle sättas relativt snäva gränser för immuniteten. De olika synsätten på immunitetens omfattning ledde till att det gick flera år utan nämnvärd framgång.

Informella överläggningar som ägde rum inom sjätte utskottet under år 1994 visade att de huvudsakliga kvarvarande tvistefrågorna som staterna måste uppnå enighet kring var 1) begreppet ”stat”, 2) kriterierna för att bestämma ett avtals eller en transaktions kommersiella karaktär, 3) begreppet ”statligt företag” eller annan enhet i fråga om kommersiella transaktioner, 4) anställningsavtal, samt 5) tvångsmedel avseende statlig egendom.

Efter inbjudan från generalförsamlingen inrättade ILC år 1999 en ny arbetsgrupp, som skulle utarbeta preliminära kommentarer till kvarvarande tvistefrågor med hänsyn tagen till resultaten från de informella överläggningarna i sjätte utskottet och med beaktande av bl.a. utvecklingen i statspraxis efter år 1991. Arbetsgruppen behandlade de fem kvarvarande huvudfrågor som identifierats under de informella överläggningarna i sjätte utskottet.

I december år 2000 upprättade FN:s generalförsamling en *ad hoc*-kommitté. Kommittén slutförde arbetet med att utforma en konvention utifrån 1991 års utkast till artiklar, med beaktande av de synpunkter som lämnats från medlemsstaterna och de rapporter som utarbetats under 1990-talet inom generalförsamlingens sjätte utskott och ILC. Arbetet inom kommittén ledde fram till ett utkast till FN-konvention om immunitet för stater och deras egendom.

En konvention – *United Nations Convention on Jurisdictional Immunities of States and Their Property* – kunde slutligen antas med konsensus av FN:s generalförsamling den 2 december 2004.

Artiklarna i konventionen överensstämmer i stora delar med det utkast till artiklar som antogs av ILC år 1991, *Draft Articles on Jurisdictional Immunities of States and their Property*.

6.3 FN-konventionen i huvuddrag

6.3.1 Konventionstexten

Konventionen innehåller bestämmelser om immunitet för stater och deras egendom mot andra staters domstolars domsrätt.

I konventionen anges som en allmän princip att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen. Staten i fråga kan också avstå från sin immunitet. Avståendet kan göras uttryckligen, såväl före som efter det att en tvist har uppstått, genom t.ex. ett medgivande till domsrätt i en internationell överenskommelse eller en förklaring inför

den aktuella domstolen. Det kan också göras underförstått, genom att staten frivilligt deltar i ett domstolsförfarande som part.

Efter uppställandet av dessa allmänna principer anges i konventionen ett antal fall där immunitet inte får åberopas.

En central bestämmelse är artikel 10 där det anges att stater inte har immunitet i fråga om domstolsförfaranden angående tvister som rör en stats affärstransaktioner med utländska fysiska eller juridiska personer. Bestämmelsen kan sägas utgöra kärnan i den restriktiva immunitetsteorin.

Stater har inte heller rätt till immunitet i domstolsförfaranden som rör anställningskontrakt mellan staten och en enskild person avseende arbete som ska utföras inom en annan stats territorium, eller i förfaranden som rör person- eller sakskada som staten orsakat inom en annan stats territorium.

Immunitet gäller inte heller i mål som avser fastställande av en stats rättigheter till fast egendom i en annan stat, eller statens rättigheter eller intressen i lös eller fast egendom som härrör från bl.a. arv eller gåva, eller i fråga om förvaltning av egendom (t.ex. konkursbon).

Förfaranden som avser fastställande av en annan stats rättigheter till patent och andra immateriella rättigheter i forumstaten, eller som gäller påståenden om att en stat har kränkt en immateriell rättighet inom forumstatens territorium undantas också från rätten till immunitet.

Rätt till immunitet föreligger inte heller i förfaranden som rör en stats deltagande i ett bolag eller annat associationsrättsligt subjekt i forumstaten, eller som rör drift av fartyg som ägs eller drivs av en stat för annat än statliga icke-kommersiella ändamål.

Slutligen har en stat inte rätt till immunitet om den har ingått ett skiljedomsavtal med en utländsk fysisk eller juridisk person, och domstolsförfarandet i fråga rör t.ex. skiljedomsavtalets giltighet eller skiljedomsförfarandet.

Konventionen uppställer också olika ”undantag från undantagen”, dvs. anger fall där immunitet ska gälla trots att det är fråga om ett fall där immunitet normalt inte gäller.

Konventionen reglerar även frågan om staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden, såväl före som efter dom. Sådana tvångsåtgärder får enligt konventionen i princip vidtas endast efter samtycke från den berörda staten.

I konventionen finns också särskilda bestämmelser för hur delgivning ska ske med en annan stat och regler för när tredskodom kan meddelas. Delgivning av stämning mot en främmande stat ska som huvudregel ske genom diplomatiska kanaler, om inte annat följer av ett folkrättsligt bindande avtal mellan berörda stater. Tredskodom mot en främmande stat kan meddelas tidigast fyra månader efter det att delgivning ägt rum och under förutsättning att konventionen inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

Konventionen innehåller också avslutande bestämmelser i fråga om förhållandet mellan konventionen och andra internationella överenskommelser, tvistlösning, undertecknande, ratifikation, ikraftträdande m.m.

Vid tolkning av konventionen kan ledning hämtas från dess förarbeten, framför allt ILC:s kommentarer till 1991 års utkast till artiklar (i vart fall

i den utsträckning som artiklarna i 1991 års utkast har lämnats oförändrade), *ad hoc*-kommitténs rapporter och generalförsamlingens resolution 59/38 genom vilken konventionen antogs.

6.3.2 Gränsdragningsfrågor

Konventionen omfattar inte straffrättsliga förfaranden, vilket särskilt angavs i generalförsamlingens resolution när konventionen antogs.

Den anses inte heller omfatta militär verksamhet, även om detta inte anges uttryckligen. Enligt ordföranden i *ad hoc*-kommittén var den allmänna uppfattningen under kommitténs arbete att militär verksamhet inte omfattades av den blivande konventionen. Denna uppfattning kommer också till uttryck i kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar där det i anslutning till artikel 12 (angående person- och saksador) anges att artikeln inte är tillämplig på situationer som innefattar väpnade konflikter.

Enligt konventionens ingress fortsätter folkrättens sedvanerättsliga regler att gälla i frågor som inte regleras i konventionen. Detta gäller allmänt men uttrycks också särskilt i vissa av konventionens artiklar. Avsikten är att den immunitet som tillkommer vissa specifika enheter eller personer enligt allmän folkrätt och redan existerande konventioner (*lex specialis*) inte ska påverkas av FN-konventionen om statsimmunitet. I artikel 3 anges särskilt att konventionen inte påverkar privilegier och immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av bl.a. diplomatiska beskickningar och personer med anknytning till dem, och inte heller immunitet och privilegier som tillkommer statschefer *ratione personae*. Enligt artikel 3 berör konventionen inte heller immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende statliga luftfartyg eller rymdföremål.

I fråga om konventionens förhållande till andra internationella överenskommelser anges i artikel 26 att bestämmelserna i konventionen inte inverkar på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen.

6.4 Närmare om FN-konventionens innehåll

Konventionen inleds med en ingress. Därefter följer konventionens artiklar som är indelade i sex olika delar; Del I Inledning (artikel 1–4), Del II Allmänna principer (artikel 5–9), Del III Förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17), Del IV Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21), Del V Övriga bestämmelser (artikel 22–24) samt Del VI Slutbestämmelser (artikel 25–33).

I en bilaga till konventionen finns också förklaringar till vissa bestämmelser i konventionen, som syftar till att fastställa hur dessa bestämmelser ska förstås. Bilagan utgör enligt artikel 25 en integrerad del av konventionen.

6.4.1 Ingress

I konventionens ingress anges att immunitet för stater och deras egendom är allmänt erkänd som internationell sedvanerätt, och att konventionen är avsedd att stärka rättsstatens principer och öka rättssäkerheten, särskilt i staternas relationer med fysiska och juridiska personer, samt bidra till kodifiering och vidareutveckling av folkrätten och till harmonisering av praxis på området.

Det anges vidare att parterna i konventionen beaktar de folkrättsliga principer som uttrycks i FN-stadgan och utvecklingen i statspraxis avseende immunitet mot domsrätt för stater och deras egendom.

I ingressen bekräftas slutligen att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen. I vissa fall omnämns särskilt i konventionen olika typer av redan gällande immunitet som inte påverkas av konventionen (t.ex. i artikel 3.2 om statschefers immunitet i kraft av sin ställning, *ratione personae*). Även immunitet i andra fall som inte regleras i konventionen fortsätter dock att gälla i enlighet med ingressens allmänna bestämmelse om detta.

6.4.2 Tillämpningsområde och definitioner (artikel 1-4)

Tillämpningsområde (artikel 1)

Konventionens tillämpningsområde slås fast i artikel 1, där det anges att konventionen rör immunitet för en stat och dess egendom mot en annan stats domstolars domsrätt. Tillämpningsområdet omfattar varje utövande av dömande, administrativ eller verkställande makt som har samband med ett rättsligt förfarande. Immuniteten omfattar hela det rättsliga förfarandet, från inledande av förfarandet, delgivning av handlingar, säkerhetsåtgärder och interimistiska beslut, till dom och verkställighet. Konventionen omfattar såväl immunitet för en stat mot domsrätt inför en annan stats domstolar, som immunitet mot användande av tvångsåtgärder mot statens egendom. Som angetts ovan omfattar konventionen dock inte straffrättsliga förfaranden.

Definitioner (artikel 2)

I artikel 2 finns definitioner av tre för konventionen centrala begrepp: *domstol*, *stat* och *affärstransaktion*. Definitionerna av dessa begrepp inverkar, enligt artikel 2.3, inte på deras användning eller på den betydelse de kan ha i andra internationella instrument eller i en stats interna lagstiftning. Detta gäller, även om det inte framgår direkt av ordalydelsen, även för andra begrepp i konventionen.

Begreppet "domstol"

Med "domstol" avses enligt artikel 2.1 (a) varje statligt organ, oavsett dess benämning, som är behörigt att utöva rättsliga funktioner.

Avgörande för om ett statligt organ faller inom definitionen är alltså dess funktion och inte dess benämning.

Begreppet ”rättsliga funktioner” i denna artikel definieras inte i konventionen. Detta beror, enligt kommentarerna till 1991 års utkast, på att sådana funktioner varierar mellan olika konstitutionella och rättsliga system. Rättsliga funktioner kan enligt kommentarerna innefatta att avdöma eller på annat sätt bilägga tvister, att avgöra rättsfrågor eller sakfrågor, att besluta om provisoriska åtgärder eller tvångsåtgärder, eller andra administrativa eller verkställande funktioner i samband med en rättegång.

Begreppet ”stat”

I artikel 2.1 (b) definieras begreppet ”stat”. Definitionen avser att identifiera vilka enheter eller personer som har rätt att åberopa immunitet för statens räkning samt att identifiera vissa statliga underenheter eller organ som har rätt att åberopa immunitet när de vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning.

Med begreppet ”stat” avses för det första staten och dess olika offentliga organ (artikel 2.1 (b)(i)). Denna kategori innefattar staten själv, när den agerar i eget namn och genom sina olika offentliga organ. I kommentarerna nämns som exempel på sådana offentliga organ statsöverhuvuden, regeringschefer och olika departement. Vidare nämns underordnade organ och delegationer som representerar staten, inklusive diplomatiska beskickningar och konsulat, permanenta representationer och delegationer. Avsikten med uttrycket ”staten och dess olika offentliga organ” (”the State and its various organs of government”) är att alla delar av den traditionella statsapparaten ska omfattas, dvs. den verkställande, den lagstiftande och den dömande verksamheten, även om den verkställande eller exekutiva delen avses i första hand. Begreppet ”stat” omfattar suveräna och oberoende främmande stater, oavsett styrelsesätt.

För det andra avses med begreppet ”stat” en förbundsstats delstater eller en stats underenheter som har rätt att vidta åtgärder i myndighetsutövning och som handlar i denna egenskap (artikel 2.1 (b)(ii)). Denna del av definitionen var föremål för diskussion även efter 1991 års utkast till artiklar och har omformulerats i förhållande till utkastet. Såväl delstater i en federal stat som en stats regionala eller lokala underenheter i övrigt omfattas av definitionen. Hur en stat är organiserad, t.ex. vilken status en federal stat ger sina delstater, varierar. Det finns inget som hindrar att en stat upprättar underenheter som ges kompetens enligt intern lagstiftning att handla på statens vägnar och utöva statens suveräna myndighet. Avgörande för att underenheten ska kunna åtnjuta statsimmunitet är att den har kompetens att utföra handlingar i suverän myndighetsutövning och att det aktuella handlandet utgör sådan myndighetsutövning.

Den tredje kategorin i definitionen av begreppet ”stat” omfattar statliga organ eller andra enheter i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning. Denna kategori omfattar även icke-statliga enheter eller organ som har anförtrotts suverän

myndighetsutövning. Som exempel på detta nämns i 1991 års kommentarer när en affärsbank har anförtratts av staten att också hantera import- och exportlicenser, vilket är en del av en stats suveräna myndighetsutövning. Om ett statligt eller icke-statligt organ som har rätt att utöva statens suveräna myndighet också utför privata handlingar, har organet rätt till immunitet endast för myndighetsutövningen. Statliga företag som driver affärsverksamhet omfattas inte av definitionen, såvida de inte utför handlingar som led i suverän myndighetsutövning (jämför artikel 10.3).

Den fjärde och sista kategorin som faller under begreppet ”stat” omfattar företrädare för staten när de handlar i denna egenskap. Till denna kategori hör alla fysiska personer som har behörighet att representera staten i de former som anges i de föregående kategorierna. Som exempel nämns i 1991 års kommentarer statschefer (vilka även omfattas av punkten (i)), regeringschefer, ministrar och diplomatiska och konsulära tjänstemän. Formuleringen ”i denna egenskap” avser att klargöra att statsimmuniteten enbart omfattar handlingar i tjänsten, och inte vederbörandes privata handlingar. Immuniteten för handlingar i tjänsten fortsätter att gälla även efter det att personen i fråga har lämnat sin ställning (till skillnad från den personliga immunitet som t.ex. en ambassadör åtnjuter i akkrediteringsstaten även för privata handlingar i kraft av sin ställning).

Begreppet ”affärstransaktion”

I artikel 2.1 (c) definieras begreppet ”affärstransaktion”, som sedan används i artikel 10 – konventionens centrala bestämmelse om icke-immunitet för staters affärstransaktioner (se vidare om artikel 10 nedan). I artikel 2.2 kompletteras definitionen genom att det där anges vilka kriterier som ska användas vid fastställandet av om ett avtal eller en transaktion faller under definitionen av begreppet ”affärstransaktion”.

I ett tidigare utkast till artiklar användes i stället för ”affärstransaktion” formuleringen ”affärskontrakt”. Begreppet ”transaktion” i definitionen har en vidare mening än termen ”kontrakt” och avser även icke-kontraktuella aktiviteter såsom affärsförhandlingar.

Definitionen av ”affärstransaktion” omfattar tre olika kategorier av avtal eller transaktioner. Den första kategorin innefattar alla typer av affärsavtal eller transaktioner avseende försäljning av varor eller tillhandahållande av tjänster (artikel 2.1 (c)(i)).

Den andra kategorin omfattar avtal om lån eller annan transaktion av finansiell natur, innefattande garanti- eller ersättningsförpliktelse avseende sådant lån eller sådan transaktion (artikel 2.1 (c)(ii)). Denna kategori innefattar exempelvis ett avtalsförhållande där en stat ställer garanti för ett nationellt aktiebolag i en privaträttslig handling, t.ex. vid köp av civila flygplan.

Slutligen omfattar begreppet också andra typer av avtal eller transaktioner av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur. Anställningskontrakt undantas dock från definitionen av affärstransaktion och ingår därmed inte i den centrala bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 10, som avser staters deltagande i

affärstransaktioner. För anställningskontrakt finns i stället ett särskilt undantag i artikel 11.

Den nu behandlade definitionen av ”affärstransaktion” kompletteras i artikel 2.2. Där anges vilka kriterier som domstolen ska använda vid fastställandet av om ett avtal eller en transaktion faller under definitionen av begreppet ”affärstransaktion”. Först och främst ska avtalets eller transaktionens natur beaktas. Även dess syfte bör dock beaktas om parterna har kommit överens om det, eller om i forumstatens praxis detta syfte är av betydelse för att fastställa om avtalet eller transaktionen är av icke-kommersiell natur.

Formuleringen innebär att avtalets eller transaktionens natur först ska prövas. Om den prövningen visar att det inte är fråga om en affärsmässig transaktion, behöver någon ytterligare prövning inte göras. Om däremot avtalet eller transaktionen till sin natur framstår som en affärstransaktion, har svarandestaten möjlighet att bestrida detta genom att åberopa avtalets eller transaktionens syfte. Denna möjlighet finns dock bara om parterna i avtalet eller transaktionen har kommit överens om det eller om forumstatens praxis är sådan att syftet är relevant för att avgöra affärsmässigheten i ett avtal eller en transaktion.

Denna tvåstegsprövning, som tillåter att inte bara avtalets eller transaktionens natur beaktas utan också dess syfte, avser att skydda utvecklingsländer, särskilt i deras strävanden att främja sin ekonomiska utveckling. Det har ansetts att sådana länder bör ges en möjlighet att visa att ett avtal eller en transaktion bör behandlas som icke-kommersiell därför att det är klart att dess syfte inte är kommersiellt utan offentligt och genomförs av samhällsskäl, exempelvis kontrakt för köp av livsmedel åt befolkningen eller avtal om inköp av mediciner för att hindra spridning av en epidemi.

Formuleringen av dessa kriterier var en av de mest omtvistade frågorna under arbetet inför konventionen. Flera stater som anslutit sig till den restriktiva immunitetsteorin ansåg att enbart avtalets eller transaktionens natur skulle vara avgörande vid bedömningen och att en prövning av det bakomliggande syftet kunde lämna utrymme för subjektiva bedömningar som kunde vidga området för handlingar *jure imperii* på ett oförutsägbart sätt. Andra stater framhöll att det särskilt för utvecklingsländer var viktigt att kunna ingå avtal och transaktioner som var avgörande för samhällsekonomin eller för att kunna förhindra och lindra katastrofer. Den slutliga texten är en kompromiss mellan dessa båda inriktningar.

Förhållandet till andra typer av immunitet (artikel 3)

Artikel 3 i konventionen avgränsar tillämpningsområdet från andra typer av immunitet, såsom diplomatisk och konsulär immunitet, immunitet för statschefer *ratione personae*, och immunitet avseende en stats luftfartyg eller rymdföremål.

Avsikten med artikel 3 är att hindra en överlappning mellan konventionens regler om immunitet och redan existerande folkrättsliga regler om privilegier och immunitet. De specialregler om immunitet för vissa specifika enheter eller personer som i dag gäller enligt allmän folkrätt och befintliga konventioner påverkas inte av konventionen.

Uppräkningen i artikel 3 av olika slag av immunitet som inte påverkas av konventionen är inte uttömmande, utan måste läsas tillsammans med ingressens bestämmelse om att folkrättens sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen.

Enligt artikel 3.1 gäller konventionen inte immunitet och privilegier i förhållande till de funktioner som utövas av diplomatiska och konsulära representationer och personer knutna till dessa.

Artikel 3.2 anger att konventionen inte rör den immunitet och de privilegier som gäller för statschefer i kraft av deras ställning. Statsimmunitet i fråga om statschefer som agerar för statens räkning behandlas i artikel 2, som omfattar olika regeringsorgan och representanter för en stat. Den existerande sedvanerätten i dessa avseenden påverkas inte av konventionen.

Bestämmelsen i artikel 3.2 nämner enbart statschefer, men kan inte läsas motsatsvis på så sätt att det särskilda omnämmandet av statschefer skulle innebära att immunitet *ratione personae* för andra representanter för staten påverkas av konventionen. Gällande sedvanerätt i fråga om immunitet *ratione personae* för sådana befattningshavare lämnas opåverkad på samma sätt som gäller för statschefer. Artikeln är alltså inte uttömmande.

Av artikel 3.3 framgår att konventionen inte berör den immunitet en stat åtnjuter för luftfartyg eller föremål i världsrymden som ägs eller drivs av en stat.

Tillämpning i tiden (artikel 4)

Konventionen ska enligt artikel 4 inte tillämpas retroaktivt på frågor om immunitet som uppkommer i förbindelse med talan som väcks mot en stat vid en domstol i en annan stat före konventionens ikraftträdande för de berörda staterna. I sådana situationer tillämpas i stället liksom tidigare de regler om immunitet som följer av sedvanerätten eller internationella överenskommelser.

Det är alltså tidpunkten för talans väckande som är avgörande för om konventionens bestämmelser ska tillämpas eller inte. Konventionen måste ha trätt i kraft för såväl forumstaten som den främmande staten när talan väcks vid domstolen, för att konventionens bestämmelser ska tillämpas i frågan om eventuell immunitet för den främmande staten. I mål där talan väckts före denna tidpunkt gäller i stället den allmänna folkrätten och eventuella internationella överenskommelser i immunitetsfrågan.

Bestämmelsen om icke-retroaktivitet i konventionen påverkar inte tillämpningen av regler i konventionen som redan gäller enligt folkrätten. Enligt kommentarerna till 1991 års utkast påverkar inte konventionen tillämpningen av andra regler som enligt folkrätten gäller i fråga om immunitet för stater och deras egendom.

6.4.3 Allmänna principer (artikel 5-9)

Huvudregeln om statsimmunitet (artikel 5)

Som huvudregel anges i artikel 5 att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen.

Formuleringen är resultatet av en kompromiss mellan olika sätt att se på statsimmunitet (som en huvudregel med vissa undantag, eller som undantag i vissa fall från principen om forumstatens jurisdiktionella suveränitet). Teorierna om statsimmunitetens natur och grunderna för den varierar. Det råder enighet om att handlingar som utförs i statens suveräna myndighetsutövning omfattas av immunitet. Gränserna för immuniteten varierar dock i statspraxis.

Vid formuleringen av artikel 5 beaktade ILC relevant underlag i form av doktrin, traktater, domstolspraxis och nationell lagstiftning. Som en kompromisslösning formulerades en grundläggande princip om immunitet som kvalificeras av bestämmelserna i konventionen, däribland de artiklar som specificerar i vilka typer av förfaranden statsimmunitet inte kan åberopas.

Enligt kommentarerna till 1991 års utkast ansågs det vid formuleringen att den immunitet eller de undantag från immunitet som gäller enligt artiklarna i konventionen inte skulle påverka den allmänna folkrätten eller den framtida utvecklingen av statspraxis. Artikel 5 ska förstås som ett uttryck för den princip om statsimmunitet som utgör basen för konventionens artiklar och påverkar inte i vilken utsträckning konventionen (inklusive artikel 5) bör betraktas som en kodifiering av existerande folkrätt.

Tillämpning av reglerna om statsimmunitet (artikel 6)

En stat ska enligt artikel 6 ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat. Staten ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet respekteras.

För att domstolen ska behöva ta ställning till frågan om statsimmunitet, är en första förutsättning att domstolen i övrigt är behörig att ta upp målet, dvs. att jurisdiktion eller domsrätt föreligger för domstolen. Den behöriga domstolen ska på eget initiativ pröva om talan är riktad mot en stat och om den staten i så fall har rätt till immunitet enligt konventionen, oberoende av om immunitet åberopas av svarandestaten.

Enligt artikel 6.2 ska en talan som väckts vid en domstol i en stat anses vara riktad mot en annan stat om denna andra stat anges som part i målet eller om talan faktiskt är riktad mot den andra statens egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet.

Talan anses alltså för det första riktad mot den främmande staten om den anger som part staten själv eller någon av de enheter eller personer som har rätt att åberopa immunitet för statens räkning i enlighet med definitionen av ”stat” i artikel 2.1 (b).

En talan kan också anses vara riktad mot en främmande stat om den avser den främmande statens egendom, utan att den främmande staten är angiven som part. Det är framför allt genom sådana processer som sedvanerätten i fråga om statsimmunitet har utvecklats under åren. Särskilt har det varit fråga om processer avseende säkerhetsåtgärder riktade mot fartyg med statlig anknytning till täckning av olika fordringar. För att en sådan talan ska anses vara riktad mot en stat krävs inte att staten äger egendomen i fråga. Det är tillräckligt att egendomen är i den främmande statens faktiska besittning eller kontroll.

Avstående från immunitet (artikel 7-9)

I artiklarna 7–9 anges i vilka fall en stat inte har rätt till immunitet, på grund av att staten har avstått ifrån den, genom att medge domsrätt för en annan stats domstolar. Ett medgivande till domsrätt måste enligt konventionen lämnas uttryckligen eller påvisas genom statens aktiva handlande. Enbart statens underlåtenhet att vidta åtgärder kan alltså inte tolkas som att staten därmed samtycker till forumstatens domsrätt.

Uttryckligt medgivande till domsrätt (artikel 7)

En stat kan enligt artikel 7.1 uttryckligen ha medgett att domstolen utövar domsrätt i ärendet eller målet (a) genom en internationell överenskommelse, (b) genom ett skriftligt avtal, eller (c) genom en förklaring till domstolen eller genom ett skriftligt meddelande i ett visst mål. I sådana fall får staten inte åberopa immunitet.

En förklaring om medgivande till domsrätt kan lämnas även muntligen till domstolen i ett mål eller ärende. Den främmande staten avgör själv om förklaringen ska framföras muntligen inför domstolen, av någon som är behörig att företräda staten, eller om meddelandet ska lämnas skriftligen till domstolen genom diplomatiska kanaler eller andra allmänt accepterade kommunikationskanaler.

Ett uttryckligt medgivande till domsrätt för en annan stats domstolar, som lämnas i t.ex. en internationell överenskommelse, är bindande för den stat som lämnar det. Ett medgivande genom en internationell överenskommelse får verkan endast om både staten där saken tas upp och staten som är inblandad i tvisten är parter i den internationella överenskommelsen.

Även om den stat som i förväg har lämnat sitt medgivande till domsrätt i en internationell överenskommelse eller i ett kontrakt, är bunden av detta, är domstolen i forumstaten inte absolut bunden av den främmande statens medgivande och därmed tvingad att ta upp målet till prövning. Domstolen kan avstå från att utöva jurisdiktion. Artikel 7 är alltså inte tvingande för domstolen, som kan välja att utöva eller inte utöva jurisdiktion om samtycke enligt artikeln föreligger.

Ett medgivande till att en annan stats domstolar utövar jurisdiktion innefattar även samtycke till en eventuell fortsättning av processen (efter överklagande) ända upp till högsta instans. Verkställighet av en slutlig dom omfattas dock inte av ett uttryckligt medgivande till domsrätt.

En stats medgivande till att en annan stats lagstiftning ska tillämpas ska, enligt artikel 7.2, inte tolkas som ett samtycke till att den andra statens domstolar utövar domsrätt.

Deltagande i processen (artikel 8)

Även en stats deltagande i ett förfarande vid en domstol kan medföra att staten inte får åberopa immunitet. Det medgivande till domsrätt som kan anses följa av statens frivilliga deltagande i en process begränsar sig till den aktuella processen.

Enligt artikel 8.1 gäller detta om staten i fråga själv har väckt talan, eller om den har intervenerat i målet eller vidtagit andra åtgärder som avser sakfrågan. Immunitet får dock begäras om staten i fråga kan visa att den inte hade kunnat få reda på de omständigheter som ett anspråk på immunitet kan grundas på, innan den vidtog en sådan åtgärd. Immunitet måste i sådana fall begäras av staten så snart som möjligt.

En stat ska, enligt artikel 8.2, inte anses ha medgett att en annan stats domstol utövar domsrätt om den intervenerar i ett mål eller vidtar andra åtgärder uteslutande för att åberopa immunitet eller för att hävda rättighet eller ägarintresse i den egendom saken gäller. En stat som gör gällande rättighet eller intresse i egendom kan göra det också genom att framlägga *prima facie*-bevisning avseende dess rättighet eller intresse, utan att detta ska anses utgöra ett medgivande till domsrätt. Om en stat däremot framställer konkreta krav på rätt till egendomen i en rättegång, ses det som en intervention i sakfrågan och innebär därmed att staten inte kan åberopa immunitet.

Det ska inte heller anses som ett medgivande till domsrätt att en stats företrädare uppträder som vittne vid en domstol i en annan stat (artikel 8.3), t.ex. för att bekräfta att en viss person är medborgare i staten fråga. Inte heller anses det utgöra ett medgivande till domsrätt om en stat underlåter (avsiktligt eller oavsiktligt) att uppträda i ett förfarande vid en annan stats domstol (artikel 8.4).

Genkäromål (artikel 9)

I artikel 9 regleras vad som gäller i fråga om genkäromål mot en främmande stat som har avstått från sin immunitet genom att själv väcka talan eller intervensera i ett mål. Artikel 9 reglerar också vad som blir följden av att ett genkäromål väcks av en främmande stat.

Enligt artikel 9.1 får en stat som själv har väckt talan vid en annan stats domstol, och därmed avstått från sin immunitet i enlighet med artikel 8.1 (a), inte därefter åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett eventuellt genkäromål som väcks av motparten. Detta gäller under förutsättning att genkäromålet grundar sig på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som den främmande statens huvudkäromål. Om genkäromålet inte har denna anknytning till huvudkäromålet, kvarstår den främmande statens immunitet, såvida inte genkäromålet faller under något av de undantag från immunitet som anges i artikel 10–17 i konventionen.

Inte heller får en stat som har intervenerat för att framställa ett krav i ett förfarande vid en annan stats domstol (och därmed avstått från sin immunitet i enlighet med artikel 8.1 (b)) därefter åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende ett genkärsmål, som grundas på samma rättsliga förhållanden eller omständigheter som det krav som staten själv har framställt (artikel 9.2). Samma krav ställs på genkärsmålet som under artikel 9.1.

Slutligen får en stat som väcker ett genkärsmål i ett förfarande som inletts mot den vid en annan stats domstol inte åberopa immunitet mot domstolens domsrätt avseende huvudkärsmålet (artikel 9.3). Detta gäller även om genkärsmålet grundas på ett annat rättsförhållande eller andra omständigheter än huvudkärsmålet. När staten väcker ett genkärsmål anses den vidta en sådan åtgärd i sakfrågan som avses i artikel 8.1 i fråga om huvudkärsmålet. Staten anses därför ha lämnat sitt medgivande till domsrätt avseende såväl det egna genkärsmålet som huvudkärsmålet.

6.4.4 Förfaranden där statsimmuniteten inte får åberopas (artikel 10-17)

De särskilt angivna områden där statsimmunitet inte får åberopas omfattar affärstransaktioner (artikel 10), anställningskontrakt (artikel 11), person- och sakskada (artikel 12), ägande, besittning och användning av egendom (artikel 13), immaterialrätt (artikel 14), deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt (artikel 15), fartyg som ägs eller drivs av en stat (artikel 16), samt skiljedomsavtal (artikel 17).

Affärstransaktioner (artikel 10)

Artikel 10 behandlar det fall då en stat deltar i en affärstransaktion med en utländsk fysisk eller juridisk person. Om eventuella tvister enligt tillämpliga internationella privaträttsliga regler i anledning av affärstransaktionen faller under en annan stats domstols behörighet, kan staten som deltagit i affärstransaktionen inte åberopa immunitet mot denna behörighet i ett mål som härrör från affärstransaktionen (artikel 10.1).

För att frågan om statsimmunitet ska bli aktuell krävs att domstolen har jurisdiktion eller behörighet enligt såväl nationell rätt som internationell privaträtt. Domstolens behörighet kan grundas exempelvis på att avtalet ingåtts i domstolslandet eller att de förpliktelser som anges i kontraktet ska fullgöras i domstolslandet.

Affärstransaktioner där immunitet ändå kan åberopas

Undantaget från immunitet avseende affärstransaktioner gäller enligt artikel 10.2 inte vid (a) affärstransaktioner mellan stater eller (b) om parterna i affärstransaktionen uttryckligen har avtalat något annat. Punkten (a) klargör att statsimmunitet fortsätter att gälla vid ”affärstransaktioner mellan stater”, vilket innefattar alla transaktioner

som ingås av någon av de enheter som faller under definitionen av ”stat” i artikel 2.1 (b).

Artikel 10.2 (b) innebär att en stat som är part i en affärstransaktion är fri att avtala om alternativ tvistlösning för meningsskiljaktigheter avseende transaktionen. En stat kan uttryckligen medge, antingen i affärstransaktionen, eller vid efterföljande förhandlingar, att t.ex. ett skiljeförfarande ska användas för att lösa tvister mellan parterna.

I artikel 10.3 anges ytterligare ett fall där statsimmuniteten inte påverkas av att det är fråga om en affärstransaktion. Om ett statligt företag eller en annan av en stat upprättad enhet, som är ett självständigt rättssubjekt och har rättslig förmåga att (a) stämma eller stämmas och (b) förvärva, äga eller besitta och avyttra egendom, däribland egendom som staten har bemyndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta, är part i ett mål som härrör från en affärstransaktion i vilken enheten i fråga deltar, ska detta inte påverka statens immunitet mot domsrätt.

Denna punkt av artikel 10 uppställer en distinktion mellan en stat och vissa av dess enheter i fråga om statsimmunitet från andra staters domstolars domsrätt. I vissa staters ekonomiska system utförs affärstransaktioner vanligtvis av statliga företag, eller andra enheter som är självständiga rättssubjekt. Sådana företag eller enheter ingår som regel affärstransaktioner i eget namn och inte för statens räkning. Vid eventuella tvister avseende sådana affärstransaktioner kan företagen eller enheterna därför stämmas inför en domstol i en annan stat och kan också hållas ansvariga för eventuella konsekvenser med anledning av den andra partens anspråk. I sådana fall påverkas inte immuniteten hos ”moderstaten”, eftersom staten själv inte är part i transaktionen.

Villkoren för att statens immunitet inte ska påverkas är för det första att det måste vara fråga om en affärstransaktion som ett statligt företag eller annan enhet ingår. För det andra måste det statliga företaget eller enheten vara ett självständigt rättssubjekt som kan stämma eller stämmas och som kan förvärva, äga, besitta och avyttra egendom – även sådan egendom som staten har bemyndigat företaget att driva eller förvalta. Dessa villkor är kumulativa. Särskilt viktigt är uttrycket i punkten (b) – ”avyttra” – eftersom det innebär att det statliga företagens eller enhetens egendom, även den egendom som staten har bemyndigat företaget eller enheten att driva eller förvalta, kan bli föremål för säkerhets- eller verkställighetsåtgärder för att täcka motpartens krav på företaget eller enheten.

Formuleringen av artikel 10.3 var under arbetet inför konventionen kontroversiell och meningsskiljaktigheterna mellan olika stater ledde fram till den särskilda förklaring avseende punkten som finns i bilagan till konventionen. I förklaringen anges att termen ”immunitet” i artikel 10 ska förstås i konventionens hela sammanhang. Det anges också att artikel 10.3 inte påverkar frågan om ”ansvarsgenombrott”, frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligen har uppgivit sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Anställningskontrakt (artikel 11)

Enligt artikel 11.1 kan en stat, såvida annat inte har avtalats mellan de berörda staterna, inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i ett förfarande gällande anställningskontrakt mellan staten och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom den andra statens territorium.

Undantaget från immunitet i punkten 1 avser frågor som härrör ur villkoren i anställningsavtalet. Eftersom två suveräna stater berörs av sådana tvister – den stat som är arbetsgivare och den stat där arbetet ska utföras – konkurrerar två olika rättssystem om vilket av dem som ska tillämpas på tvisten mellan arbetsgivarstaten och den enskilde arbetstagaren. Den anställande staten har ett intresse av att tillämpa sina egna lagar i fråga om urval, rekrytering och anställning av en arbetstagare hos staten eller någon av dess organ eller enheter som utövar suverän myndighet. Den anställande staten har också ett intresse av att vid utövandet av tillsyn över sin personal tillämpa sin egen lagstiftning och ha makten att anställa eller avskeda personal.

Den stat där arbetet utförs har å sin sida ett intresse av att tillämpa nationella arbetsrättsliga regler för lokala arbetstagare i fråga om t.ex. minimilöner, sjukförsäkring, betald ledighet m.m. Detta gäller särskilt om arbetstagaren är varaktigt bosatt i forumstaten. Grunden för domstolens behörighet är då tvistens nära territoriella anknytning till forumstaten.

Regeln om icke-immunitet för anställningskontrakt i artikel 11.1 (med vissa i punkten 2 angivna begränsningar) är avsedd att balansera dessa två motstående intressen. Regeln gäller endast om de berörda staterna inte har avtalat något annat. Det står alltså staterna fritt att avtala om att immuniteten ska bestå i situationer som annars skulle ha fallit under artikel 11.1. Artikel 11 omfattar såväl arbetstagare som tillfälligt engagerade självständiga entreprenörer.

Fall där immunitet ändå kan åberopas

I artikel 11.2 (a)–(f) räknas olika omständigheter upp som gör att artikel 11.1 (bestämmelsen om icke-immunitet) inte ska tillämpas.

Enligt artikel 11.2 (a) kan således en stat åberopa immunitet i fråga om anställningskontrakt om arbetstagaren är anställd för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning.

En stat har också enligt artikel 11.2 (b)(i–iv) rätt att åberopa immunitet i fall där arbetstagaren är en diplomatisk företrädare eller en konsul enligt 1961 och 1963 års Wienkonventioner om diplomatiska respektive konsulara förbindelser, ingår i den diplomatiska personalen i en ständig representation vid en internationell organisation eller i ett särskilt diplomatiskt uppdrag eller är anställd som företrädare för en stat vid en internationell konferens, eller i övrigt åtnjuter diplomatisk immunitet. Punkten (b)(iv) avser diplomatisk immunitet och omfattar därför inte administrativ och teknisk personal vid diplomatiska beskickningar. Beroende på vilka funktioner de har kan sådan personal dock falla in under punkt (a).

Statsimmunitet kan enligt artikel 11.2 (c) vidare åberopas om sakfrågan gäller anställning (*recruitment*), förlängning av ett anställningsförhållande för (*renewal of employment*) eller återanställning av (*reinstatement*) en enskild person. Bestämmelsen avser att bekräfta rådande statspraxis enligt vilken immunitet råder i fråga om statens rätt att besluta om att anställa eller inte anställa en person. En stat har även immunitet i fråga om rätten att avskeda eller säga upp en arbetstagare. Punkten täcker också fall där en arbetstagare söker förnyande eller återinsättande när hans eller hennes anställning avslutats i förtid. Bestämmelsen hindrar dock inte att behörig domstol i det land där arbetet utförs prövar tvister om t.ex. skadestånd på grund av felaktig uppsägning.

Enligt artikel 11.2 (d) kan en stat åberopa immunitet även då en utredning av frågan om en persons avskedande eller uppsägning skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen. Huruvida ett sådant förfarande skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen, ska avgöras genom beslut av statschef, regeringschef eller utrikesminister i den anställande staten. I den förklarande bilagan till konventionen anges beträffande artikel 11 att hänvisningen till arbetsgivarstatens ”säkerhetsintressen” i första hand avser den nationella säkerheten och säkerheten för diplomatiska beskickningar och konsulat.

Rätten till statsimmunitet kvarstår också om arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten vid den tidpunkt när talan väcks, såvida inte personen i fråga är permanent bosatt i forumstaten (artikel 11.2 (e)).

Slutligen gäller inte heller undantaget från immunitet i punkten l om arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen har avtalat något annat, med mindre forumstatens domstolar med hänsyn till s.k. *ordre public* i landet har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet (artikel 11.2 (f)). Förbehållet om domstolslandets *ordre public* avser att förhindra att dess domstolar inte kan ta upp mål avseende påstådda brott mot absoluta minimirättigheter för arbetstagare.

I den förklarande bilagan till konventionen erinras beträffande artikel 11 om vissa artiklar i Wienkonventionerna om diplomatiska respektive konsulära förbindelser, enligt vilka personer som avses i dessa artiklar är skyldiga att respektera värdlandets lagar och bestämmelser, inklusive dess arbetslagstiftning, samtidigt som mottagarstaten enligt vissa andra artiklar i dessa konventioner är skyldig att utöva sin domsrätt på ett sådant sätt att fullgörandet av beskickningens eller konsulatets uppgifter inte onödigtvis hindras.

Person- och sakskada (artikel 12)

Enligt artikel 12 kan en stat (om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna) inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig, i mål som gäller ekonomisk ersättning till följd av dödsfall eller personskada eller sakskada eller förlust av materiell egendom, som förorsakats av en handling eller en underlåtelse som påstås kunna hänföras till staten. Detta gäller om handlingen eller underlåtelsen helt eller delvis har skett inom forumstatens territorium och om upphovsmannen till handlingen eller

underlåtelsen befann sig inom detta territorium när handlingen eller underlåtelsen ägde rum.

Detta undantag från immunitet är avsett att möjliggöra för en skadelidande att väcka talan om skadestånd för skada som har vållats avsiktligen eller av oaktsamhet av en främmande stat. Utan undantaget skulle en skadelidande kunna lämnas utan möjlighet att föra talan, eftersom domstolar i andra stater än den stat där den skadevällande handlingen ägde rum skulle kunna anses som olämpliga forum och den skadelidandes talan därför komma att avvisas.

De skador som undantaget i första hand är avsett att täcka är dödsfall eller personskador och skador på sådan egendom som kan vara inblandad i trafikolyckor (t.ex. bilar, motorcyklar, tåg och båtar). Undantaget täcker därmed de flesta områden där olyckor kan förekomma när gods eller passagerare transporteras via vägar, järnväg, flyg eller båt. Denna regel om icke-immunitet förhindrar att ett försäkringsbolag kan "gömma sig" bakom principen om statsimmunitet och undgå att ersätta den skadelidande.

Undantaget omfattar också avsiktligt orsakad skada, såsom personskada på grund av misshandel, skadegörelse på egendom, mordbrand och till och med mord, inklusive politiskt motiverade mord.

Artikel 12 omfattar inte fall där det inte uppstått någon fysisk skada eller skada på eller förlust av materiell egendom. Således omfattas inte skadat rykte eller ärekränkning och inte heller kränkning av rättigheter av olika slag.

Två kumulativa förutsättningar måste vara uppfyllda för att undantaget från immunitet ska tillämpas. För det första måste handlingen eller underlåtenheten som vållar skadan äga rum helt eller delvis inom forumstatens territorium. Dessutom måste den som utför handlingen eller som underlåter att göra något befinna sig inom forumstatens territorium. Den sistnämnda förutsättningen avser att utesluta från artikelns tillämpningsområde fall av skada på grund av t.ex. export av sprängmedel, fyrverkerier eller andra farliga ämnen som skulle kunna explodera eller orsaka skada genom vårdslöshet, oaktsamhet eller olyckshändelse. Även skador vid skottväxling över gränsen mellan två stater eller liknande utesluts genom denna förutsättning. Bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 12 omfattar i första hand vanliga olyckor som inträffar inom forumstatens territorium.

Undantaget från immunitet i artikel 12 gör ingen skillnad mellan handlingar *jure imperii* och handlingar *jure gestionis*, vilket varit fallet i vissa staters praxis i fråga om statsimmunitet. De berörda staterna kan dock enligt artikeln ha avtalat om annat genom t.ex. en bilateral överenskommelse.

Med "upphovsmannen till handlingen" avses företrädare för en stat som utövar sin officiella ställning. "Upphovsmannen" behöver alltså inte vara staten själv som juridisk person. Med uttrycket "en handling eller en underlåtelse som påstås kunna hänföras till staten" avses också att uppställa en distinktion mellan dels handlingar som utförs av sådana personer och som kan hänföras till staten, dels handlingar som utförs av sådana personer men som inte kan hänföras till staten. Trots denna formulering faller dock frågan om statsansvar för handlingar som strider mot folkrätten utanför bestämmelsen. Artikelns behandlar inte alls frågan

om statsansvar, utan enbart frågan om icke-immunitet för en stat i fråga om skada vållad av handling eller underlåtenhet av statens företrädare eller anställda som ”påstås” kunna hänföras till staten. Avgörandet av frågan om handlingen kan hänföras till staten och frågan om statens eventuella ansvar faller utanför artikelns tillämpningsområde. Artikel 13 påverkar inte heller frågan om diplomatisk immunitet (som anges i artikel 3) och tillämpas inte på situationer som innefattar väpnade konflikter.

Ägande, besittning och användning av egendom (artikel 13)

I princip ska en forumstat, enligt artikel 6.2, avstå från att utöva sin domsrätt om en process skulle påverka en främmande stats egendom, rättigheter, intressen eller verksamhet. I artikel 13 anges dock vissa frågor rörande egendom där immunitet inte kan åberopas. Artikel 13 påverkar dock inte de privilegier och den immunitet som en stat enligt folkrätten åtnjuter för egendom som används som diplomatiska beskickningar eller övrig egendom som nämns i artikel 3.

En förutsättning för artikelns tillämpning är att domstolen i forumstaten har grundläggande behörighet att ta upp målet eller ärendet.

Artikel 13 stadgar att en stat, om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna, inte kan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i, eller dess besittning eller användning av, eller förpliktelse som följer av dess ägarintresse i, eller besittning eller användning av fast egendom i forumstaten (artikel 13 (a)). Med uttrycket ”rättigheter eller ägarintressen” avses varje rättighet eller intresse en stat kan ha i egendom, oberoende av vilken innebörd som kan läggas i orden ”rättighet” respektive ”intresse” i olika rättssystem.

Detsamma gäller i mål om fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i lös eller fast egendom som härrör från arv, gåva eller egendom som saknar ägare (artikel 13 (b)), och i mål om fastställande av statens rättigheter eller ägarintressen i fråga om förvaltning av egendom, såsom stiftelsers egendom, konkursbon eller ett företags egendom vid dess avveckling (artikel 13 (c)). Det sistnämnda fallet avser sådana situationer där en domstol utövar någon form av övervakande jurisdiktion i fråga om egendomens förvaltning. Förfarandet i sig behöver inte avse eller ha anknytning till fastställandet av statens rättigheter eller intressen i egendomen, men kan i någon del innebära fastställande eller uppskattning av rättigheter eller intressen för alla berörda parter, däribland även en främmande stats intressen eller rättigheter.

Enligt den förklarande bilagan till konventionen avses med uttrycket ”fastställande” i denna artikel inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och utsträckning.

Immateriella rättigheter (artikel 14)

Av artikel 14 i konventionen följer att en stat inte kan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller antingen fastställande av statens immateriella rättigheter som åtnjuter ett visst, även tillfälligt, rättsligt skydd i forumstaten, eller en påstådd kränkning av staten inom forumstatens territorium av en sådan rättighet som tillhör en tredje person och som är skyddad i forumstaten. Detta gäller om inte annat har avtalats mellan de berörda staterna.

De rättigheter som nämns i artikeln är patent, industriella mönster, firmamärken eller firmanamn, varumärken, upphovsrätt eller någon annan form av immateriella rättigheter.

De begrepp som används i artikelns titel – ”Intellectual and industrial property” i den engelska versionen – är breda och allmänna uttryck som är avsedda att täcka såväl existerande som framtida former och kategorier av sådana rättigheter. De allmänna termer som används i artikeln är avsedda att omfatta hela skalan av upphovsrätt och industriellt rättsskydd.

Enligt den förklarande bilagan till konventionen avses med uttrycket ”fastställande” i denna artikel inte endast konstaterande eller kontroll av förekomsten av skyddade rättigheter utan även utvärdering eller uppskattning av dessa rättigheter innefattande deras innehåll, tillämpningsområde och utsträckning (samma som gäller för artikel 13).

De förfaranden som omfattas av artikeln är inte bara processer direkt riktade mot den främmande staten eller som gäller en rättighet som ägs av staten. Artikeln kan också bli tillämplig i fall som primärt avser tredje mans rättigheter men där frågor väcks om en främmande stats liknande immateriella rättighet. Det kan i sådana fall vara nödvändigt att fastställa den främmande stats rättighet för att kunna fastställa omfattningen av den rättighet som processen primärt rör.

Regleringen i artikel 14 (b), som rör en främmande stats påstådda kränkning av någon immateriell rättighet, avser inte enbart kränkningar som orsakats genom den främmande stats kommersiella verksamhet. Kränkningen kan också ske genom verksamhet som inte har kommersiella syften. För att undantaget från immunitet i artikel 14 (b) ska bli tillämpligt krävs dels att den påstådda kränkningen ska ha skett inom forumstatens territorium, dels att den rättighet, tillhörande tredje man, som påstås ha kränkts har rättsligt skydd i forumstaten. Det är alltså inte tillräckligt att den främmande staten påstås ha kränkt en immateriell rättighet inom sitt eget territorium.

Artikel 14 gäller enbart om de berörda staterna inte har avtalat om något annat. Den påverkar inte staternas rätt att utforma och tillämpa sin egen nationella lagstiftning i fråga om skydd för immateriella rättigheter, i enlighet med relevanta internationella konventioner som de är parter i. Artikeln har inte heller någon inverkan på vilka extraterritoriella effekter en stats eventuella förstatligande av immateriella rättigheter inom sitt eget territorium kan ha.

Deltagande i bolag eller andra associationsrättsliga subjekt (artikel 15)

I artikel 15.1 finns ytterligare ett undantag från huvudregeln om immunitet. Enligt denna artikel kan en stat inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller statens deltagande i ett bolag eller i ett annat associationsrättsligt subjekt, oavsett om subjektet är en juridisk person eller inte och saken gäller förhållandet mellan staten och subjektet eller dess övriga deltagare, om subjektet har deltagare som varken är stater eller internationella organisationer, och är registrerat eller stiftat enligt forumstatens lagstiftning eller har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet där.

Enligt artikel 15.2 kan en stat dock åberopa immunitet i ett sådant mål om de berörda staterna har kommit överens om det eller om de tvistande parterna har kommit överens om det genom ett skriftligt avtal eller om det i den urkund som upprättar eller reglerar subjektet i fråga ingår bestämmelser med denna verkan.

Ett associationsrättsligt subjekt som avses i artikeln kan vara en juridisk person (*incorporated*) eller vara ett subjekt med enbart begränsad juridisk kapacitet och status (*unincorporated*). Uttrycket i den engelska versionen ”company or other collective body, whether incorporated or unincorporated” har avsiktligt valts för att täcka många olika typer av såväl juridiska personer som andra subjekt som inte är juridiska personer. Formuleringen är avsedd att inkludera olika kategorier av sammanslutningar, kollektiv och grupperingar som kan ha olika benämningar i olika rättssystem, såsom aktiebolag, föreningar, enkla bolag och andra liknande typer av organisationer som kan ha olika grader av rättskapacitet och rättslig status.

Det associationsrättsliga subjekt som staten på detta sätt kan delta i tillsammans med andra från den privata sektorn, kan vara vinstdrivande, såsom ett kommersiellt bolag, eller inte vinstdrivande, såsom en religiös församling eller en välgörenhetsorganisation. Artikel 15 reglerar de juridiska förhållandena inom det associationsrättsliga subjektet, eller statens rättigheter eller förpliktelser som deltagare i subjektet i förhållande till subjektet och i förhållande till övriga deltagare i subjektet.

Regeln om icke-immunitet i artikel 15.1 gäller under två kumulativa förutsättningar. För det första måste det associationsrättsliga subjektet ha andra deltagare än stater eller internationella organisationer, alltså krävs deltagare från den privata sektorn. För det andra måste subjektet i fråga vara registrerat eller stiftat under forumstatens lagstiftning eller ha sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet i forumstaten. Sätet är normalt den plats från vilket subjektet styrs. Subjektet har sin huvudsakliga verksamhet där större delen av dess verksamhet bedrivs.

När en stat deltar i ett associationsrättsligt subjekt, t.ex. genom att förvärva aktier i ett bolag som är upprättat i en annan stat, träder den staten frivilligt in i den andra statens rättssystem. Staten måste därför underkasta sig lagstiftningen i den stat där bolaget är registrerat eller stiftat eller har sin huvudsakliga verksamhet i frågor som rör bolaget, t.ex. dess organisation, drift, ledning, verksamhet, utdelning av tillgångar

eller dess upplösning. Det är naturligt att domstolarna i den stat vars lagstiftning bolaget är underkastat är bäst skickade att tillämpa denna lagstiftning. De har därför enligt artikel 15 i normalfallet domsrätt i frågor som rör förhållandet mellan deltagarna i det associationsrättsliga subjektet eller förhållandet mellan subjektet och dess deltagare.

Den främmande staten kan trots bestämmelsen om icke-immunitet i artikel 15.1 ha rätt att åberopa immunitet, om de berörda staterna har kommit överens om det. De berörda staterna är forumstaten (som också är den stat där det associationsrättsliga subjektet är registrerat eller stiftat eller där subjektet har sitt säte eller sin huvudsakliga verksamhet) och den stat som det rättsliga förfarandet riktar sig mot och som vill åberopa immunitet.

Fartyg som ägs eller drivs av en stat (artikel 16)

I artikel 16 behandlas frågor som är centrala inom havs- och sjörätten. Artikeln reglerar samma område som 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. Innehållet i artikeln överensstämmer i huvudsak med den svenska lagen.

Enligt artikel 16.1 får en stat som äger eller driver ett fartyg inte åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller driften av fartyget, om fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften. Detta gäller inte om annat har avtalats mellan de berörda staterna.

Undantaget från immunitet avser alltså statsägda eller statsdrivna fartyg som används för annat än statliga icke-kommersiella syften.

Frågan om immunitet för statsfartyg behandlades redan i 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter. Huvudsyftet med den konventionen var att klassificera fartyg i sjötrafik inte efter vem som var ägare, utan utifrån deras användning såsom antingen statlig och icke-kommersiell (och därmed berättigande till immunitet) eller kommersiell (och utan rätt till immunitet).

Uttrycket ”driver ett fartyg” i artikel 16.1 har sitt ursprung i 1926 års Brysselkonvention och statspraxis. Med uttrycket avses användande eller drift av fartyget för sjötransport av gods och passagerare. Med ”fartyg” avses alla typer av sjögående fartyg, oavsett deras benämning och oavsett om de endast delvis används för sjötrafik. Uttrycket ”en stat som äger eller driver ett fartyg” omfattar också bl.a. en stats besittning, kontroll, ledning eller charter av ett fartyg för en viss tid eller för en bestämd resa eller flera resor.

Begreppet ”statliga icke-kommersiella syften” (”government non-commercial” i den engelska texten) är detsamma som har använts i 1982 års havsrättskonvention, där skillnad görs mellan fartyg beroende på deras användning, dvs. för statliga icke-kommersiella syften i motstats till kommersiella syften.

Om ett fartyg är statligt ägt, men drivs av ett självständigt rättssubjekt, t.ex. ett statligt ägt företag, är det detta rättssubjekt som är underkastat forumstatens domsrätt och inte staten själv.

Enligt artikel 16.2 gäller regeln om icke-immunitet i punkt 1 inte krigsfartyg eller militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik. Andra statsfartyg som omfattas av punkt 2 kan vara t.ex. polisbåtar, tullkryssare, isbrytare, lotsbåtar eller sjukhusfartyg.

En stat kan inte heller, enligt artikel 16.3, åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller transport av gods ombord på ett fartyg som ägs eller drivs av den staten, om fartyget vid den tidpunkt när den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften. Detta gäller dock inte om annat har avtalats mellan de berörda staterna.

Enligt artikel 16.4 gäller punkt 3 inte gods som transporteras ombord på fartyg som avses i punkt 2 eller gods som ägs av en stat och som används eller är avsedd att användas uteslutande för statliga icke-kommersiella syften. Denna punkt är avsedd att låta immuniteten kvarstå för gods, kommersiellt eller icke-kommersiellt, som transporteras på krigsfartyg eller andra statliga icke-kommersiella fartyg och för gods som ägs av en stat och är avsett för icke-kommersiella syften. Punkten bibehåller immunitet för t.ex. mat eller medicinsk utrustning som transporteras för en statlig nödhjälpsoperation. Punkt 4 omfattar, till skillnad från övriga punkter, även gods ”som är avsedd att användas” för statliga icke-kommersiella syften, eftersom godset normalt sett inte används medan den ännu finns ombord på fartyget. I punkterna 1–3 är det i stället den faktiska användningen av fartyget som är avgörande. Immunitet kan inte åberopas på den grunden att fartyget i fråga är avsett att användas i statligt icke-kommersiellt syfte.

Stater får enligt artikel 16.5 åberopa alla de medel för att bestrida, hävda preskription och begränsat ersättningsansvar som står till buds avseende privata fartyg och gods och deras ägare. Detta gäller inte enbart i förfaranden som rör fartyg och gods. Stater kan åberopa alla tillgängliga medel till sitt försvar i varje förfarande där statens egendom berörs.

Om det i ett mål uppstår fråga om ett fartygs status som statsfartyg av icke-kommersiellt slag och fartyget ägs eller drivs av en stat eller om gods som ägs av staten, ska ett intyg utfärdat av en diplomatisk företrädare eller av en annan behörig myndighet från staten i fråga och som framförs till domstolen tjäna som bevis på fartygets eller godsets status (artikel 16.6). Med uttrycket ”tjäna som bevis på” menas dock inte att det inte är möjligt för motparten att anföra motbevisning.

Punkterna 5 och 6 är tillämpliga både på fartyg och gods och är avsedda att skapa en lämplig balans mellan statens icke-immunitet i punkterna 1 och 3 och statens behov av skydd från andra staters domsrätt.

Verkan av skiljedomsavtal (artikel 17)

Den sista bestämmelsen om icke-immunitet, i artikel 17, gäller skiljedomsavtal.

Om en stat ingår ett skriftligt avtal med en utländsk fysisk eller juridisk person om att hänskjuta till skiljedom tvister som hänför sig till en

affärstransaktion, kan den staten inte sedan åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol, om domstolen för övrigt är behörig i mål som gäller (a) skiljedomsavtalets giltighet, tolkning eller tillämpning, (b) skiljedomsförfarandet, eller (c) bekräftelse eller åsidosättande av skiljedomsutslaget. Detta gäller under förutsättning att inte annat har bestämts i skiljedomsavtalet.

Enligt den förklarande bilagan till konventionen omfattar uttrycket ”affärstransaktion” i artikel 17 investeringar.

Regleringen i artikel 17 avser enbart frågan om immunitet mot domsrätt och behandlar inte frågan om verkställighet av en skiljedom. Frågor om verkställighet behandlas i stället i artiklarna 18–21 (se nedan).

Artikeln föreskriver icke-immunitet i förhållande till den övervakande jurisdiktionen hos en domstol i en annan stat som är behörig att avgöra frågor som har samband med skiljedomsavtalet. Begreppet ”affärstransaktion” överensstämmer med formuleringen av artikel 2. Uttrycket ”mot domsrätt vid en annan stats domstol om domstolen för övrigt är behörig” avser en domstols eventuella behörighet att utöva tillsyn över skiljeförfarandet under nationell rätt. En domstol kan vara behörig att utöva sådan tillsyn i fråga om ett kommersiellt skiljeförfarande av ett eller flera skäl. Den kan vara behörig därför att skiljeförfarandet äger rum inom forumstatens territorium, eller därför att parterna har valt att tillämpa forumstatens nationella rätt på skiljeförfarandet, eller därför att egendom som har beslagtagits finns inom forumstatens territorium.

Genom formuleringen ”om inte annat bestämts i skiljedomsavtalet” tar artikeln hänsyn till det fria val som parterna har att avtala om att skiljeförfarandet inte ska underkastas någon lokal domstols kontroll.

Att en stat underkastar sig ett skiljeförfarande under denna artikel innebär ett uttryckligt medgivande till alla de konsekvenser som följer av förpliktelsen att avgöra tvister enligt den form av skiljeförfarande som anges i skiljedomsavtalet. Samtycke till skiljeförfarande innebär dock inte att staten därmed avstår från immunitet mot förfaranden i en annan stats domstolar som skulle ha varit behöriga att avgöra tvisten om det inte funnits någon skiljeklausul. Statens samtycke till skiljeförfarande innefattar enbart samtycke till att en behörig domstol övervakar tillämpningen av skiljedomsavtalet.

Artikeln behandlar enbart skiljedomsavtal mellan en stat och en utländsk fysisk eller juridisk person. Skiljedomsavtal mellan stater eller mellan stater och internationella organisationer omfattas inte av artikeln.

6.4.5 Staters immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18-21)

Denna del av konventionen omfattar fyra artiklar; artikel 18 och 19 som behandlar tvångsåtgärder före respektive efter dom, artikel 20 som behandlar verkan av samtycke till att utöva domsrätt avseende tvångsåtgärder, och artikel 21 slutligen som innehåller en bestämning till artikel 19 (c) avseende olika slags egendom.

Utgångspunkten i denna del av konventionen är att stater åtnjuter immunitet mot olika tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden,

dock med vissa begränsningar. Genom artiklarna särskiljs statsimmuniteten i fråga om åtgärder mot statens egendom, särskilt verkställighetsåtgärder, på ett tydligt sätt från statsimmunitetens första del, dvs. immunitet mot andra staters domstolars domsrätt. Frågan om immunitet mot verkställighet uppkommer inte förrän efter det att frågan om immunitet mot domsrätt har besvarats negativt och ett avgörande föreligger till förmån för den främmande statens motpart.

I 1991 års utkast till artiklar, fanns en gemensam artikel (dåvarande artikel 18) som reglerade vad som i konventionen är uppdelat på artiklarna 18–20. Formuleringarna är i stort sett desamma som i 1991 års utkast, men nu alltså uppdelade på tre artiklar. Frågan om hur immunitet mot tvångsåtgärder skulle regleras i konventionen var en av de frågor som staterna in i det sista hade delade meningar om.

Tvångsåtgärder före eller efter dom (artikel 18-19)

I artiklarna 18 och 19 anges som en huvudregel att tvångsåtgärder mot en stats egendom inte får vidtas i samband med ett mål vid en domstol i en annan stat vare sig före eller efter dom. Artikel 18 reglerar tvångsåtgärder före dom, medan artikel 19 behandlar tvångsåtgärder efter dom. De tvångsåtgärder som nämns i artiklarna är inte uttömmande utan bara exempel på vilka åtgärder som avses. Artiklarna omfattar alla typer av tvångsåtgärder mot statens egendom. Ordet ”stat” i uttrycket ”ett mål vid en domstol i en annan stat” syftar på den stat där den aktuella egendomen finns, oavsett var processen i sakfrågan äger rum.

Tvångsåtgärder mot en stats egendom får enligt både artikel 18 och 19 vidtas endast om – och endast i den utsträckning som – (a) staten uttryckligen har samtyckt till att sådana åtgärder vidtas, (i) genom ett internationellt avtal, (ii) genom ett skiljedomsavtal eller genom ett skriftligt kontrakt, eller (iii) genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande efter det att en tvist mellan parterna har uppstått, eller (b) staten har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som målet rör.

Vad gäller tvångsåtgärder efter dom, som behandlas i artikel 19, anges dessutom (utöver (a) och (b)) att sådana åtgärder får vidtas om det har fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften och att den befinner sig inom forumstatens territorium, med den begränsningen att tvångsåtgärderna efter dom endast får verkställas mot egendom som har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig (artikel 19 (c)).

Principen om immunitet mot tvångsåtgärder *före* dom gäller alltså under förutsättning att inte någon av situationerna i artikel 18 (a) eller (b) föreligger. Beträffande tvångsåtgärder *efter* dom gäller immuniteten under förutsättning att inte någon av situationerna i artikel 19 (a)–(c) föreligger. Det räcker att någon av situationerna i (a)–(b) respektive (a)–(c) föreligger för att i stället icke-immunitet ska gälla.

Frasen ”samtyckt till att sådana åtgärder vidtas” i artikel 18 (a) och 19 (a) syftar både på tvångsåtgärderna och på egendomen i fråga. Uttryckligt samtycke kan ges generellt till tvångsåtgärder eller egendom,

men kan också avse endast specifika åtgärder eller viss egendom, eller avse såväl tvångsåtgärder som egendom.

Om en stat har gett sitt samtycke till tvångsåtgärder enligt artikel 18 (a)(i)–(ii) eller 19 (a)(i)–(ii), kan samtycket återtas endast om det är möjligt enligt villkoren i den internationella överenskommelsen eller skiljedomsavtalet eller kontraktet. Har däremot samtycket lämnats genom en förklaring till domstolen eller ett skriftligt meddelande (enligt punkt (iii)) kan det inte därefter återtas. I allmänhet gäller att när väl ett förfarande inför en domstol har inletts, så är det inte möjligt för en stat att återkalla sitt uttryckligen lämnade samtycke.

I de fall det är oklart om en stat har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det krav som ligger till grund för målet, enligt artikel 18 (b) eller 19 (b), får den frågan avgöras av domstolen.

I artikel 19 (c) anges tre förutsättningar som måste vara uppfyllda för att tvångsåtgärder efter dom ska få vidtas utan att staten har samtyckt till sådana åtgärder enligt (a) eller (b). För det första krävs att det ska ha fastställts att staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften. För det andra måste egendomen befinna sig inom den andra statens territorium. För det tredje krävs att egendomen i fråga har samband med den enhet mot vilken målet riktar sig.

Som ett komplement till artikel 19 (c) räknas också i artikel 21 upp viss statlig egendom som *inte* ska anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19 (c) och som alltså *inte* kan bli föremål för tvångsåtgärder.

I den förklarande bilagan till konventionen anges beträffande artikel 19 att uttrycket ”enhet” i artikel 19 (c) avser en stat som en oberoende juridisk person, en delstat i en förbundsstat, en stats underenhet, ett statligt organ eller annan enhet som har status som självständigt rättssubjekt. Denna formulering anknyter till definitionen av begreppet ”stat” i artikel 2.1 (b). Kravet på samband med den enhet mot vilken målet riktar sig, i artikel 19 (c), innebär t.ex. att det inte är möjligt att verkställa en dom, som har meddelats mot en delstat i en förbundsstat, i egendom som tillhör en annan delstat.

Det anges vidare i förklaringen till artikel 19 att orden ”egendom som har samband med enheten” ska tolkas vidare än ägarskap eller besittning.

Slutligen anges i förklaringen till artikel 19 att artikeln inte påverkar frågan om ”ansvarsgenombrott”, frågor som hänför sig till en situation där en statlig enhet uppsåtligt har uppgett sin finansiella ställning felaktigt eller senare minskat sina tillgångar för att undgå att infria ett krav, eller andra därmed sammanhängande frågor.

Formuleringen i artikel 19 (c) att staten uteslutande ”använder eller avser att använda” egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften, indikerar att det är egendomens användning eller avsedda användning vid den tidpunkt då förfarandet i fråga om tvångsåtgärder inleds som avses. Att förlägga bedömningen till någon tidigare tidpunkt skulle enligt kommentarerna på ett orimligt sätt inkräkta på statens frihet att disponera över sin egendom.

Det finns ingen motsvarighet till artikel 19 (c) i artikel 18. Det görs alltså inget undantag från immuniteten mot tvångsåtgärder före dom

avseende egendom på grund av dess användning för kommersiella ändamål. I fråga om statsfartyg som används för annat än statliga icke-kommersiella syften är dock tvångsåtgärder sedan länge tillåtna enligt regleringen i 1926 års Brysselkonvention, vilken grundar sig på sedvanerätten. Brysselkonventionen och de sedvanerättsliga principer som ligger till grund för den får anses utgöra en specialreglering av ett visst område av statsimmuniteten och bör därför fortsätta att gälla i enlighet med grunderna för artikel 3 i FN-konventionen och uttalandet i FN-konventionens ingress. Av FN-konventionens förarbeten framgår inte att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler om tvångsåtgärder avseende statsfartyg.

Verkan av samtycke till tvångsåtgärder (artikel 20)

I artikel 20 anges att ett erkännande av behörighet att utöva domsrätt enligt artikel 7 inte ska innebära ett samtycke till vidtagande av tvångsåtgärder enligt artiklarna 18 och 19.

Artikeln klargör att det krävs ett särskilt samtycke till tvångsåtgärder mot statens egendom. Samtycke till domsrätt innebär alltså inte att staten därmed också har samtyckt till verkställighet av en kommande dom, eller till andra tvångsåtgärder i samband med rättegången.

Särskilda slag av egendom (artikel 21)

I artikel 21.1 anges olika slag av statlig egendom som inte ska anses som egendom som staten uteslutande använder eller avser att använda i annat än statliga icke-kommersiella syften enligt artikel 19 (c). Den egendom som räknas upp i artikel 21 kan alltså inte bli föremål för tvångsåtgärder på grund av bestämmelsen i artikel 19 (c). Uppräkningen omfattar (a) egendom, inklusive bankkonton, som används vid statens diplomatiska eller konsulära beskickningar, (b) egendom som används vid utförande av militära uppgifter, (c) egendom tillhörig centralbanken eller annan penningpolitisk myndighet i staten, (d) egendom som ingår i statens kulturarv eller i dess arkiv, samt (e) egendom som ingår i utställningar av föremål av vetenskapligt, kulturellt eller historiskt intresse.

Artikel 21 är avsedd att förhindra att vissa typer av egendom, vid en tillämpning av artikel 19 (c), bedöms användas eller vara avsedd att användas för annat än statliga icke-kommersiella syften. Genom själva sin natur bör den angivna egendomen anses användas eller vara avsedd att användas enbart för statliga syften utan några som helst kommersiella ändamål. Användningen av orden ”in particular” i den engelska texten visar enligt kommentarerna att uppräkningslistan av egendom inte är uttömmande utan enbart utgör exempel på egendom som inte ska anses användas för annat än statliga icke-kommersiella syften. Detta särskilda skydd ansågs vara nödvändigt att ta in i konventionen på grund av vissa staters praxis att bifalla yrkanden om tvångsåtgärder mot t.ex. främmande staters bankkonton eller centralbankers tillgångar.

Den egendom som anges under punkt 1 (a) omfattar inte t.ex. en ambassads bankkonton för kommersiella syften. I fall där det aktuella kontot används huvudsakligen för officiella men ibland även för

kommersiella ändamål (s.k. *mixed accounts*), är den allmänna uppfattningen i praxis att ett sådant bankkonto inte bör bli föremål för tvångsåtgärder eftersom det huvudsakligen har icke-kommersiell karaktär. Punkt 1 (a) omfattar inte heller egendom som tidigare kan ha använts, men inte längre används, ”i tjänsten” vid t.ex. en diplomatisk beskickning.

I artikel 21.2 anges att bestämmelserna i punkt 1 i artikeln inte inverkar på artikel 18 (a) och (b) eller artikel 19 (a) och (b). En stat kan nämligen välja att avstå från sin immunitet även i fråga om sådan egendom som räknas upp i punkt 1. Avståendet från immunitet kan ske genom att staten uttryckligen samtycker till tvångsåtgärder i fråga om sådan egendom (enligt artikel 18 (a) eller 19 (a)) eller avsätter eller reserverar sådan egendom för gottgörelse av motpartens krav (enligt artikel 18 (b) eller 19 (b)). Ett generellt avstående från immunitet eller ett avstående från immunitet i fråga om all statlig egendom inom forumstatens territorium, som inte särskilt anger någon av de kategorier som anges i artikel 21, är dock inte tillräckligt för att anses medge tvångsåtgärder mot sådan egendom som anges i artikel 21.

6.4.6 Övriga bestämmelser (artikel 22-24)

I artiklarna 22–24 finns bestämmelser beträffande delgivning, tredskodom samt privilegier och immunitet under domstolsförhandlingar.

Delgivning (artikel 22)

Artikel 22 reglerar hur delgivning av stämning eller av annan handling, som innebär att talan väcks mot en stat, ska ske. Delgivning är en förutsättning för att tredskodom senare ska kunna meddelas (se artikel 23 nedan).

Enligt artikeln ska delgivning ske i enlighet med en tillämplig internationell konvention där forumstaten och den berörda staten är parter, eller enligt en särskild överenskommelse om delgivning av stämning mellan käranden och den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta. Finns det inte någon sådan konvention eller särskild överenskommelse, ska delgivning i stället ske via diplomatiska kanaler till utrikesdepartementet i den berörda staten, eller på annat sätt som godtas av den berörda staten, om inte forumstatens lagstiftning hindrar detta.

För det fall delgivning sker via diplomatiska kanaler till utrikesministeriet i den berörda staten ska delgivning anses ha skett när utrikesministeriet har mottagit handlingarna (artikel 22.2).

Vid behov ska handlingarna, enligt artikel 22.3, åtföljas av en översättning till det officiella språket eller ett av de officiella språken i den berörda staten.

En stat som går i svaromål rörande sakfrågan i ett mål som har väckts mot den får inte därefter påstå att delgivning inte har skett enligt bestämmelserna i artikel 22.1 och 3 (artikel 22.4).

Tredskodom (artikel 23)

Frågor om tredskodom behandlas i artikel 23. Enligt artikelns första punkt ska en tredskodom inte beslutas mot en stat, om inte domstolen har funnit att (a) bestämmelserna i artikel 22.1 och 3 har uppfyllts, (b) det har gått minst fyra månader från den dag då delgivning av stämningen eller övriga handlingar om väckande av talan har skett eller anses ha skett enligt artikel 22.1 och 2, och (c) konventionen inte hindrar att domstolen utövar domsrätt.

Bestämmelsen i punkt (c) innebär att domstolen på eget initiativ måste fastställa att den berörda staten inte åtnjuter immunitet enligt konventionen, vilket ligger i linje med regleringen i artikel 6.1. För att tredskodom ska kunna meddelas krävs alltså att den fråga som processen rör faller under Del III i konventionen och därmed undantas från immunitet, eller att staten i fråga har samtyckt till eller får anses ha samtyckt till domstolens domsrätt i enlighet med artiklarna 7–9 i konventionen. Det är alltså inte möjligt att grunda en tredskodom enbart på svarandestatens utevaro eller underlåtenhet att gå i svaromål.

I artikel 23.2 regleras hur en tredskodom mot en stat ska överlämnas till den berörda staten. Det anges där att ett exemplar av tredskodomen, vid behov åtföljd av en översättning till ett officiellt språk i den berörda staten, ska överlämnas till staten på ett av de sätt som anges i artikel 22.1 och i enlighet med bestämmelserna i den punkten.

Artikel 23.3 stadgar att tidsfristen för att ge in en begäran om att få en tredskodom upphävd ska vara minst fyra månader och börja löpa den dag då ett exemplar av domen har mottagits eller anses ha mottagits av den berörda staten.

Domstolsförhandlingar (artikel 24)

Vad slutligen gäller domstolsförhandlingar så anges i artikel 24.1 att om en stat underlåter eller vägrar att rätta sig efter ett beslut av en annan stats domstol som ålägger den att vidta eller avstå från att vidta en viss åtgärd eller att lägga fram ett dokument eller lämna andra upplysningar i ett mål, ska det inte medföra andra följder än dem som ett sådant beteende kan ha avseende sakfrågan i målet. I synnerhet får inga böter eller viten åläggas staten på grund av sådan underlåtenhet eller vägran. Enligt punkt 2 i samma artikel får inte heller en stat åläggas att ställa säkerhet, garanti eller pant, oavsett beteckning, för att garantera betalning av rättegångskostnader eller utgifter i ett mål där staten är svarande inför en annan stats domstol.

Enligt kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar, kan stater av säkerhetsskäl eller på grund av nationell lagstiftning vara förhindrade att lägga fram vissa dokument eller avslöja viss information för en annan stats domstolar. De bör därför inte bli föremål för påföljder för vägran att göra det. Forumstatens domstolar är å sin sida bundna av nationella processregler. I många stater kan en parts vägran (av något skäl) att lägga fram bevisning, ge domstolen rätt eller skyldighet att låta underlåtenheten inverka på bedömningen i sakfrågan. En sådan konsekvens av den främmande statens underlåtenhet eller vägran är dock tillåten enligt artikel 24.1. Detta innebär att forumstatens nationella rätt

kan tillämpas utan att den kräver att en främmande stat lägger fram bevisning eller andra dokument.

6.4.7 Slutbestämmelser (artikel 25-33)

Konventionens slutbestämmelser omfattar artiklarna 25–33 och behandlar den förklarande bilagan, förhållandet till andra internationella överenskommelser, frågor om tvistlösning, undertecknande, ratifikation, ikraftträdande, uppsägning och giltiga texter.

Bilagan (artikel 25)

Artikel 25 stadgar att konventionens bilaga utgör en integrerad del av konventionen. I bilagans förklaringar kommenteras flera av de frågor som staterna länge hade svårt att enas om. Formuleringen av de olika förklaringarna bidrog till att staterna slutligen kunde enas om en konventionstext. De utgör ett viktigt komplement vid en tolkning av konventionstexten. Förklaringarna finns med ovan i anslutning till respektive artikel.

Förhållandet till andra internationella överenskommelser (artikel 26)

Beträffande förhållandet till andra internationella överenskommelser anges i artikel 26 att ingen bestämmelse i konventionen ska inverka på konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen.

Under diskussionerna som ledde fram till konventionen stod det klart att konventionen skulle vara av subsidiär natur. Den slutliga formuleringen av artikel 26 ger prioritet till varje annan konvention som rör statsimmunitet, inte enbart de som är inriktade på något specialområde. Alltså fortsätter t.ex. den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 att gälla mellan de stater som är parter i den konventionen. Samma gäller för t.ex. 1926 års Brysselkonvention om statsfartyg.

Som anges i konventionens ingress kommer också folkrättens sedvanerättsliga regler att fortsätta att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen.

Nationella domstolar kommer därmed att behöva tillämpa olika regelverk vid bedömningen av frågor om statsimmunitet.

Tvistlösning (artikel 27)

I artikel 27 anges i punkt 1 att konventionsstaterna ska sträva efter att lösa tvister om tolkning och tillämpning av konventionen genom förhandling.

En tvist mellan två eller flera konventionsstater om tolkning eller tillämpning av konventionen som inte kan lösas genom förhandling inom

sex månader ska, enligt punkt 2, på begäran av någon av dem hänskjutas till skiljedomsförfarande. Om konventionsstaterna inte har kommit överens om hur skiljedomsförfarandet ska gå till inom sex månader räknat från dagen för begäran om det, får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen genom en ansökan i enlighet med domstolens stadga.

Enligt punkt 3 i samma artikel får en konventionsstat när den undertecknar, ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till konventionen förklara att den inte anser sig vara bunden av punkt 2. Övriga konventionsstater ska inte vara bundna av punkt 2 i förhållande till konventionsstater som har lämnat en sådan förklaring.

Av punkt 4 i artikel 27 framgår att en konventionsstat som har förklarat sig inte vara bunden av punkt 2, när som helst får återta sin förklaring genom ett meddelande till FN:s generalsekreterare.

I stället för ”reservation” har använts formuleringen ”declaration” i punkt 3 i denna artikel. Syftet med denna ändrade formulering var att andra reservationer inte skulle vara uteslutna i enlighet med artikel 19 i Wienkonventionen om traktaträtten, på grund av ordvalet.

I syfte att få en bred anslutning till konventionen innehåller den inga bestämmelser om reservationer. Därför är de generella bestämmelserna om reservationer i Wienkonventionen om traktaträtten tillämpliga.

Övrigt (artikel 28-33)

Av artikel 28 och den avslutande meningen sist i konventionen framgår att konventionen stod öppen för undertecknande av alla stater från och med den 17 januari 2005 till och med den 17 januari 2007.

Artikel 29 stadgar att konventionen ska ratificeras, godtas eller godkännas, och att den ska stå öppen för anslutning av alla stater. Ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrument ska enligt samma artikel deponeras hos FN:s generalsekreterare.

Enligt artikel 30 träder konventionen i kraft den trettonde dagen efter dagen för deponeringen av det trettonde ratifikations-, godtagande-, godkännande- eller anslutningsinstrumentet hos FN:s generalsekreterare. För en stat som ratificerar, godtar, godkänner eller ansluter sig till konventionen efter deponeringen av det antal instrument som krävs för ikraftträdande, träder konventionen i kraft den trettonde dagen efter en sådan stats deponering av sitt anslutningsinstrument.

En konventionsstat får enligt artikel 31 säga upp konventionen genom ett skriftligt meddelande till FN:s generalsekreterare. Uppsägningen får verkan ett år efter den dag då FN:s generalsekreterare mottog den. Konventionen ska dock fortsätta att tillämpas på frågor om immunitet som uppkommer i ett förfarande som inletts mot en stat vid en annan stats domstol före den dag då uppsägningen får verkan för någon av de berörda staterna. En uppsägning inverkar inte heller på en konventionsstats skyldighet att uppfylla förpliktelser enligt konventionen som den folkrättsligt är bunden av oberoende av konventionen.

I artikel 32 utses FN:s generalsekreterare till depositarie för konventionen och anges vad denne ska underrätta staterna om i fråga om konventionen.

Enligt artikel 33 har konventionens arabiska, engelska, franska, kinesiska, ryska och spanska texter lika giltighet.

6.5 Konventionen i förhållande till gällande sedvanerätt

6.5.1 Kodifiering av sedvanerätten

Som framgått ovan kan vissa generella regler i fråga om statsimmunitet urskiljas som gällande sedvanerätt. Den restriktiva immunitetsteorin är numera allmänt accepterad, men statspraxis är inte enhetlig annat än i stora drag i fråga om var gränserna för statsimmuniteten ska dras.

Konventionens artiklar har utformats med beaktande av statspraxis i fråga om statsimmunitet. Utgångspunkten i artikel 5 är den restriktiva immunitetsteorin. I detta avseende överensstämmer konventionen med allmänna folkrättsliga regler.

Konventionens bestämmelser om former för avstående från immunitet (artikel 7–9) har i sina huvuddrag motsvarighet i nuvarande folkrätt. De förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas (artikel 10–17) utgör allmänt erkända undantag från statsimmuniteten. Även bestämmelserna om stater immunitet mot tvångsåtgärder i samband med domstolsförfaranden (artikel 18–21) har stöd i statspraxis.

Artiklarna får anses utgöra en kodifiering av gällande sedvanerätt, men med vissa preciseringar av sedvanerätten i olika avseenden och med kompromisser i frågor där olika meningar rått om innehållet i folkrätten. Sedvanerätten har fortsatt att utvecklas under den tid som arbetet med konventionen pågått och fortsätter att göra det även nu. Formuleringen av konventionens artiklar utgör en kompromiss mellan stater som varit inriktade på att bibehålla statsimmuniteten i så stor utsträckning som möjligt och de stater vars praxis utvecklats mot allt större begränsningar av statsimmuniteten. Detta avspeglas bl.a. i utformningen av kriterierna för vad som är en kommersiell transaktion, där kriteriet ”transaktionens natur” förespråkats särskilt av de länder som kommit längst i sin utveckling av den restriktiva immunitetsteorin, medan andra stater som varit anhängare av en mer omfattande statsimmunitet i stället förespråkade kriteriet ”transaktionens syfte”. Resultatet har blivit en kompromiss där transaktionens natur i första hand ska vara avgörande, medan dess syfte kan komma att beaktas i vissa fall.

Konventionen kan inte sägas vara ett radikalt steg i utvecklingen mot en alltmer restriktiv immunitetsteori, utan kan i stället ses som en bild av hur långt denna utveckling hade nått allmän acceptans år 2004.

6.5.2 Områden som har lämnats utanför konventionen

Diplomatisk immunitet och immunitet *ratione personae*

Som framgått ovan påverkar konventionen inte privilegier och immunitet som enligt folkrätten (traktater och sedvanerätt) åtnjuts av en stat med avseende på funktioner som utövas av diplomatiska beskickningar, konsulat, särskilda diplomatiska uppdrag, representationer vid internationella organisationer eller delegationer vid organ i

internationella organisationer eller vid internationella konferenser, eller personer med anknytning till dem.

Konventionen påverkar inte heller privilegier och immunitet som enligt folkrätten tillkommer statschefer och andra personer *ratione personae*.

Luffartyg och rymdföremål

Enligt artikel 3 påverkar konventionen inte heller immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg eller rymdföremål som ägs eller drivs av en stat.

Straffrättsliga förfaranden

Konventionen omfattar inte heller straffrättsliga förfaranden. Detta anges inte i konventionens artiklar, men stod ändå klart under arbetet som ledde fram till konventionen och har också uttryckligen angetts i generalförsamlingens resolution vid antagande av konventionen.

Militär verksamhet

Det anges inte i konventionens artiklar att den inte avser immunitet i förhållande till militär verksamhet. Inte heller anges att militär verksamhet omfattas.

I kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar angavs endast att artikel 12 (om person- och sakskador) inte var tillämplig på situationer som innefattade väpnade konflikter.

Redan gällande internationella avtal i fråga om militär verksamhet som har samband med förhållanden som behandlas i konventionen påverkas i vart fall inte av konventionen, enligt artikel 26. Uttalandet i ingressen, att internationella sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen, kan också ses som en indikation på att konventionen inte är tillämplig på militär verksamhet.

Ordföranden i *ad hoc*-kommittén uttalade vid överlämnandet av kommitténs rapport till FN:s generalförsamlings sjätte utskott att hans intryck var att den allmänna meningen under förhandlingarna var att militär verksamhet inte täcktes av konventionen. Han refererade då också till uttalandet i kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar att artikel 12 inte gäller situationer som innefattar väpnade konflikter.

I resolutionen, genom vilken FN-konventionen antogs, angavs att generalförsamlingen beaktade uttalandet av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid framläggandet av kommitténs rapport. Denna hänvisning i resolutionen gör det möjligt att referera till detta uttalande av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid tolkning av konventionen.

Frågan om statsimmunitet vid allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter

År 1999 utarbetade en arbetsgrupp inom ILC, på inbjudan av generalförsamlingen, en rapport innehållande kommentarer avseende de

kvarvarande tvistefrågorna i fråga om 1991 års utkast till artiklar. I en bilaga till rapporten pekade arbetsgruppen också på vad som ansågs vara en ny utvecklingslinje i statspraxis och i nationell lagstiftning i fråga om statsimmunitet.

Denna utveckling rörde enligt arbetsgruppen ett allt oftare återopat argument om att immunitet inte ska beviljas i fråga om dödsfall eller personskador på grund av en stats handlingar i strid med sådana normer till skydd för de mänskliga rättigheterna som har karaktär av *jus cogens* normer, särskilt förbudet mot tortyr.

Arbetsgruppen framhöll att det under 1990-talet hade förekommit ett antal civilrättsliga mål i nationella domstolar, framför allt i USA och Storbritannien, mot främmande staters regeringar med anledning av tortyrhandlingar som utförts inte i forumstaten utan på den främmande statens (eller någon annan stats) territorium.

Till stöd för sina anspråk i dessa mål hade kändena anfört att stater inte har rätt att återropa immunitet när de har kränkt normer till skydd för de mänskliga rättigheterna som har karaktär av *jus cogens* normer. Arbetsgruppen pekade på att domstolarna hade visat viss sympati för detta argument, även om statsimmunitet i de flesta fall ändå hade beviljats.

Dessutom hade USA ändrat sin lagstiftning i fråga om statsimmunitet, (den s.k. Foreign Sovereign Immunities Act), genom att införa ett nytt undantag från immunitet. Detta nya undantag innebar att immunitet inte beviljas i mål mot en främmande stat angående skadestånd för personskada eller dödsfall som orsakats genom tortyr, utomrättsliga avrättningar, flygplanssabotage eller gisslantagande. Detta undantag gäller stater som har konstaterats vara sponsorer av terrorism och enbart i fall då kändena eller offret för handlingen är medborgare i USA vid tidpunkten för handlingen.

Arbetsgruppen framhöll också att Pinochet-målet (Judgment - Regina v. Bartle and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others Ex Parte Pinochet Regina v. Evans and Another and the Commissioner of Police for the Metropolis and Others Ex Parte Pinochet (On Appeal from a Divisional Court of the Queen's Bench Division) betonade begränsningen av immunitet i fråga om statsföreträdares grova kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Avgörandet av Storbritanniens House of Lords i Pinochet-målet fastslog visserligen enbart att en före detta statschef inte hade rätt till immunitet i fråga om tortyrhandlingar som utförts i den egna staten och angav uttryckligen att detta inte påverkade immuniteten i fråga om civilrättsliga anspråk, eftersom målet avsåg en straffrättslig process. Trots det menade arbetsgruppen att målet och dess omfattande publicitet hade gett stöd för åsikten att statsföreträdare inte borde ha rätt till immunitet för tortyrhandlingar inom statens eget territorium, vare sig i straffrättsliga eller civilrättsliga förfaranden.

ILC och därefter generalförsamlingens sjätte utskott samt generalförsamlingen ansåg dock inte att det förelåg någon sådan tydlig utvecklingslinje i fråga om undantag från immunitet i fall av allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter. Införandet av en sådan bestämmelse i konventionen skulle i stället kunna äventyra hela

konventionens slutförande. Denna fråga lämnades därför utanför det fortsatta arbetet med konventionen.

Konventionen behandlar alltså inte frågan huruvida undantag från statsimmunitet ska göras vid civilrättsliga anspråk mot en främmande stat på grund av dess allvarliga kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter, t.ex. tortyrhandlingar. Undantaget från immunitet i artikel 12 medger undantag från statsimmunitet i fråga om bl.a. dödsfall och personskador, endast om handlingen eller underlåtenheten skett inom forumstatens territorium och upphovsmannen till handlingen eller underlåtenheten befann sig inom detta territorium vid tidpunkten för handlingen eller underlåtenheten.

6.6 Konventionen i förhållande till svensk praxis

Som ovan framgått saknas svensk lagstiftning i fråga om statsimmunitet, utöver 1938 års lag om främmande statsfartyg och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg. Frågor om statsimmunitet avgörs därför främst genom hänvisning till internationell sedvanerätt. Det finns ingen omfattande domstolspraxis i fråga om statsimmunitet och de avgöranden som finns omfattar inte alla de områden som regleras i konventionen. Här nedan görs en jämförelse mellan konventionens bestämmelser och svensk rätt i de avseenden svensk praxis eller lagstiftning förekommer.

Inledningsvis kan konstateras att utgångspunkten i konventionen är den restriktiva immunitetsteorin, vilket överensstämmer med nuvarande svensk praxis.

6.6.1 Immunitetssubjekt

Konventionen har en vid definition av begreppet ”stat” i fråga om statsimmunitet.

Svensk praxis har i huvudsak rört utländska ambassader, som även enligt konventionen faller under begreppet ”stat”.

Det finns också svenska avgöranden som har rört t.ex. utländska turistorganisationer eller handelskontor. Domstolarna har vid bedömningen av om sådana organ kan åtnjuta immunitet fäst avseende vid olika omständigheter som visar i vilken grad den främmande staten har inflytande och kontroll över verksamheten och om verksamheten innefattar uppgifter som annars skulle ha utförts av den främmande statens ambasad eller regeringsorgan.

Enligt konventionens definition av begreppet ”stat”, faller statliga organ eller andra enheter in under begreppet i den mån de har rätt att vidta och faktiskt vidtar åtgärder i statens suveräna myndighetsutövning. Det saknar alltså enligt konventionen betydelse vilken grad av inflytande och kontroll staten har över sådana organ eller enheter.

6.6.2 Avstående från immunitet mot domsrätt

Artikel 7 i konventionen, som reglerar uttryckligt medgivande till domsrätt, får anses överensstämma med svensk praxis.

Artikel 8, om verkan av deltagande i ett förfarande vid en domstol, överensstämmer med Regeringsrättens avgörande där en stat fick anses ha avstått från sin immunitet genom att staten hade deltagit i processen i underinstanserna och först i Regeringsrätten framställt en immunitetsinvärdning.

Frågor om avstående från immunitet mot domsrätt vid genkärsmål, artikel 9 i konventionen, har såvitt känt hittills inte prövats i svensk praxis.

6.6.3 Gränserna för immunitetens omfattning

I artiklarna 10–17 i konventionen behandlas förfaranden där statsimmunitet inte får åberopas. I artiklarna anges såväl under vilka förutsättningar immunitet inte kan åberopas som när immunitet kan åberopas. Inledningsvis kan här konstateras att konventionen innebär en uttrycklig reglering av immunitet respektive icke-immunitet på olika rättsområden, i stället för den helhetsbedömning av olika omständigheter som talar för och mot rätten att åberopa immunitet, som hittills tillämpats i svensk domstolspraxis.

Affärstransaktioner

Genom artikel 10 i konventionen undantas affärstransaktioner mellan en stat och en utländsk fysisk eller juridisk person från immunitet. Konventionen definierar i artikel 2 vad som är en affärstransaktion och anger vilka kriterier som ska användas vid fastställandet av om en transaktion är en sådan affärstransaktion. Definitionen av affärstransaktion omfattar avtal eller transaktioner som avser försäljning av varor eller tjänster, lån eller andra transaktioner av finansiell natur, samt andra avtal eller transaktioner av affärsmässig, industriell, handelsmässig eller yrkesmässig natur, dock inte anställningskontrakt. Vid avgörandet av om ett avtal eller en transaktion är en affärstransaktion ska i första hand avtalets eller transaktionens natur beaktas. Först i andra hand och endast i vissa fall ska avtalets eller transaktionens syfte beaktas.

I svensk praxis har Högsta domstolen (NJA 1999 s. 821) generellt uttalat att immunitet kan åberopas endast i tvister som rör statsakter i egentlig mening, men däremot inte när en tvist angår åtgärder av kommersiell eller i övrigt av privaträttslig karaktär. Högsta domstolen ansåg att det var omstritt om handlingens natur eller dess syfte ska tilläggas avgörande betydelse vid prövningen av vilken karaktär den har. Vid avgörandet av om en åtgärd är en statsakt i egentlig mening eller om den är av kommersiell eller privaträttslig karaktär, uttalades att domstolarna i praktiken ofta torde vara hänvisade till att göra en helhetsbedömning av de omständigheter som med hänsyn till immunitetsrättens syften, i den föreliggande situationen talar för och mot rätten att åberopa immunitet.

Regeringen har däremot i arbetet med framtagandet av FN-konventionen förespråkat att gränsdragningen mellan statliga höghetshandlingar och andra handlingar bör göras med utgångspunkt enbart i handlingens natur.

Konventionen skiljer sig här från svensk domstolspraxis, när den anger att det i första hand är avtalets eller transaktionens natur som ska beaktas vid fastställandet av om avtalet eller transaktionen är en affärstransaktion. Den överensstämmer då mer med vad som förespråkats av regeringen, även om den medger att i vissa fall en prövning i andra hand kan göras med utgångspunkt i avtalets eller transaktionens syfte.

Konventionen medger således undantag från statsimmuniteten i större utsträckning än som hittills skett i svensk domstolspraxis.

Anställningskontrakt

Konventionen undantar från immunitet i artikel 11 anställningskontrakt mellan en stat och en enskild person för arbete som helt eller delvis utförs eller ska utföras inom en annan stats territorium. Undantaget har dock betydande begränsningar. Från tillämpningen av undantaget undantas för det första vissa typer av arbetstagare (arbetstagare som är anställda för att utföra bestämda uppgifter i offentlig myndighetsutövning, eller som är diplomat, konsul eller i övrigt har diplomatisk immunitet). För det andra undantas vissa sakfrågor från undantagets tillämpningsområde, nämligen frågor om anställning (recruitment), förlängning av anställningsförhållanden (renewal of employment) eller återanställning (reinstatement). Därutöver undantas också frågor om avskedande eller uppsägning, men endast om det rättsliga förfarandet skulle komma i konflikt med statens säkerhetsintressen. För det tredje gäller inte heller undantaget från immunitet i fall där arbetstagaren är medborgare i arbetsgivarstaten när talan väcks, om inte han eller hon är permanent bosatt i forumstaten. Slutligen kan också arbetsgivarstaten och arbetstagaren skriftligen ha avtalat om något annat, såvida inte forumstaten med hänsyn till sin *ordre public* har exklusiv behörighet på grund av sakfrågan i målet.

I svensk praxis har Högsta domstolens uttalanden i NJA 1999 s. 821 åberopats även i arbetstvister. Domstolarna har dock på senare tid refererat även till den europeiska konventionen om statsimmunitet från år 1972 och till FN-konventionen. Frågan om statsimmunitet har prövats med utgångspunkt i anställningens anknytning till Sverige respektive den främmande staten med avseende på arbetstagarens medborgarskap respektive bosättningsort, hans eller hennes ställning i organisationen, var arbetsuppgifterna har utförts, samt arbetsuppgifternas art.

I stället för den helhetsbedömning som hittills gjorts av svenska domstolar innebär en tillämpning av konventionen att tvister om anställningskontrakt inte omfattas av immunitet om tvisten inte faller in under någon av punkterna (a)–(f) i artikel 11.2.

Fast egendom

I äldre svensk domstolspraxis har en stat ansetts åtnjuta immunitet i ett mål där kändarna yrkade att statens köp av en fastighet skulle förklaras ogiltigt (NJA 1957 s. 195). Domstolen motiverade beslutet med att staten i fråga använde fastigheten för dess ambassad. Detta avgörande är dock från år 1957 och det är oklart hur domstolarna skulle behandla ett sådant fall i dag.

Enligt konventionens artikel 13 kan en stat inte åberopa immunitet i en process som rör fastställande av bl.a. statens rättigheter eller ägarintressen i fast egendom i forumstaten.

Konventionen påverkar dock inte de folkrättsliga regler som skyddar beskickningslokalers okränkbarhet.

Fartyg som ägs eller drivs av en stat

I konventionen görs i artikel 16 undantag från statsimmunitet mot domsrätt i fråga om mål som gäller driften av ett fartyg som den främmande staten äger eller driver eller som gäller gods som transporteras ombord på ett fartyg som staten äger eller driver. I båda fallen krävs att fartyget då den tvistiga händelsen inträffade användes för andra än statliga icke-kommersiella syften.

Undantaget gäller dock inte krigsfartyg, militära hjälpfartyg eller andra fartyg som ägs eller drivs av en stat och som vid den aktuella tidpunkten används uteslutande i statlig icke-kommersiell trafik, eller gods som transporteras på sådant fartyg och som används eller är avsedd att användas för statliga icke-kommersiella syften.

I svensk lagstiftning regleras samma frågor i 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. Lagen grundas på 1926 års Brysselkonvention om statsfartyg och dess tilläggsprotokoll från år 1934. Den svenska regleringen av frågan om immunitet mot domsrätt överensstämmer i huvudsak med konventionens reglering. Immuniteten mot domsrätt, avseende fartygsgods som tillhör en främmande stat och som för statsändamål och inte för affärsdrift transporteras med handelsfartyg, gäller dock enligt 2 § 3 i 1938 års lag inte när den fordran som är aktuell i målet avser bärjarlön eller bidrag till ”gäldande av gemensamt haveri” eller grundar sig på avtal som slutits rörande godset. Motsvarande undantag från immuniteten saknas i FN-konventionens artikel 16.4.

Enligt artikel 26 i FN-konventionen påverkar konventionens bestämmelser inte konventionsstaternas rättigheter och skyldigheter sinsemellan enligt internationella avtal som gäller för dem och har samband med förhållanden som behandlas i konventionen. Detta innebär att regleringen av immunitetsfrågorna i 1926 års Brysselkonvention inte påverkas av konventionens bestämmelser. 1938 års lag kan därmed fortsätta att gälla i förhållande till de stater som också är parter i 1926 års Brysselkonvention och dess tilläggsprotokoll.

1938 års lag innehåller även bestämmelser om immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsfartyg.

Verkan av skiljedomsavtal

Enligt artikel 17 medför en stats ingående av ett skiljedomsavtal att den inte får åberopa immunitet mot domsrätt vid en annan stats domstol i frågor som har samband med skiljedomsavtalet.

I svensk praxis finns ett avgörande där en främmande stat ingått en skiljeklausul. Detta ansågs inte innebära att staten därmed uttryckligen hade avstått från sin immunitet mot svensk domsrätt i ett förfarande som avsåg utseende av skiljeman. Vid en tillämpning av FN-konventionens artikel 17 skulle immunitet inte beviljas i en sådan fråga, såvida inte annat bestämts i skiljedomsavtalet.

I ett annat avgörande ansågs en främmande stat, genom att godta en i ett avtal intagen skiljeklausul, ha avstått från sin rätt till immunitet i fråga om ett efterföljande exekvaturförfarande, varför hovrätten förordnade att skiljedomen (meddelad i Schweiz) skulle få verkställas som svensk lagakraftägande dom. Frågor om immunitet i förfaranden som rör erkännande av utländska skiljedomar behandlas inte särskilt i FN-konventionen.

6.6.4 Immunitet mot verkställighet/tvångsåtgärder

Det saknas refererade avgöranden från senare tid på detta område. I målen om "kvarstadsbåtarna" från år 1942 (NJA 1942 s. 65 och NJA 1942 s. 342) uttalade dock Högsta domstolen att immunitetsprincipen med särskild styrka upprätthölls i fråga om exekutiva åtgärder. Domstolen ansåg dock inte att exekutivt ingripande i en främmande macts faktiska besittning av en lös sak var under alla omständigheter uteslutet.

Konventionens bestämmelser medger undantag från immuniteten mot tvångsåtgärder endast i mycket begränsad omfattning. Tvångsåtgärder före dom tillåts endast om den främmande staten uttryckligen har lämnat sitt samtycke, eller har avsatt eller reserverat egendom för gottgörelse av det aktuella kravet. Efter dom tillåts tvångsåtgärder även avseende egendom som finns inom forumstatens territorium och har samband med den enhet mot vilken kravet riktar sig om det har fastställts att den främmande staten uteslutande använder eller avser att använda egendomen i annat än statliga icke-kommersiella syften.

I svensk lagstiftning regleras också vissa tvångsåtgärder mot främmande staters egendom i 1938 års lag med vissa bestämmelser om statsfartyg m.m. och i 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg. Båda dessa grundas på konventioner som Sverige tillträtt.

I artikel 3 i FN-konventionen anges särskilt att den inte berör immunitet som enligt folkrätten åtnjuts av en stat avseende luftfartyg som ägs eller drivs av en stat. Detta innebär att den konvention som ligger till grund för 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg samt andra konventioner och sedvanerätt som reglerar statsimmunitet avseende luftfartyg även fortsättningsvis är tillämpliga i stället för FN-konventionen.

1938 års lag om statsfartyg anger som huvudregel att den omständigheten att fartyg ägs eller används av en främmande stat eller att

gods som transporteras på fartyg tillhör en sådan stat inte hindrar talan vid svensk domstol angående fordran som grundar sig på fartygets begagnande eller godsets befordran. Inte heller föreligger hinder mot att med avseende på fartyget eller godset i Sverige företa utmätning, kvarstad eller annan handräckning på grund av sådan fordran utom i de fall som anges i lagen.

I lagen anges dock att utmätning, kvarstad eller annan handräckning inte får företas i Sverige avseende krigsfartyg eller annat fartyg som den främmande staten äger eller använder eller i dess helhet befraktat för viss resa eller för tid och som brukas uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. Detta gäller även för främmande stat tillhörigt gods som transporteras med sådant fartyg eller med handelsfartyg för statsändamål och inte för affärsdrift.

Den svenska lagstiftningen tillåter således tvångsåtgärder mot en främmande stats fartyg och gods som transporteras på fartyg även *före* dom, under förutsättning att fartyget (eller godset) inte används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. FN-konventionens artikel 18 medger detta endast om vissa förutsättningar är uppfyllda.

Regleringen i 1926 års Brysselkonvention grundar sig på vad som gäller sedvanerättsligt i fråga om tvångsåtgärder mot statsfartyg. Konventionen och de sedvanerättsliga principer som ligger till grund för den får anses utgöra en specialreglering av ett visst område av statsimmuniteten och bör därför fortsätta att gälla i enlighet med grunderna för artikel 3 i FN-konventionen och uttalandet i FN-konventionens ingress. I FN-konventionens förarbeten finns inga uttalanden som tyder på att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler om tvångsåtgärder avseende statsfartyg.

7 Överväganden och förslag

7.1 Ratificering av FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom

Regeringens förslag: Sverige ska ratificera FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom. Sverige bör vid en ratificering inte avge någon förklaring avseende artikel 27 om tvistlösning. En förklaring bör avges avseende tolkningen av konventionens bestämmelser *ratione personae* (art. 3.2), dess tillämpning på militär verksamhet och dess förhållande till en framtida internationell utveckling avseende skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslog att Sverige skulle ratificera FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom. Utredningen föreslog vidare att Sverige vid ratificering inte borde avge någon förklaring avseende artikel 27 om tvistlösning. Utredningen fann att några förklaringar inte heller behövde avges avseende tolkningen av konventionens bestämmelser *ratione personae*, dess tillämpning på militär verksamhet samt dess förhållande till en framtida internationell utveckling avseende skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans avstyrkte förslaget att Sverige ska ratificera FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom. En remissinstans (Stockholms tingsrätt) uttryckte uppfattningen att Sverige inte bör utnyttja möjligheten att förklara sig icke bunden av regleringen om tvistlösning genom Internationella domstolen i Haag. En remissinstans (Stockholms tingsrätt) instämde i utredningens uppfattning att någon förklaring avseende konventionens tillämpning på immunitet *ratione materiae* inte behöver avges. En remissinstans (Stockholms tingsrätt) var av uppfattningen att Sverige inte behöver avge en förklaring avseende militär verksamhet, medan en remissinstans (Göteborgs tingsrätt) emellertid var av uppfattningen att Sverige i likhet med Norge borde avge en sådan förklaring, för att undvika otydlighet och förhindra onödiga tolkningsfrågor. En remissinstans (Stockholms tingsrätt) uttryckte uppfattningen att någon förklaring inte behöver avges avseende konventionens förhållande till en framtida utveckling av skyddet för de mänskliga rättigheterna.

7.1.1 Skäl för regeringens förslag avseende ett svenskt tillträde till konventionen

I dag tillämpar svenska domstolar huvudsakligen sedvanerätt och tidigare svensk domstolspraxis i frågor om statsimmunitet. Sedvanerätten har genomgått stora förändringar sedan början av 1900-talet. Olika begränsningar av statsimmuniteten har vuxit fram efterhand. Statspraxis är inte enhetlig i fråga om gränserna för immunitetens omfattning, även om enighet råder om de generella principerna och begränsningarna. Det är därför inte helt enkelt att i det enskilda fallet bedöma vilka krav sedvanerätten ställer i fråga om statsimmunitet.

I Sverige har det förekommit vissa skillnader mellan domstolarnas tillämpning av statsimmuniteten och den syn på statsimmuniteten som Sverige tillsammans med övriga nordiska länder fört fram i arbetet med framtagandet av FN-konventionen. Av en jämförelse mellan svensk domstolspraxis och vissa andra länders praxis framgår också att sedvanerätten tolkats olika av svenska domstolar och domstolarna i vissa andra nordiska och europeiska länder.

Det arbete som utförts inom ILC och FN:s generalförsamlings sjätte utskott har inneburit att medlemsstaterna, baserat på en omfattande analys av tillgänglig statspraxis, har kunnat enas om allmänna principer för statsimmuniteten och dess begränsningar och även vissa processuella regler i rättsliga förfaranden där frågan uppkommer. Bestämmelserna i FN-konventionen grundar sig på gällande sedvanerätt, men innebär i flera avseenden preciseringar på områden där statspraxis inte varit enhetlig i sina detaljer, framför allt i fråga om de fall där statsimmunitet inte gäller.

Ett svenskt tillträde till konventionen innebär att svenska domstolar får tillgång till ett skrivet regelverk med förhållandevis preciserade och lättillgängliga bestämmelser att tillämpa när frågor om statsimmunitet uppkommer. Det innebär också en ökad förutsebarhet för svenska fysiska och juridiska personer i deras eventuella förbindelser med främmande stater eller främmande staters enheter. Konventionen skapar förutsättningar för en mer enhetlig statspraxis i fråga om statsimmunitet.

Av ovan anförda skäl bör Sverige ratificera konventionen.

7.1.2 Skäl för regeringens förslag avseende förklaringar vid ratificering

Tvistlösning

Enligt artikel 27.2 har en konventionsstat möjlighet att hänskjuta en tvist om tolkning eller tillämpning av konventionen till skiljedomsförfarande. Om konventionsstaterna därefter inte har kommit överens om hur skiljedomsförandet ska gå till inom sex månader får var och en av dem hänskjuta tvisten till Internationella domstolen i Haag i enlighet med domstolens stadga.

En konventionsstat har enligt artikel 27.3 i konventionen möjlighet att vid ratificering av konventionen förklara att den inte anser sig vara bunden av artikel 27.2.

Regeringen ansluter sig till utredningens bedömning att Sverige inte bör avge någon förklaring i detta avseende.

Detta innebär att Internationella domstolen i Haag kommer att ha behörighet att behandla tvister om konventionens tolkning och tillämpning som kan uppstå mellan Sverige och andra konventionsstater som inte har avgett någon förklaring i fråga om artikeln.

Immunitet *ratione personae*

Konventionens artikel 3.2 anger att konventionen inte rör den immunitet och de privilegier som gäller för statschefer i kraft av deras ställning (*ratione personae*). I artikeln nämns enbart statschefer. Enligt ett uttalande av *ad hoc*-kommitténs ordförande den 25 oktober 2004, vid överlämnandet av kommitténs rapport, kan artikeln dock inte läsas motsatsvis på så vis att det särskilda omnämmandet av statschefer skulle innebära att immunitet *ratione personae* för övriga representanter för staten påverkas av konventionen. Gällande sedvanerätt i fråga om immunitet *ratione personae* för sådana befattningshavare lämnas enligt uttalandet opåverkad på samma sätt som gäller för statschefer. Artikeln är alltså inte uttömmande.

I ingressen till den resolution genom vilken FN:s generalförsamling antog konventionen, hänvisas till de uttalanden i fråga om konventionen som gjordes av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport. Uttalandet i fråga om immunitet *ratione personae* för andra än statschefer kan därför beaktas vid tolkningen av konventionen.

Utredningen immunitet för stater och deras egendom (SOU 2008:2) bedömde, mot bakgrund av uttalandet av *ad hoc*-kommitténs ordförande, att ingen förklaring var nödvändig.

Regeringen är dock av uppfattningen att det, för att undvika otydlighet och förhindra onödiga tolkningsfrågor synes lämpligt att Sverige – i likhet med Norge – avger en förklaring om att Sverige inte anser att konventionen är tillämplig i fall där det finns särskilda regleringar om immunitet och privilegier som kan tillkomma regeringschefer och utrikesministrar och övriga representanter för staten, i den utsträckning de åtnjuter immunitet och privilegier enligt folkrätten i övrigt.

Konventionen i förhållande till militär verksamhet

Som framgått ovan, var enligt *ad hoc*-kommitténs ordförande den allmänna uppfattningen vid framtagandet av konventionen att den inte skulle omfatta militär verksamhet. Stöd för detta finns också i kommentarerna till 1991 års utkast till artiklar där det i anslutning till artikel 12 om person- och sakskador uttalades att artikeln inte var tillämplig på situationer innefattande väpnade konflikter. Detta har dock inte kommit till uttryck i ingressen eller de olika artiklarna och inte heller i resolutionen, på annat sätt än att det i resolutionen anges att generalförsamlingen beaktar uttalandet av ordföranden i *ad hoc*-kommittén vid framläggandet av kommitténs rapport. De konventioner som redan finns i fråga om militär verksamhet kommer att fortsätta att

gälla mellan konventionsstaterna i enlighet med artikel 26 i konventionen, medan sedvanerättsliga regler kommer att fortsätta att gälla enbart om de behandlar frågor som inte kan anses omfattas av konventionen.

Vid ratificering av konventionen avgav Norge en förklaring med innehåll att Norge anser att konventionen inte är tillämplig på militär verksamhet, inklusive väpnade styrkors verksamhet under en väpnad konflikt, som dessa begrepp förstås i internationell humanitär rätt, och åtgärder som en stats väpnade styrkor vidtar i tjänsten. Sådan verksamhet regleras även fortsättningsvis av andra folkrättsliga regler.

Utredningen (SOU 2008:2) bedömde att Sverige skulle kunna avge en förklaring om att militär verksamhet undantas från konventionens tillämpningsområde, men framhöll samtidigt att denna slutsats även kan dras av de uttalanden som gjorts av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport. Utredningen konkluderade därmed att det inte är nödvändigt att avge en sådan förklaring. För att undanröja oklarheter samt underlätta tolkningen av konventionen i detta avseende är regeringen av uppfattningen att Sverige vid ratificering av konventionen ska avge en motsvarande förklaring som den Norge avgivit.

Skyddet för de mänskliga rättigheterna

Frågan om främmande stater kan åtnjuta immunitet även i rättsliga förfaranden som rör kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter behandlas inte i konventionen.

Som angetts ovan utarbetade en arbetsgrupp inom ILC år 1999 en rapport i ämnet statsimmunitet som av ILC överlämnades till generalförsamlingens sjätte utskott. Mot bakgrund av senare års utveckling i statspraxis fogade ILC till rapporten en bilaga rörande frågan om immunitet vid kränkningar av grundläggande mänskliga rättigheter, i syfte att fästa generalförsamlingens sjätte utskotts uppmärksamhet på frågan. Bilagan behandlade framför allt frågan om skadeståndsanspråk mot en främmande stat grundad på tortyrhandlingar som begåtts utanför forumstatens territorium. Arbetsgruppen konstaterade att det förekommit avgöranden i nationella domstolar där sådana anspråk hade tagits upp, även om i de flesta fall statsimmunitet fortfarande rådde.

Varken ILC eller generalförsamlingens sjätte utskott ansåg dock att det kunde urskiljas någon allmän trend i detta avseende och någon bestämmelse angående detta togs inte in i konventionen. Konventionen behandlar därmed inte frågan om eventuell frånvaro av immunitet i fall av allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

I den förklaring som lämnades av Norge vid ratificering av konventionen angavs att Norge anser att konventionen inte påverkar en framtida internationell utveckling av skyddet för de mänskliga rättigheterna.

Det norska justitiedepartementet och det norska advokatsamfundets internationella kommitté framhöll i remissyttrande att Al-Adsani-domen (jfr ovan under 4.4) inte var enhällig. Domen, som angav att immunitetsreglerna utgjorde en legitim och proportionell begränsning av

rätten till rättegång, grundades på att det *för närvarande* inte fanns någon allmänt accepterad sedvanerättslig regel enligt vilken stater inte kunde göra gällande immunitet i förhållande till civilrättsliga krav på ersättning för tortyrhandlingar. Det ansågs enligt norsk mening inte vara uteslutet att denna praxis i framtiden kan komma att ändras.

De nu angivna synpunkterna ledde till att Norge lämnade ovan angivna förklaring vid ratificering av konventionen.

Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna gäller som lag i Sverige. I 2 kap. 23 § regeringsformen anges också att lag eller annan föreskrift inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden på grund av Europakonventionen.

Enligt Europadomstolens uttalanden i bl.a. Al-Adsani-domen om förhållandet mellan artikel 6.1 i Europakonventionen och principen om statsimmunitet, är begränsningar av rätten till domstolsprövning legitima och proportionerliga (och därmed förenliga med artikel 6.1) så länge begränsningarna överensstämmer med de folkrättsliga reglerna om statsimmunitet.

Europadomstolen uttalade i Al-Adsani-målet att upprätthållande av principen om statsimmunitet i mål som rör tortyrhandlingar som ägt rum utanför forumstaten, i vart fall inte vid tidpunkten för domen stod i strid med gällande folkrätt i fråga om statsimmunitet och att beviljandet av immunitet i sådana fall därmed var förenligt med artikel 6.1 i Europakonventionen..

Det är emellertid inte uteslutet att Europadomstolen i framtiden kan komma att ändra sin syn på förhållandet mellan statsimmunitet och kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Det är också möjligt att principen om statsimmunitet i förhållande till processer rörande personskador och dödsfall kan komma att ändras i statspraxis och praxis från internationella domstolar och medge undantag även för handlingar som ägt rum utanför forumstatens territorium. Att bevilja immunitet för sådana handlingar skulle då inte längre stå i överensstämmelse med gällande folkrätt och skulle därmed kunna utgöra en begränsning av rätten till domstolsprövning som inte är förenlig med artikel 6.1 i Europakonventionen.

Eftersom Europakonventionen gäller som lag i Sverige, blir Sverige bundet av en eventuell ändring i Europadomstolens praxis vad gäller förhållandet mellan statsimmuniteten och Europakonventionen i fråga om kränkningar av de mänskliga rättigheterna. Dock kan det inte uteslutas att en sådan rättsutveckling sker i andra fora än Europadomstolen, varför praxis i Europadomstolen inte alltid kan förutsättas vara identisk med praxis inom övriga internationella domstolar, sedvanerätt och statspraxis.

Utredningen (SOU 2008:2) ansåg inte att någon förklaring i detta avseende behöver avges av Sverige, eftersom Sverige blir bundet av en eventuell ändring i Europadomstolens syn på förhållandet mellan statsimmuniteten och Europakonventionen i fråga om kränkningar av de mänskliga rättigheterna.

Regeringen anser emellertid att Sverige bör avge en förklaring avseende konventionens påverkan på den folkrättsliga utvecklingen vad gäller skyddet för de mänskliga rättigheterna, för att undvika otydlighet och förhindra onödiga tolkningsfrågor.

Då det är möjligt att en rättsutveckling mot minskad omfattning av statsimmuniteten för allvarliga kränkningar av de mänskliga rättigheterna skulle kunna komma att utvecklas genom dels Europadomstolens praxis, dels praxisutveckling i andra fora, bör Sverige i likhet med Norge avge en förklaring om att Sverige inte anser att konventionen påverkar en framtida folkrättslig utveckling avseende skyddet för de mänskliga rättigheterna.

7.2 Införlivande av konventionen i svensk rätt

Regeringens förslag: FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom ska införlivas med svensk rätt genom inkorporering.

Utredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser avstyrkte att konventionen införlivas genom inkorporering.

Skäl för regeringens förslag:

Tillämpningen av statsimmunitet i Sverige grundas i huvudsak på internationell sedvanerätt och svensk domstolspraxis. Endast i vissa begränsade frågor finns författningsreglering, t.ex. i vissa frågor vad gäller fartyg och luftfartyg. De särskilda processuella bestämmelserna i konventionen, t.ex. frågor om delgivning och tredskodom, överensstämmer inte med befintlig svensk lagstiftning.

Det krävs alltså att konventionen vid ratificeringen införlivas med den svenska lagstiftningen för att Sverige ska uppfylla sina konventionsåtaganden.

Införlivande av konventioner i svensk rätt sker genom transformering eller inkorporering.

Transformering innebär att bestämmelserna i en konvention ges motsvarighet i svensk lagstiftning. Vid transformering omarbetas de delar av överenskommelsen som behöver införlivas med svensk rätt till svensk författningstext med den systematik och det språkbruk som normalt används vid rent intern lagstiftning. Det är också möjligt att vid transformering ta in en mer eller mindre ordagrann översättning till svenska av konventionens bestämmelser i en lag eller författning.

Vid inkorporering av en konvention föreskrivs det i stället i en lag eller annan författning att bestämmelserna i konventionen ska gälla direkt i Sverige och användas som rättsnorm av de nationella myndigheterna. Inkorporering av en konvention kan omfatta hela konventionen eller enbart de bestämmelser i den som skapar rättigheter eller förpliktelser för myndigheter eller enskilda. Vid inkorporering införs konventionens bestämmelser i oförändrad utformning i den svenska rättsordningen. Det innebär att de nationella myndigheterna ska lägga konventionens autentiska text eller texter till grund för sin rättstillämpning och tolka dem med tillämpning av folkrättsliga tolkningsregler.

Inkorporering kan användas om konventionens bestämmelser är så utformade att de kan direkt tillämpas av nationella domstolar och andra myndigheter. Transformerings däremot kan användas vid alla typer av internationella överenskommelser och brukar normalt användas när det gäller konventioner på civilrättens, straffrättens och processrättens områden. Under senare år, främst genom inträdet i EU, har inkorporering dock blivit allt vanligare.

Inkorporering har under senare tid använts t.ex. i fråga om 1980 års FN-konvention angående avtal om internationella köp av varor och Luganokonventionen respektive Brysselkonventionen om domstols behörighet och om verkställighet av domar på privaträttens område. Exempel på transformering under senare år är t.ex. införlivandet av FN:s konvention om bekämpande av finansiering av terrorism och det Fakultativa protokollet till FN:s konvention mot tortyr m.m.

De konventioner rörande statsimmunitet som tidigare har införlivats med svensk rätt har transformerats.

Konventionerna om diplomatisk och konsulär immunitet har dock inkorporerats i svensk rätt genom 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall. Genom denna lag har även övriga internationella överenskommelser om immunitet för olika internationella organisationer efterhand inkorporerats. Vid en översyn av 1976 års lag i SOU 1998:29 gjordes bedömningen att denna metod borde tillämpas även fortsättningsvis.

Vid valet mellan inkorporering och transformering bör en utgångspunkt vara att konventionsbestämmelserna ska införlivas med svensk rätt på ett sätt som säkerställer att våra folkrättsliga åtaganden enligt överenskommelsen blir uppfyllda. Konventionens bestämmelser bör också återges i svensk rätt på ett sätt som ger största möjliga sannolikhet för att de kommer att tolkas och tillämpas i överensstämmelse med den tolkning och tillämpning de kan förväntas få i övriga konventionsstater. Den svenska författningstexten bör vara utformad på ett sådant sätt att de svenska myndigheter och andra rättssubjekt som berörs av dem utan svårigheter kan tolka och tillämpa bestämmelserna. Valet av metod bör också göras så att lagstiftningsarbetet med anledning av införlivandet inte blir onödigt omfattande. Vid valet av metod bör dessutom i möjligaste mån tillgodoses önskemålet om enhetlighet, överskådlighet och systematiskt sammanhang i regelsystemet på det aktuella rättsområdet.

Det kan konstateras att konventionen är utformad på ett sådant sätt att den är väl lämpad att utan kompletterande bestämmelser kunna tillämpas direkt av såväl domstolar som enskilda parter. Detta innebär att det är möjligt att införliva konventionen med svensk rätt genom inkorporering.

En allmän fördel med att transformera konventionen till svensk lagtext skulle vara att konventionens bestämmelser omarbetas till ett språk som är klart och tydligt och lätt för berörda myndigheter och enskilda parter att tillämpa.

Som angetts ovan saknas det i svensk lagstiftning generella bestämmelser om statsimmunitet. Lagstiftning förekommer endast i vissa avseenden i fråga om fartyg och luftfartyg. Det finns alltså ingen övergripande lagstiftning i fråga om statsimmunitet i vilken konventionen kan inordnas.

Konventionen innehåller bestämmelser som innebär att svenska domstolar inte får ta upp mål till prövning som de annars skulle vara behöriga att avgöra. Den innehåller också bestämmelser som hindrar tvångsåtgärder i samband med rättsliga förfaranden och verkställighet av slutliga avgöranden samt bestämmelser om bl.a. former för delgivning och hinder mot att meddela tredsokod.

Ett alternativ skulle kunna vara att vid en transformering av konventionen inordna konventionsbestämmelserna i befintlig processrättslig lagstiftning och lagstiftning i fråga om verkställighet. Lagstiftning skulle då behöva genomföras på många olika håll i den processrättsliga lagstiftningen och i den lagstiftning som rör verkställighet. En fördel med en sådan metod skulle vara att bestämmelserna skulle placeras i lagstiftningen där de passar in systematiskt och därmed vara en del av den lagstiftning som normalt tillämpas i rättsliga förfaranden.

En sådan teknik skulle dock kräva omformuleringar av konventionstexten och också medföra att de olika bestämmelserna inte skulle kunna tolkas i konventionens hela sammanhang. Det faktum att domstolar och andra myndigheter endast mycket sällan behöver ta ställning till frågor om statsimmunitet talar mot att använda en sådan metod. I stället bör det vara en fördel att ha bestämmelserna om statsimmunitet samlade i de få fall där sådana frågor aktualiseras.

Konventionen är resultatet av ett mångårigt arbete och utgör i många avseenden en kompromiss mellan olika uppfattningar. Innehållet i konventionens bilaga var ett viktigt led i att staterna slutligen kunde enas om innehållet i konventionens bestämmelser. Bilagan är en integrerad del av konventionen och ska beaktas vid tolkningen av dess bestämmelser. Om konventionen träder i kraft kommer dess bestämmelser att tillämpas och tolkas av framför allt nationella domstolar i konventionsstaterna. För att den svenska tolkningen och tillämpningen av konventionen ska överensstämma med övriga konventionsstaters tillämpning är det av stor betydelse att bestämmelserna även i den svenska lagstiftningen kan läsas i sitt sammanhang.

Dessa omständigheter talar starkt för att konventionens bestämmelser vid införlivandet med svensk rätt bör föras in samlade i svensk lagstiftning, och inte brytas upp och placeras in på olika håll i lagstiftningen.

Med hänsyn till att formuleringarna i konventionen har noga övervägts under många år och den slutliga formuleringen är resultatet av långdragna förhandlingar, får utrymmet för att över huvud taget omformulera bestämmelserna vid en transformering anses vara mycket begränsat. Varje omskrivning av konventionstexten för att anpassa den till svensk lagstiftning skulle riskera att ge den svenska lagtexten ett annat innehåll än det som avsetts i konventionstexten. Detta skulle i sin tur innebära en risk för att den svenska tillämpningen av konventionen inte skulle överensstämma med övriga konventionsstaters. Det kan här också konstateras att konventionens bestämmelser är utformade på ett sådant sätt att de kommer att behöva bli föremål för tolkning av de nationella domstolarna vid den praktiska tillämpningen av konventionen. Efterhand kommer därmed konventionsinnehållet att kompletteras av den statspraxis som växer fram vid tolkningen. Det bör främja en enhetlig

statspraxis om domstolarna vid sin tolkning och tillämpning utgår från samma text.

Mot denna bakgrund bör de metoder som i praktiken finns att välja mellan närmast vara antingen transformering genom översättning eller inkorporering av konventionen.

Vid transformering genom översättning blir den svenska översättningen gällande lagtext, vilket kan underlätta vid tillämpningen i Sverige. Vid eventuella olikheter mellan den svenska översättningen och de autentiska texterna skulle dock den svenska översättningen ha företräde, vilket kan leda till att svensk tillämpning av konventionen skiljer sig från andra konventionsstater.

Vid tolkningen av konventionen är inte bara dess bestämmelser och innehållet i bilagan av betydelse, utan även vad som uttalats i ingressen och i generalförsamlingens resolution. Även de uttalanden som gjordes av *ad hoc*-kommitténs ordförande vid överlämnandet av kommitténs rapport till generalförsamlingen i oktober 2004 (*Sixth Committee, Summary record of the 13th meeting, A/C.6/59/SR.13, 25 October 2004, para 35*) och de kommentarer till utkastet till artiklar som antogs av ILC år 1991 (*Report of the International Law Commission on the work of its forty-third session, Yearbook of the International Law Commission 1991*) utgör viktigt tolkningsunderlag vid konventionens tillämpning. Vid den svenska tillämpningen kommer även andra länders praxis i fråga om tolkning och tillämpning av konventionen att behöva beaktas.

Vid en inkorporering av konventionen där en eller flera av de autentiska texterna tas in som bilaga till inkorporeringslagen blir det tydligare att regleringen baseras på en internationell överenskommelse. När rättstillämpningen grundas direkt på en text som också används i andra konventionsstater bör det framstå som naturligare för domstolar och parter att vid tillämpningen även beakta konventionens *travaux préparatoires* (förarbeten) och den praxis som utvecklas i andra konventionsstater. Nackdelen med att det inte finns någon svensk autentisk konventionstext kan uppvägas av att en svensk översättning fogas som bilaga till inkorporeringslagen tillsammans med en eller flera av de autentiska texterna. Den svenska översättningen utgör då inte lagtext, men kan ändå utgöra ett stöd vid tillämpningen av de autentiska konventionstexterna. En sådan metod för införlivande bör på ett bättre sätt än transformering genom översättning säkerställa att den svenska tillämpningen av konventionen kommer att överensstämma med övriga konventionsstater.

Inte heller svårigheter för den som ska tillämpa konventionen i Sverige att hitta konventionstexterna kan anses tala mot en inkorporering. Vid en inkorporering fogas i vart fall en av konventionens språkversioner samt en svensk översättning till inkorporeringslagen. Publicering av konventionstexten sker också i Sveriges internationella överenskommelser (SÖ). Samtliga autentiska texter finns även tillgängliga via FN:s respektive ILC:s webbplatser. På ILC:s webbplats finns också konventionens förarbeten samlade och systematiskt uppställda.

Sammantaget talar övervägande skäl för att konventionen bör införlivas med svensk rätt genom inkorporering.

Eftersom konventionen innehåller bestämmelser som påverkar rättegången och domstolarnas behörighet måste inkorporeringen ske genom lag.

7.3 Lagtekniska lösningar

7.3.1 Inkorporering av hela eller endast delar av konventionen

Regeringens förslag: Hela konventionen inkorporeras.

Utredningens förslag: Regeringens förslag överensstämmer med utredningens förslag.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser avstyrkte utredningens förslag.

Skäl för regeringens förslag: Vid inkorporering kan hela eller endast delar av en konvention införlivas med svensk rätt.

Konventionen är indelad i en ingress och därefter sex olika delar. Endast Del VI (Slutbestämmelser) innehåller vissa bestämmelser som enbart riktar sig till de fördragsslutande staterna. De två inledande artiklarna i Del VI behandlar dock konventionens bilaga och frågan om hur konventionen förhåller sig till andra internationella överenskommelser. Hela Del VI kan därför inte uteslutas vid en inkorporering.

Dessutom måste den förklarande bilagan inkorporeras, eftersom den utgör en integrerad del av konventionen och innehåller förklaringar som är av betydelse vid tolkningen av konventionens bestämmelser.

Det är därmed inte möjligt att vid inkorporeringen utesluta någon avgränsad del av konventionen. I stället skulle vissa enskilda artiklar behöva brytas ut och undantas från inkorporering. En sådan lösning framstår inte som lämplig.

Konventionen bör av anförda skäl inkorporeras i sin helhet.

7.3.2 Kompletterande bestämmelser

Regeringens förslag: Inkorporeringslagen behöver inte innehålla några kompletterande bestämmelser.

Utredningens förslag: Regeringens förslag överensstämmer med utredningens förslag.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser avstyrkte utredningens förslag.

Skäl för regeringens förslag: Konventionen innehåller bestämmelser som medför att domstolar (i begreppets betydelse i konventionen) i vissa fall är förhindrade att ta upp ett rättsligt förfarande eller vidta vissa åtgärder på grund av immunitet. Den innehåller också vissa

bestämmelser i övrigt som ska gälla i det aktuella förfarandet. I övrigt kan domstolarna tillämpa de nationella bestämmelser som gäller för förfarandet i fråga. Det krävs inte några kompletterande bestämmelser i inkorporeringslagen för att konventionens bestämmelser ska kunna tillämpas av de nationella domstolarna.

I artikel 6 i konventionen anges att en stat ska ge verkan åt principen om statsimmunitet i artikel 5 genom att avhålla sig från att utöva domsrätt vid sina domstolar i ett förfarande mot en annan stat. Staten ska i detta syfte se till att dess domstolar på eget initiativ fastställer att den andra statens immunitet enligt artikel 5 respekteras. I artikel 5 anges att en stat åtnjuter immunitet för sig själv och sin egendom mot en annan stats domstolars domsrätt enligt vad som anges i konventionen.

För att uppfylla skyldigheten i artikel 6 skulle det kunna anges särskilt i inkorporeringslagen att konventionens bestämmelser om immunitet ska beaktas vid ett förfarande mot en främmande stat även utan att den berörda staten gör en invändning om immunitet. Att så är fallet framgår dock redan av artikel 6 och även av artikel 23 som anger att tredsdom inte får beslutas mot en stat om inte domstolen har funnit att ”denna konvention inte hindrar att domstolen utövar domsrätt”.

I svensk rätt gäller också, enligt 34 kap. 1 § rättegångsbalken, att rätten självant ska beakta rättegångshinder, om inte annat är stadgat.

En kompletterande bestämmelse i inkorporeringslagen i detta avseende bedöms inte vara nödvändig.

7.3.3 Ändringar i eller tillägg till befintlig lagstiftning

Regeringens förslag: Ett tillägg görs i 4 kap. 1 § sjölagen (1994:1009) med en hänvisning till den föreslagna lagen om immunitet för stater och deras egendom.

Utredningens förslag: Utredningen föreslog inga ändringar i eller tillägg till befintlig lagstiftning.

Remissinstanserna: Inga remissinstanser avstyrkte utredningens förslag.

Skäl för regeringens förslag: Genom inkorporeringslagen kommer konventionens bestämmelser att – inom sitt tillämpningsområde – gälla i stället för vissa av de svenska bestämmelser som normalt tillämpas i rättegång och utskökningsförfarande. Konventionen reglerar frågor som i svensk lag regleras huvudsakligen i rättegångsbalken, utskökningsbalken och delgivningslagen (1970:428). Frågan är om en inkorporering av konventionen kan leda till konflikter i fråga om tillämplig lag.

Såväl rättegångsbalken och utskökningsbalken som delgivningslagen är subsidiära i förhållande till annan lag. I den mån konventionens bestämmelser, som blir svensk lag genom den föreslagna inkorporeringslagen, avviker från bestämmelserna i rättegångsbalken, utskökningsbalken eller delgivningslagen ska därför konventionens bestämmelser gälla. Det krävs därför inga ändringar i dessa lagar för att lösa sådana konflikter.

FN-konventionens artikel 16 om fartyg som ägs eller drivs av en stat behandlar samma frågor som i dag regleras i lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg, som är baserad på 1926 års Brysselkonvention rörande fastställande av vissa gemensamma bestämmelser i fråga om statsfartygs fri- och rättigheter och dess tilläggsprotokoll. Regleringen i fråga om immunitet mot domsrätt i 1938 års lag överensstämmer i huvudsak med artikel 16 i FN-konventionen, men är inte helt likalydande. 1938 års lag förefaller inskränka staters immunitet avseende statligt ägt gods som transporteras med handelsfartyg i något större utsträckning än vad som följer av artikel 16 i FN-konventionen. Av artikel 26 i FN-konventionen följer att 1926 års Brysselkonvention även fortsättningsvis kommer att vara tillämplig mellan parterna i den konventionen. Även i förhållande till stater som varken är parter i FN-konventionen eller Brysselkonventionen bör 1938 års lag fortsätta att tillämpas, eftersom den får anses överensstämma med gällande sedvanerätt.

Gentemot stater som enbart är parter i FN-konventionen kommer dock i stället artikel 16 i FN-konventionen att tillämpas i fråga om immunitet mot domsrätt. För dessa stater kan immunitet därmed komma att beviljas i något större utsträckning än vad som gäller gentemot övriga stater enligt 1938 års lag. FN-konventionen kan därmed komma att innebära en viss utökning av rätten till immunitet. Detta skulle kunna utgöra ett skäl för Sverige att reservera sig mot artikel 16 i FN-konventionen.

De fall där en utökad immunitet mot domsrätt kan komma att beviljas enligt FN-konventionens artikel 16 jämfört med 1938 års lag bör dock bli sällsynta, eftersom ett förhållandevis stort antal stater är parter i 1926 års Brysselkonvention och dessutom skillnaderna i regleringen av rätten till immunitet i de båda regelverken skiljer sig åt endast i vissa speciella fall. Tillräckliga skäl för en reservation mot artikel 16 kan därför inte anses föreligga. Artikel 16 i FN-konventionen kan i stället gälla vid sidan av 1938 års lag och tillämpas gentemot stater som är parter i FN-konventionen men inte i 1926 års Brysselkonvention.

I 1938 års lag finns dock även bestämmelser om utmätning, kvarstad och annan handräckning avseende statsfartyg och statligt ägt gods som transporteras med fartyg som skiljer sig från FN-konventionens reglering i artikel 18–21 av tvångsätgärder mot statlig egendom i allmänhet. De svenska reglerna om statsfartyg – baserade på Brysselkonventionen – medger tvångsätgärder före dom mot statsfartyg eller gods som används uteslutande för statsändamål och inte för affärsdrift. FN-konventionens artikel 18 medger detta endast om vissa förutsättningar är uppfyllda.

Enligt förarbetena till 1938 års lag reglerar lagen förhållandet även till icke fördragsslutande stater, vilket ansågs gälla även 1926 års Brysselkonvention, som grundas på sedvanerättsliga regler.

Enligt artikel 26 i FN-konventionen påverkar den inte redan gällande konventioner som har samband med förhållanden som behandlas i FN-konventionen. Därtill kommer artikel 3 i FN-konventionen som är avsedd att hindra en överlappning mellan den konventionen och redan existerande folkrättsliga regler om privilegier och immunitet. Uppräkningen i artikel 3 av olika slag av immunitet som inte påverkas av FN-konventionen kan inte anses vara uttömmande utan måste läsas tillsammans med ingressens bestämmelse om att folkrättens

sedvanerättsliga regler fortsätter att gälla i frågor som inte regleras av bestämmelserna i konventionen. Detta innebär att de specialregler om immunitet för vissa specifika enheter eller personer som i dag gäller enligt allmän folkrätt (och som inte uttryckligen regleras av bestämmelserna i FN-konventionen) och befintliga konventioner inte påverkas av FN-konventionen.

Den konvention som ligger till grund för 1938 års lag – Brysselkonventionen – kan alltså fortsätta att tillämpas mellan parterna i den konventionen. Även i förhållande till stater som inte är anslutna till Brysselkonventionen bör dock 1938 års lag kunna fortsätta att tillämpas, eftersom Brysselkonventionen och den sedvanerätt som den baseras på, utgör en specialreglering av staters immunitet mot tvångsåtgärder i fråga om statsfartyg. I FN-konventionens förarbeten finns inga uttalanden som tyder på att någon ändring varit avsedd i fråga om dessa sedan länge gällande regler.

Mot bakgrund av ovanstående behöver 1938 års lag inte ändras eller upphävas. Den bör i stället behållas oförändrad även vid en ratificering av FN-konventionen.

Enligt artikel 3 i FN-konventionen berör konventionen inte den immunitet en stat åtnjuter för luftfartyg eller föremål i världsrymden som ägs eller drivs av en stat. Den konvention som ligger till grund för 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg kan därför fortsätta att gälla mellan konventionsstaterna, tillsammans med övrig folkrätt (internationella överenskommelser eller sedvanerätt) som rör immunitet i fråga om luftfartyg och rymdföremål. Inga konflikter bör komma att uppstå mellan FN-konventionen och 1939 års lag.

Den valda införlivandemetoden, inkorporering, innebär att konventionens bestämmelser inte kommer att ingå i berörda delar av det regelverk som normalt styr rättegång och utredningsförfarande. I stället kommer bestämmelserna att finnas i en bilaga till den särskilda inkorporeringslagen. Även om inga ändringar eller tillägg behöver göras i ovan berörda lagstiftning utesluter detta dock inte att det skulle kunna finnas ett behov av att i nämnda regelverk informera om konventionens existens.

Genom 1938 års lag med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m.m. och 1939 års lag om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg finns redan i dag specialbestämmelser om immunitet som gäller framför bestämmelserna i rättegångsbalken och utredningsbalken. Någon särskild hänvisning i respektive balk till dessa lagar finns inte. Inte heller finns någon hänvisning till 1976 års lag om immunitet och privilegier i vissa fall. Däremot finns en hänvisning till 1938 års lag intagen i 4 kap. 1 § sjölagen (1994:1009).

Det finns dock annan lagstiftning som gäller i stället för olika bestämmelser i bl.a. rättegångsbalken och utredningsbalken utan att detta särskilt anges i respektive balk. Att generellt informera om förekomsten av den lag som inkorporerar FN-konventionen genom införandet av någon bestämmelse i t.ex. rättegångsbalken eller utredningsbalken framstår inte som befogat. Det kan också finnas risk för att detta skulle kunna leda till *e contrario*-slut i fråga om annan specialreglering av såväl internationell som nationell natur eller hindra domstolarna från en analog tillämpning av olika bestämmelser i rättegångsbalken. Sådana skäl mot

särskilda informationsbestämmelser anfördes även vid t.ex. Sveriges tillträde till Lugano-konventionen. Sammanfattningsvis behöver inga ändringar eller tillägg göras i lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg, eller i lagen (1939:6) om frihet från kvarstad för vissa luftfartyg. Däremot synes skäl föreligga för att införa ett tillägg i 4 kap. 1 § sjölagen (1994:1009), mot bakgrund av att det i sjölagen redan finns en hänvisning till 1938 års lag. Det föreslås därför att det till hänvisningen till 1938 års lag i 4 kap. 1 § sjölagen, infogas en hänvisning till lag om immunitet för stater och deras egendom, för att tydliggöra att det på detta område finns olika regleringar beroende på vilken eller vilka konventioner de berörda staterna är statsparter till.

7.4 Konsekvenser av förslaget

Förslaget innebär att domstolar och andra berörda myndigheter, vid ett ikraftträdande av FN-konventionen, i stället för hittillsvarande sedvane-rättsliga regler kommer att tillämpa konventionens bestämmelser i frågor om statsimmunitet. I sak kommer detta inte att innebära några stora förändringar, förutom att immunitet kan komma att beviljas främmande stater i något mindre utsträckning än hittills. Mot bakgrund av det begränsade antalet mål i domstolarna där frågor om immunitet uppkommer, bör detta inte medföra några särskilda konsekvenser i ekonomiskt hänseende.

7.5 Ikraftträdande

Tidpunkten för när författningsförslagen ska börja gälla är beroende av tidpunkten när FN-konventionen träder i kraft, vilket sker när trettio stater har ratificerat, godtagit, godkänt eller anslutit sig till konventionen. Hittills har konventionen ratificerats av sex stater.

Regeringen bör därför bemyndigas att bestämma tidpunkten för när lagstiftningen ska träda i kraft.

8 Författningskommentar

8.1 Förslaget till lag om immunitet för stater och deras egendom

Föreanta nationernas konvention om immunitet för stater och deras egendom, antagen den 2 december 2004, ska i originaltexternas lydelse gälla som svensk lag.

Konventionens engelska text finns tillsammans med en svensk översättning intagen som bilaga till denna lag.

Övervägandena kring inkorporering av konventionens bestämmelser finns i kapitel 7.

Lagen inkorporerar konventionen i alla dess delar, dvs. ingressen, de sex delarna och bilagan. Såsom har redovisats ovan bör konventionen i sin helhet införlivas med svensk rätt trots att vissa artiklar, däribland flera av slutbestämmelserna, är av sådant slag att de normalt inte behöver införlivas med den svenska rättsordningen.

Genom inkorporeringen blir konventionstexten på samtliga originalspråk gällande som svensk lag, även om endast den engelska originaltexten läggs som en bilaga till lagen.

Den svenska översättningen kungörs tillsammans med den engelska originaltexten, men är enbart avsedd att utgöra ett hjälpmedel vid tillämpning och tolkning av konventionstexten i dess originalspråk. Att på detta sätt ta in enbart den engelska texten får anses stå i överensstämmelse med 14 § andra stycket lagen (1976:633) om kungörande av lagar och andra författningar. Konventionstexten i samtliga dess originaltexter återfinns genom FN:s traktatsamling (*United Nations Treaty Collection*).

8.2 Förslaget till lag om ändring i sjölagen (1994:1009)

4 kap.

1 §

I paragrafens *tredje stycke* görs en hänvisning till lagen om immunitet för stater och deras egendom.

Överväganden kring förslaget till ändring i sjölagen (1994:1009) finns i kapitel 7.3.3. Genom hänvisningen till lagen om immunitet för stater och deras egendom i 4 kap. 1 § sjölagen tydliggörs att **bestämmelser om att kvarstad inte får läggas på vissa fartyg finns inte bara i lagen (1938:470) med vissa bestämmelser om främmande statsfartyg m. m. utan även i lagen (2010:XXX) om immunitet för stater och deras egendom.**

Remissammanställning beträffande betänkandet "immunitet för stater och deras egendom" (SOU 2008:2)

Tjugoen instanser har ombetts eller inbjudits att inkomma med synpunkter på rubricerat betänkande. Av de fjorton instanser som inkommit med yttrande har sju yttrat sig i sak eller utan närmare kommentarer tillstyrkt förslaget i dess helhet eller lämnat detta utan erinran. Sju instanser har förklarat att man avstår från att yttra sig.

Svea hovrätt ställer sig positiv till att svenska domstolar får tillgång till ett skrivet regelverk att tillämpa när frågor om statsimmunitet uppkommer. Hovrätten tillstyrker därför utredningens förslag att Sverige ratificerar FN:s konvention om immunitet för stater och deras egendom. Hovrätten tillstyrker även förslaget att konventionen införlivas i svensk rätt genom inkorporering av hela konventionen. Hovrätten noterar att införlivning är en ovanlig lagstiftningsmetod i Sverige men anser att, då det i stort sett saknas svensk lagstiftning på området, inkorporering kan fylla en viktig funktion. Hovrätten gör anmärkningen att i den svenska översättningen av konventionens artikel 12 bör termen "underlåtelse" bytas ut mot "underlåtenhet" för att bättre överensstämma med svenskt juridiskt språkbruk.

Stockholms tingsrätt instämmer i allt väsentligt i utredningens överväganden och förslag och tillstyrker att Sverige ratificerar FN-konventionen och att denna införlivas i svensk rätt genom inkorporering och att hela konventionen bör inkorporeras. Tingsrätten anser det värdefullt att få tillgång till ett skrivet regelverk som kommer att göra rättstillämpningen lättare jämfört med att som nu vara hänvisad till att tolka sedvanerätten. Tillämpning av konventionen kommer att medföra en mer enhetlig rättspraxis och göra det lättare att förutse utgången i det enskilda fallet. Tingsrätten anser också att det för en enhetlig praxis är bra att tvister mellan stater när det gäller tolkning och tillämpning av konventionen i sista hand kan hänskjutas till Internationella domstolen i Haag, varför Sverige inte bör utnyttja möjligheten att förklara sig icke bundet av den mekanism som gör att en tvist kan komma att hänskjutas till domstolen i Haag. Tingsrätten anför vidare att ingressen till generalförsamlingens resolution kommer att vara viktig ur tolkningssynpunkt, varför tingsrätten delar utredningens uppfattning att några förklaringar med avseende på konventionens tillämpning *ratione personae* och på militär verksamhet inte behövs. Tingsrätten anser också att utredningsbetänkandet som sådant kommer att vara en viktig rättskälla för svenska domstolar.

Göteborgs tingsrätt instämmer i utredningens förslag att konventionen införlivas i svensk rätt genom inkorporering. I fråga om immunitet *ratione personae* och i fråga om konventionens icke-tillämpning på militär verksamhet anser tingsrätten att Sverige (i likhet med Norge) för att undvika otydlighet och förhindra onödiga tolkningsfrågor bör avge en förklaring att dessa delar inte omfattas av konventionen.

Sveriges Riksbank välkomnar att FN-konventionen om immunitet för stater och deras egendom införlivas i svensk rätt. Riksbanken påpekar dock att konventionens definition av begreppet ”stat” utesluter mellanstatliga och överstatliga organ från konventionens tillämpningsområde, vilket innebär att till exempel Europeiska centralbanken (ECB) och IMF inte täcks och att således frågor om dessa organs immunitet även fortsättningsvis kommer att avgöras enligt sedvanerätten. Man ser detta som en brist då flera sådana organ har funktioner som liknar nationella centralbankers. Detta gäller särskilt ECB som utför uppgifter som övertagits från nationella europeiska centralbanker.

Kronofogdemyndigheten tillstyrker utredningens förslag att Sverige skall ratificera FN-konventionen och införliva denna i svensk rätt genom inkorporering.

Arbetsdomstolen lämnar de i betänkandet framförda förslagen utan erinran.

Stockholms handelskammare tillstyrker att Sverige tillträder konventionen och att konventionen införlivas i svensk rätt genom inkorporering. Handelskammaren påpekar att det ofta förekommer att stater underlåter att åttlyda en skiljedom och åberopande immunitet motsätter sig verkställighet. Handelskammaren anser därför att Sverige bör verka för att på sikt verkställighet av skiljeförfarande skall inkluderas bland de fall då immunitet inte kan åberopas.

Kommentar

Det kan konstateras att remissvaren ger mycket starkt stöd åt utredningens förslag att Sverige skall ratificera FN-konventionen och att denna skall införlivas med svensk rätt genom inkorporering. Förteckning över remissinstanser

Remissinstanser: Riksrevisionen, Justitieombudsmannen, Riksbanken, Justitiekanslern, Myndigheten för utländska investeringar i Sverige (ISA), Skatteverket, Kronofogdemyndigheten, Tullverket, Kommerskollegium, Svea Hovrätt, Stockholms tingsrätt, Göteborgs tingsrätt, Arbetsdomstolen, Sveriges Kommuner och Landsting, Stockholms handelskammare, Svenskt näringsliv, Göteborgs näringsliv, Luleå Näringsliv AB, Sydsvenska Industri- och handelskammaren, Progressum, Stockholm business region.

Följande remissinstanser har inte yttrat sig eller avstått från att lämna synpunkter: Riksrevisionen, Justitieombudsmannen, Justitiekanslern, Skatteverket, Tullverket, Myndigheten för utländska investeringar i Sverige (ISA), Kommerskollegium, Sveriges Kommuner och Landsting, Svenskt näringsliv, Göteborgs näringsliv, Luleå Näringsliv AB, Sydsvenska Industri- och handelskammaren, Progressum, Stockholm business region.